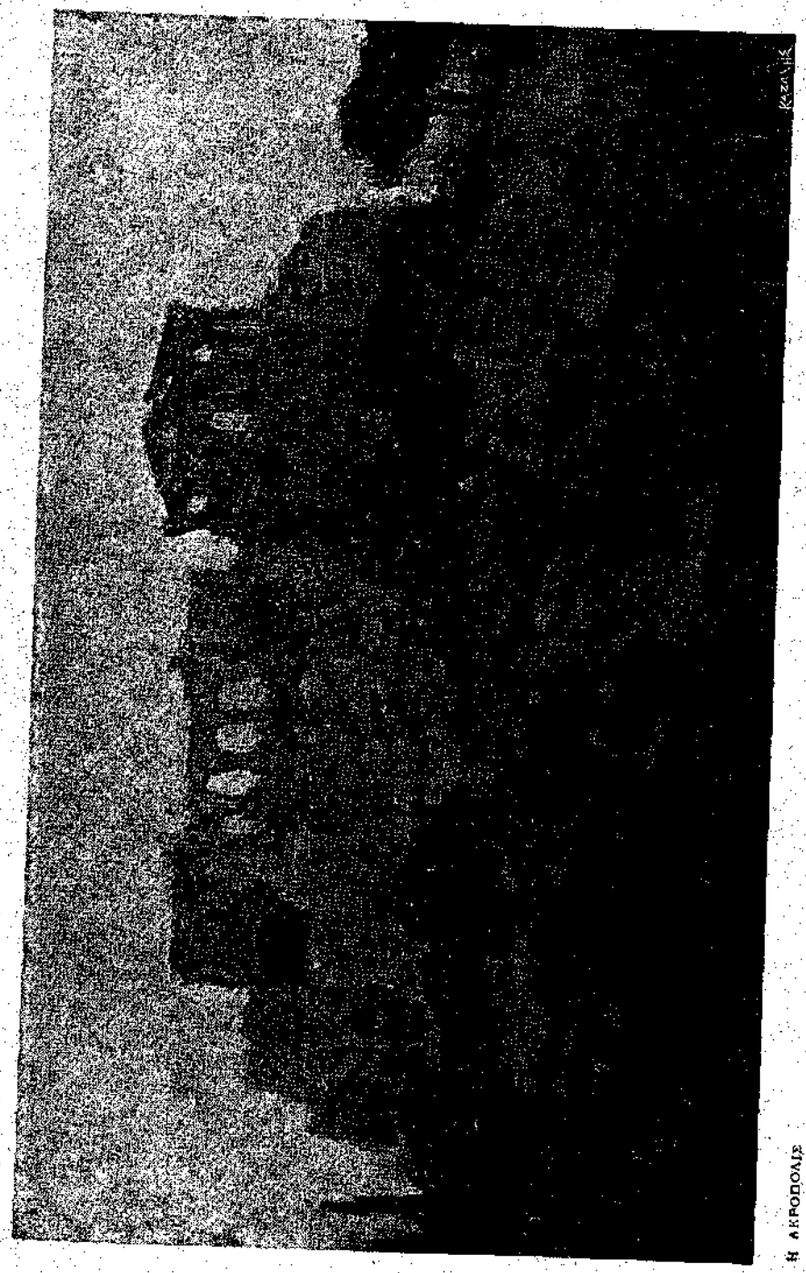

ΣΚΙΤΣΟ Κ. ΠΑΡΘΕΝΗ

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ

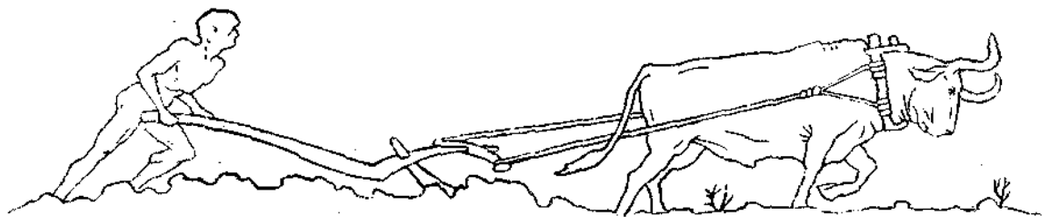

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Ε' 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΒΟΥΒΗΣ

Ο Φύκος, ὁ γυιὸς τῆς βουβῆς, προχωροῦσε μόνος κυτάζωντας τὰ σύννεφα τὰ ἄσπρα μὲ τὴν κοιλιὰ τὴ μαυριδερή, ποῦ ἔτρεχαν, περνοῦσαν, σωριάζοντο καὶ ἔπερναν παράδοξες μορφὲς καὶ σχήματα. Ἀρκοῦδες πελώριες ἄσπρες, ξαπλωμένες στὸ κενὸν προχωροῦσαν, ἁπλώνοντο, μάκρεναν, γιὰ νὰ λάβουν ἄλλη μορφή, ἕνας γέρος ἄσπρος, μεγάλος σὰ βουνάκι, προχωροῦσε ἔχωντας ἀγκαλιασμένα ἕνα βράχο καὶ ἁπλωνότανε σιγὰ καὶ φαινότανε σὰ νὰ ζητοῦσε μέρος νὰ τὸν ῥίξῃ . . Μιὰ βουὴ σβυσμένη ἔφθασε στὰ αὐτιά του. Ὁ Φύκος τὴν γνώριζε αὐτὴ τὴ βουή. Ἦταν τοῦ χειμάρρου, καὶ αὐτὸν νὰ δῇ ἐπῆγαινε.

Πῶς ἤθελε νὰ ἦτον καὶ αὐτὸς σύννεφο! νὰ ἔτρεχε στὸν ἀέρα, ψηλὰ ἔτσι, καὶ νὰ μὴ φοβᾶται τίποτα, καὶ μάλιστα νὰ ἦτον μαῦρο σύννεφο ποῦ, ὅταν φωνάζῃ, ταράζεται ὁ τόπος καὶ μέσα του ἔχει τὴ φωτιὰ καὶ τὸ νερὸ μαζί! . . Ἔφθασε σ' ἕνα μέρος, ποῦ ἦσαν λίγα δένδρα μαζεμένα τὸ ἕνα κοντὰ 'στὸ ἄλλο. Τὰ δένδρα, ποῦ ἦσαν πολλὰ μαζί, τὸν εὐχαριστοῦσαν πολύ, πολύ! Καὶ ἀκόμα πιὸ πολὺ τὸν εὐχαριστοῦσαν τὰ δένδρα τοῦ δάσους, ποῦ ἦταν πέρα ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἦσαν πολλά, πολλά, πλῆθος! Ἡ καϋμένη ἡ λεύκα, ποῦ ἦταν ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι του, αὐτὴ ἦταν μόνη, καὶ κατάμονη τραγουδοῦσε καὶ χτυποῦσε παίζωντας μὲ τὰ ἄπειρα δάχτυλά της τὸ μονότονο τραγοῦδι της! Ἡ βουὴ τοῦ χειμάρρου γινότανε πιὸ δυνατή. Ὅταν ἀνέβῃ ἕνα λόφο μικρό, τὸν εἶδε νὰ κυλᾷ τὰ θολά, τὰ ἄγρια νερά του μὲ βία, σὰν νὰ κυνηγοῦσε ἢ νὰ ἔτρεχε νὰ προφθάσῃ κάτι.

Κατέβηκε καὶ πλησίασε. Στάθηκε κοντὰ σ' ἕνα δένδρο, ποῦ σκυμμένο στὸ νερὸ φαινότανε νὰ περιμένῃ νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ τρέξιμό του γιὰ νὰ πιῇ. Ὁ Φύκος ἔμεινε ἀκίνητος μὲ τὰ μάτια στὸ νερὸ στηλωμένα. Μέσα στὴ βουὴ τοῦ χειμάρρου, στὸ τρέξιμό του, στὸ ἀνεβοκατέβασμά του τοῦ φαινόντανε σὰν ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ νερὸ νὰ ἔτρεχαν μαζὶ χίλιες νεράϊδες καὶ νὰ κατρακυλοῦσαν χειροπιασμένες καὶ τραγουδῶντας ἕνα τραγοῦδι, ποῦ ἁπλωνόταν σὲ χίλιες φωνὲς ἁρμονικές!

Τὸ φῶς χανότανε καὶ ἄνεμος δυνατὸς ἄρχισε νὰ φυσᾷ. Ὁ Φύκος τὸ εἶδε καὶ κινήθηκε νὰ φύγῃ. Γύρισε πάλι ἀπ' τὸν ἴδιο δρόμο. Δὲν ἀπήντησε κανέναν. Πάλιν ἐρημιά. Εἶδε μόνο τὰ πουλιὰ ποῦ τραγουδοῦσαν στὰ λιγὰ δένδρα καὶ ἔπειτα τῆς νυχτερίδες, νὰ τρέχουν στὸν ἀέρα τυφλὰ ἀκόμα. Ἔξαφνα, καθὼς εἶχε φθάσει κοντὰ στὸ σπίτι, κοντὰ σὲ κάτι φράχτες, ἄκουσε φωνὲς πίσω του. Γυρίζει καὶ βλέπει τρία παιδιὰ νὰ ἔρχωνται τρέχωντας.

— Παιδιά!. . . εἶπε. Ἔκανε γρήγορα καὶ ἔστριψε τὸν φράχτη. Δὲν ἤθελε νὰ συναντηθῇ μὲ τὰ παιδιά, ὄχι! Εἶχε πιὰ σχετισθῆ μὲ τὴ μοναξιά, καὶ αὐτή, σὰ μάγισσα καλλονή, κρυμμένη σ' ἐκείνους ποῦ δὲν τὴν ξέρουν, δὲν τὴν ἀγαποῦν, τοῦ εἶχε δείξει τῆς ἄγνωστες καλλονὲς ποῦ εἶχε!

Τὰ παιδιὰ πλησίασαν καὶ πέρασαν γρήγορα. Ἄκουσε ὁ Φύκος νὰ λέγουν:

— Νά, τῆς μάγισσας τὸ σπίτι. Ἔλεγαν γιὰ τὴ μάνα του καὶ ἄλλες φορὲς τὸ εἶχε ἀκούσει αὐτό, καὶ στὸ σχολειὸ ποῦ πῆγε γιὰ λίγον καιρό. Εἶχε σταθῆ ὁ Φύκος κολλημένος στὸν φράχτη καὶ κύταζε τὰ παιδιὰ ποῦ ἔτρεχαν. Εἶδε τὸ ἕνα νὰ σταθῇ καὶ νὰ κυτάξῃ κάτω. Τὰ ἄλλα δυὸ ποῦ εἶχαν προχωρήσει λίγο, εἶδαν

ὅτι δὲν τοὺς ἀκολουθοῦσε καὶ στραφῆκαν. Καὶ ὁ Φύκος ἄκουσε:

— Τί ἔχασες, ῥέ;

— Τὸ σουραύλι μου!

Τὰ παιδιὰ πλησίασαν τρέχωντας καὶ ἄρχισαν νὰ τὸ ζητοῦν βιαστικά.

— Δὲν εἶνε, ῥέ... πᾶμε!

— Ἀλλοῦ θὰ τοῦπεσε!

Πάλι ἄρχισαν τὸ τρέξιμο, ἀφοῦ, ἐκεῖνο ποῦ τὸ ἔχασε, ἔρριξε μιὰ τελευταία ματιὰ στὸ μέρος ποῦ ἔψαχναν. Τὸ σκοτάδι εἶχε ἀρχίσει. Ὁ Φύκος ἔψαχνε. Ἔξαφνα εἶδε ἕνα χάραγμα στὴ γῆ ποῦ εἶχαν κάνει ῥόδες κάρου. Τὸ ζήτησε ἐκεῖ μὲ μιὰ βεβαιότητα ὅτι θὰ τὸ βρῇ. Καὶ τὸ βρῆκε. Τὸ ἅρπαξε μὲ μιὰ χαρὰ μεγάλη. Ἀπὸ πολύ, πολὺν καιρὸ ἐπιθυμοῦσε νὰ εἶχε καὶ αὐτὸς ἕνα νὰ ἔπαιζε. Τὸ ἔβαλε στὸ στόμα του καὶ φύσηξε. Κείνη τὴ στιγμὴ ἡ μάνα του ἐρχόταν σ' αὐτόν. Τὸν ζητοῦσε νὰ φᾶνε. Επῆγε. Ἔφαγε ἔχωντας τὸν νοῦ στὸ σουραύλι του. Ἡ μάνα του κοιμήθηκε μόλις ἔφαγαν. Αὐτὸς ἔμεινε μόνος· καὶ κοντὰ στὸ φῶς, ποῦ ἔτρεμε, ἄρχισε νὰ βγάζῃ ἤχους. Ἔξω ἀκουγόταν ὁ Βορριᾶς νὰ φυσᾷ σὰν νὰ ἔκλαιγε χαμένο παιδί του· καὶ τὰ παράθυρα, τὰ τριξίματα τῆς στέγης, ἡ βουὴ τῆς λεύκας συνόδευαν σὰν ὀρχήστρα, σὰν ὄργανο δικό του τὸ τραγοῦδι του τὸ κλαυθμηρό!

Ζητοῦσε ὁ Φύκος νὰ βρῇ, νὰ παίξῃ ἕνα τραγοῦδι, ἕνα σκοπὸ ποῦ αἰσθανόταν μέσα του νὰ γεννιέται. Τὰ δάχτυλά του ὅμως ἄλλες φωνὲς ἔβγαζαν καὶ κεῖνο χανόταν! Κουράσθηκε καὶ τὸ ἄφησε. Ἐκύταξε τὴ μάνα του. Αὐτὴ κοιμώτανε μὲ γυρισμένο τὸ πρόσωπο στὸν τοῖχο. Ἐκάθησε χάμω καὶ ἔγειρε λίγο. Τὸ φῶς πλησίασε νὰ σβύσῃ. Ἔξαφνα ἔσβυσε. Ἡ φλόγα, σὰν νὰ ἄνοιξε τὰ φτερά της καὶ πήδησε στοῦ χάους τὸ στόμα, χάθηκε μὲ μιᾶς! Τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐφώτισε τὸ δωμάτιο.

Πολλὲς μορφές, κάτι σκιὲς περνοῦσαν γρήγορα γρήγορα, καὶ ἔτρεχαν ἔτρεχαν καὶ φαινόντανε σὰν παιδιά, ποῦ κάνουν τὸν σιδερόδρομο καὶ τρέχουν τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο...

Ἕνας γέρος μὲ ἄσπρα ροῦχα καὶ μακρυὰ πέρασε ὁλομόναχος καὶ γρήγορα, προφυλαχτικὰ. σὰ νὰ φοβότανε μὴ τὸν ἰδοῦν. Ἔπειτα πάλι ἀφοῦ χάθηκε, φάνηκε νὰ ἔρχεται βαδίζωντας σιγὰ σιγά, μὲ τὰ νύχια, καὶ ἔχωντας τὸ δάκτυλο στὸ στόμα πάνω. Ἐκύταζε τὸ σουραύλι. Ἔσκυψε, τὸ πῆρε καὶ τὸ πλησίασε στὸ στόμα του. Ἐφύσηξε. Τὸ σουραύλι φώναξε, καὶ αὐτὸς τὸ ἄφησε καὶ ἔφυγε γρήγορα. Τὸ σῶμα του τὸ ἄσπρο, σὰν ἄσπρη σκιὰ χάθηκε, ἔσβυσε, ὅταν ἔφθασε κοντὰ στὸ παράθυρο, ποῦ ἁπλωνόταν ἡ σελήνη, σὰν νὰ τυλίχθηκε σ' αυτή. Φανῆκαν πάλι τὰ παιδιά, τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Δὲν ἦσαν σὰ σκιὲς τώρα, ἔβλεπε τὰ πρόσωπά τους. Ἦταν καὶ κορίτσια μέσα καὶ μεγάλα. Ἕνα ξανθὸ θέλησε νὰ τὸ κρατήσῃ, νὰ τὸ δῇ περισσότερο καὶ αἰσθάνθηκε νὰ εἶχε τὴ δύναμι, ἀλλ' αὐτὸ χάθηκε! Ἔπειτα ἦρθε ἕνα σκότος. Μέσα σ' αὐτὸ εἶδε τὸ σουραύλι του νὰ κινῆται καὶ νὰ ὑψώνεται μόνο ψηλὰ· σὰν νὰ τὸ νανούριζε, νὰ τὸ κουνοῦσε ἀόρατη κούνια. Ἔξαφνα σταμάτησε καὶ ἄρχισε νὰ βγάζῃ ἤχους καὶ σιγὰ σιγὰ ἕνα σκοπὸν ὡραῖο· ὁ Φύκος σὰν νὰ τὸν γνώριζε ἄρχισε νὰ τὸν λέῃ μὲ τὸν νοῦ του. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τοῦ φάνηκε νὰ μὴ παίζῃ μόνο του τὸ σουραύλι, ἀλλὰ νὰ εἶδε κάποια μορφὴ μαύρη νὰ παίζῃ χωμένη μέσα στὸ σκοτάδι.

Ἕνα φῶς κόκκινο χύθηκε στὸ δωμάτιο ἔξαφνα καὶ ὁ Φύκος εἶδε στὸν οὐρανὸ ἕναν ἥλιο κόκκινο καὶ μεγάλο δέκα φορὲς σὰν τὸν γνωστό!...

Τινάχθηκε. Ὁ ἥλιος ὁ κόκκινος, τὸ σουραύλι ποῦ ἔπαιζε μόνο του χαθῆκαν, διελύθηκαν... Ἕνας ἴσκιος, ποῦ τοῦ φάνηκε νὰ μιλοῦσαν ἀθόρυβα ψυχές. Ἐνόμιζε ὅτι ἄκουγε τοὺς ἤχους τοῦ σουραυλιοῦ νὰ ξεψυχοῦνε, νὰ βλέπῃ τὸ πρόσωπο τῆς κόρης, ὁ κόκκινος ἥλιος νὰ τὸν κυτάζῃ σὰν θυμωμένος. Τὸ σουραύλι ἦταν κοντά του. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε ἀκόμη δυνατά. Ἡ σελήνη ζωγράφιζε στὸ πάτωμα τῆς γρίλιες τοῦ παραθύρου.

Τὴν ἄλλη μέρα, κατὰ τὴ δύσι τοῦ ἥλιου, ὁ Φύκος καθόταν στὴ λεύκα ἀπὸ κάτω, καὶ ἔβλεπε δυὸ κορφὲς ψηλὲς βουνῶν, ποῦ σὰν χέρια Ἄτλαντος ἐνόμιζες πῶς στηρίζουν τὸν οὐρανό· εἶδε μιὰ κόρη νὰ περνᾷ. Ὁ ἀέρας φυσοῦσε καὶ ἔδειξε τὸ μεσοφοράκι της τὸ ἄσπρο.

Ὁ Φύκος τὴν κύταζε, ποῦ περνοῦσε. Ἡ ἁρμονίες τοῦ δάσους, τῶν πουλιῶν τὸ τραγοῦδι, τῶν ἐντόμων, τοῦ χειμάρρου τὸ θριαμβευτικό, ἡ ἁρμονίες τῆς σιγῆς, τὸ σιωπηλὸ τρέξιμο τῶν συννέφων, ὅλα αὐτὰ ποῦ ἀγαποῦσε, ὅλα αὐτὰ ἑνώθηκαν, ἔγειναν ἕνα σῶμα σὰν ἄπειρες ἡδονὲς μέσα σ' ἕνα μόνο ποτήρι, τὰ αἰσθάνθηκε, τὰ εἶδε στὸ κοριτσάκι ἐκεῖνο, ποῦ περνοῦσε καὶ ἔφευγε μὲ ἕνα κλονισμὸ μικρὸ στὸ σῶμα!

Τὸ κοριτσάκι χάθηκε πίσω ἀπὸ ψηλὰ χαμόκλαδα, πάλι φάνηκε ἴσα μὲ τὴ μέση, ἔπειτα ἕνας τοῖχος τὸ ἔκρυψε.

Ὁ Φύκος ἔμεινε σκεπτικός. Ἔβλεπε τὴν κόρη νὰ περνᾷ καὶ νὰ κινᾷ ὁ ἄνεμος τὸ θαλασσί της φόρεμα καὶ νὰ δείχνῃ τὸ μεσοφοράκι της τὸ ἄσπρο. Τοῦ φάνηκε ἔξαφνα νὰ εἶχε δῇ κάποτε τὸ πρόσωπο τῆς κόρης, νὰ τοῦ ἦταν γνωστό. Ἀλλὰ ποῦ;... Ζητῶντας αὐτὸ βγῆκε ἀπ' τὴ σκέψι αὐτή, καὶ τοῦ φάνηκε τότε νὰ εἶχε πέσει γιὰ λίγο σὲ σκιὰ ὀνείρου!

Ὁ ἥλιος ἔδυσε.

Τὰ πουλιὰ ἄρχισαν νὰ κελαϊδοῦν. Ἡ λεύκα ὅλη φώναζε, μὲ μυριάδες στόματα τραγουδοῦσε, φτερουγίσματα κάποτε τὴν συνόδευαν.

Ὁ Φύκος δὲν ἐπρόσεχε, φαινότανε νὰ προσέχῃ ἀλλοῦ, σὲ κάποια μελῳδία μακρινή. Τὸ σκοτάδι τὸ ὡραιό, ποῦ βγῆκε μετὰ τὴ δύσι τοῦ ἥλιου, ἐπύκνωνε.

Ἡ μάνα του ἦρθε. Πέταξε ἕνα δεμάτι ξύλα ποῦ ἔφερνε πίσω στὴν πλάτη της καὶ ἄναψε φῶς. Βγῆκε ἔπειτα στὴν πόρτα. Ὁ Φύκος σηκώθηκε καὶ μπῆκε μέσα. Ἡ μάνα του τὸν εἶδε στὸ φῶς καὶ τοῦ ἔνευσε: τί ἔχει. Αὐτὸς ἔκανε νεῦμα, ὅτι δὲν ἦταν τίποτα. Αὐτὴ πάλι τὸν εἶδε, καὶ στὰ μάτια της τὰ μεγάλα τὰ πρασινωπὰ ὁλόκληρες σκέψεις, ὑποψίες μποροῦσε νὰ δῇ κανεὶς νὰ περνοῦνε.

Ἡ μάνα τοῦ Φύκου φαινόταν γυναῖκα σαράντα πέντε χρόνων καὶ ἀπάνω, ἀπ' τὰ παληὰ ροῦχα ποῦ φοροῦσε καὶ ἀπ' τὴν κακοπέρασι, ἐνῷ ἦταν πολὺ νεωτέρα. Εἶχε τὰ καστανόμαυρα μαλλιά της πάντα ξέπλεκα καὶ πάντα μπερδεμένα, ποῦ τῆς ἔδιναν μορφὴ τρελῆς. Κανεὶς δὲν τὴν θυμόταν χτενισμένη. Γέροι, ποῦ τὴν γνώριζαν μικρή, ἔτσι πάντα τὴν θυμόνταν ὅταν ἔτρεχε σὰν ἀγριοκάτσικο στὰ χωράφια. Τὸ παράδοξο ὅμως δὲν ἦταν αὐτὸ στὴν γυναῖκα αὐτή, ἀλλὰ τὰ μάτια της! Εἶχε κάτι μάτια παράδοξα, μεγάλα, πρασινωπά, ποῦ ὅταν κύταζε καλὰ, νόμιζε κανεὶς ὅτι μεγάλωναν, μεγάλωναν σὰν νἄθελαν νὰ καταπιοῦν ἐκεῖνο, ποῦ ἔβλεπαν!

Ἕνα ὄνομα φοβερὸ εἶχε βγῆ γι' αὐτὰ τὰ μάτια σὲ ὅλη τὴ χώρα. Ἔλεγαν, ὅτι ὅπου τὰ μάτια της πέσουν καὶ κυτάξουν μὲ θαυμασμὸ, αὐτὸ δὲν στέκει ὀρθὸ, συντρίβεται ἢ κάτι ἄλλο παθαίνει κακό! Τὸ ὄνομά της λίγοι τὸ ἤξευραν. Ἔλεγαν αὐτοί, ὅτι τὴν ἔλεγαν Ῥίνα ἢ καλλίτερα Κατερίνα.

Ἔφαγαν καὶ ἐπλάγιασαν. Αὐτὸς δεν κοιμήθηκε. Ἔμεινε ὅπως πολλὲς φορὲς ἄγρυπνος. Τώρα ὅμως στὰ μάτια του δὲν φαίνονται ἐκεῖνα τὰ ἀνθρωπάκια νὰ τρέχουν, δὲν βλέπει τῆς ζωγραφιές, τὰ χρώματα, τὰ παλάτια! Ἄλλοτε, ὅταν πλάγιαζε, ἔκλεινε τὰ μάτια του καὶ περιμενε· ἔβλεπε κάτι πανοράματα, ποῦ σιγὰ σιγὰ, σὰν νὰ ἔβγαιναν, νὰ ξεφύτρωναν ἀπ' τὸ μαξηλάρι του. Καὶ περνοῦσαν ἀπ' ἐμπρός του εἰκόνες, μέρη ἄγνωστα, παλάτια, χιλιάδες! Ἔπειτα πάλι ἄνθρωποι, ὄχι σωστοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ὅμοιοι περισσότερο μ' ἐκείνους ποῦ εἶναι πάνω στὰ χαρτιά, ἀπ' τὲς δυὸ μερὲς κεφάλια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ φαίνεται πρόσωπο, περνοῦσαν, περνοῦσαν γρήγορα, ἀτελείωτα, καὶ ἔτσι σὰν φωτεινά, ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον, μὲ τάξι ἄλλοτε στρατοῦ γρήγορου καὶ ἄλλοτε σὰν φοῦσκες, ποῦ πετοῦν τὰ πυροτεχνήματα, ὄχι πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλὰ ἴσια καὶ ἴσια περαστικά. Ἔπειτα πάλι ἄλλαζε καὶ μὲ μιᾶς γέμιζε τὸ μέρος ὅλο χρώματα, χρώματα πράσινα, κόκκινα, μπλὲ, ὅσα ὑπάρχουν, σὰ μακρυά, μακρυὰ σεντόνια. Ἄλλαζε πάλι σὲ λίγο. Τὰ χρώματα ἔφευγαν, καὶ ἕνα μόνο κυριαρχοῦσε, καὶ μέσα σ' αὐτὸ μιὰ εἰκόνα, ἀπ' ἐκεῖνες ποῦ εἶχε δῇ ἀπὸ μακρυὰ καὶ κρυμμένος νὰ γίνωνται κοντὰ στὸ χωριό, φαινόταν, μὲ κάτι δικό του ὅμως μαζί. Ἕνα ξύλο μακρὺ ἔξαφνα ἀνεβοκατέβηκε μόνο του πολλὲς φορές, ἔπειτα στὴ μιὰν ἄκρη καὶ στὴν ἄλλη παρουσιαζόντανε δυὸ παιδιά. Κρατοῦσε αὐτὸ λίγο καὶ χανόταν, ἔφευγε, γιὰ νὰ παρουσιασθῇ ἕνα κουτσὸ ἄλογο νὰ τραβᾷ ἕνα κάρο. Τὸ χρῶμα ἔπερνε τὸν χρωματισμὸ ἡμέρας.

Αὐτὰ ἔβλεπε ὁ Φύκος μένωντας ἄγρυπνος ὧρες ἔτσι. Τώρα μιὰ κόρη μὲ θαλασσὶ φόρεμα περνᾷ, περνᾷ. Ὁ ἄνεμος τῆς φυσᾷ τὸ φόρεμα καὶ φαίνεται ἕνα μεσοφοράκι ἄσπρο, ὁ ἥλιος πέφτει στὰ μαλλιά της... Μὲ μιᾶς ἔξαφνα ἡ ζωγραφιὰ αὐτὴ ἡ μαγικὴ ἄλλαξε καὶ ἕνα δωμάτιο παρουσιάσθη, ὅπου στὴ μέση μιὰ λάμπα εἶχε ἁπλώσει τὸ φῶς της σ' ὅλο τὸ δωμάτιο. Μιὰ γυναῖκα, ἕνας ἄνδρας ἦταν ἐκεῖ. Ὁ ἄνδρας καθόταν κοντὰ στὸ τραπέζι μὲ τὸ γελέκο μόνο. Ἡ γυναῖκα πῆγε κοντά του κρατῶντας πιάτα. Ὁ ἄνδρας ἀγκάλιασε τὴ γυναῖκα καὶ τὰ κεφάλια τους ἔμειναν ἑνωμένα πολύ. Ὁ Φύκος τοὺς γνώρισε. Ἦταν ὁ Λαμδίδης καὶ ἡ Λαμδίδου, ποῦ πρὸ χρόνων εἶχε κάνει ἕνα μῆνα σχεδὸν στὸ σπίτι τους ὑπηρέτης!

Δὲν πέρασαν πολλὲς μέρες καὶ ὁ Φύκος ἔτσι τυχαῖα ἔμαθε ποῦ καθόταν ἡ κόρη, ποῦ εἶδε νὰ περνᾷ. Καθόταν σ' ἕνα σπίτι, ποῦ ἦταν ἀπὸ καιρὸν ἔρημο καὶ δὲν θυμότανε ποτὲ νὰ εἶδε ἄνθρωπο μέσα, ἢ νὰ βγαίνῃ. Δὲν γνώριζε τίνος ἦταν τὸ σπίτι αὐτό. Ὅταν εἶδε τὸ κορίτσι ἐκεῖνο, αὐτὸ περπατοῦσε ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ

σπίτι, τὸ ὁποῖο τώρα εἶχε τὰ παράθυρα ἀνοιχτά, καὶ φαινόντανε ἄσπρες κουρτίνες νὰ κρέμωνται. Ἡ κόρη περπατοῦσε μὲ τὰ χέρια πίσω, σκεπτικὴ καὶ μὲ ὕφος ἀνδρός. Ὁ Φύκος κύταξε νὰ μὴν τὸν βλέπῃ κανείς. Εἶδε μιὰ γραμμὴ μόνο δένδρα νὰ τὸν κυτάζουν σὰν πασμένα ἀπ' τὰ χέρια, ἕτοιμα νὰ χορέψουν. Γλύστρησε σ' ἕνα λάκο πράσινο καὶ ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἔβλεπε τὴν κόρη.

Τὴν ἄλλη μέρα μετὰ τὸ μεσημέρι, ἐνῷ ἀκόμη ὁ ἥλιος ἦτο πολὺ ψηλά, αὐτὸς βρέθηκε πάλι στὸ μέρος ἐκεῖνο. Πλησίαζε καλοκαῖρι. Ὁ ἥλιος ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἔκαιε πολύ. Στὸ σπίτι ἦταν ἡσυχία. Τὰ παράθυρα ἦταν ὅλα γερμένα, μὲ τὴς γρίλιες μόνο μισόκλειστες. Ἡσυχία, ἡσυχία! Ὁ ἥλιος φαινότανε νὰ εἶχε πνίξει τὸν θόρυβο, καὶ μόνο κάποτε ἕνα κελάδημα ἀκουγόταν σὰν σπαρτάρισμα τοῦ θορύβου καὶ ἔπαυε ἀμέσως. Ἔμεινε ἐκεῖ ὥρα πολλὴ στὴ μικρὴ σκιὰ ἑνὸς πεύκου καμπουργιασμένου, ποῦ φαινότανε σὰν νὰ τὸν ἔβλεπε σκεπτικὸ τί ἔκανε.

Ἡ σκιὰ μεγάλωνε καὶ τὸ σπίτι φαινότανε νὰ βγάζῃ σιγὰ σιγὰ τὸ σεντόνι ἐκεῖνο τὸ λαμπερό, ποῦ τὸ σκέπαζε. Ἕνα παράθυρο ἄνοιξε χτυπῶντας στὸν τοῖχο. Μιὰ μορφὴ γέρου παρουσιάσθηκε. Στάθηκε λίγο καὶ τὰ μάτια του διευθύνθηκαν στὸ μέρος, ποῦ ὁ Φύκος ἦταν κρυμμένος. Αὐτός, ἂν καὶ κρυμμένος, κρύφθηκε, χαμήλωσε στὸν λάκκο καὶ ἔτσι δὲν ἔβλεπε πιά. Τοῦ ἦρθε νὰ φύγῃ. Ὅταν σηκώθηκε, ὁ γέρος δὲν ἦταν ἐκεῖ. Σὲ λίγο φάνηκε καὶ ἡ κόρη...

Ἔξαφνα ὁ Φύκος σήκωσε τὸ κεφάλι. Μιὰ γυναῖκα ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὸν δρόμο τὸν ἔρημο, ποῦ μόνο δένδρα ἦσαν. Τὸν κύταξε. Ἐγνώρισε τὴν Φούλενα! Ἦταν ἡ γυναῖκα ἡ κακιά, ποῦ ὅταν τύχαινε μικρὸς καὶ τὴν ἀπαντοῦσε, τοῦ φώναζε γρήγορα:

— Φεύγα καταραμένε, γρουσούζη! Καὶ πολλὲς φορὲς ἔσκυβε νὰ πάρῃ πέτρα γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ φύγῃ γρήγορα.

Ἅμα εἶδε πῶς τὴν εἶδε, κινήθηκε, ἀπέσυρε τὰ μάτια της καὶ προχώρησε νὰ φύγῃ. Πάλι γύρισε καὶ τὸν κύταξε, καὶ ὁ Φύκος εἶδε καὶ ἕνα χαμόγελο. Ὁ Φύκος αἰσθάνθηκε θυμὸ μέσα του καὶ τώρα ποῦ εἶδε ὅτι ἀνεκαλύφθη, τὴν κύταξε προκλητικά.

Ὁ κόσμος ὅλος σὲ λίγο, γνώριζε ὅτι ὁ Φύκος ὁ γυιὸς τῆς Βουβῆς ἀγαποῦσε! Ἀλοίμονο στὸ κορίτσι! Καὶ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὸν Φύκο, ἦταν ἀδύνατο νὰ ξεφύγῃ! Καὶ ἐβεβαίωναν πολλὲς γυναῖκες, ὅτι ἡ μάνα τοῦ Φύκου τὸ γνώριζε, καὶ κάθε βράδυ καθόταν ὧρες κάνωντας μαγεῖες καὶ μιλῶντας μὲ τὰ ἄστρα. Τὰ ἄστρα δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φωνὴ γιὰ νὰ τοὺς μιλήσῃ, ἀλλὰ ἔτσι μὲ τὴν σκέψι μόνο καὶ μὲ τὰ μάτια. Καὶ ἴσα ἴσα ἡ βουβὴ μὲ τὰ καταραμένα μάτια της ἦταν πολὺ δυνατὴ σ' αὐτό!

Ὁ Φύκος δὲν ὑποπτευότανε τί γίνεται στὴ χώρα. Αὐτὸς ξακολουθοῦσε νὰ βλέπῃ τὴν κόρη ὅσο μποροῦσε πιὸ πολύ. Μιὰ φορὰ ἀπαντήθηκαν. Τοῦ ἦρθε νὰ κρυφθῇ καὶ ἀπ' ἐκεῖ κρυμμένος νὰ τὴν ἔβλεπε, ἀλλὰ κρατήθηκε. Πέρασε ἡ κόρη ἀπὸ κοντά του χωρὶς νὰ τὴν δῇ καλά, ἢ σὰν χωμένος σὲ μιὰ ὁμίχλη πνιγηρά.

Ἕνα πρωΐ, καθὼς καθόταν στὸ σπίτι του συλλογισμένος καὶ περιμένωντας τὴ μάνα του, μιὰ πεταλοῦδα μεγάλη φάνηκε νὰ πετᾷ καὶ νὰ χτυπᾷ στὰ γιαλιὰ καὶ στὸν φεγγίτη, ποῦ ὁ μισὸς ἦταν βουλωμένος μὲ χαρτιά. Ἦταν ἀπ' τὴς πεταλοῦδες ἐκεῖνες, ποῦ τῆς ἔχουν γιὰ καλὸ, καὶ ὁ Φύκος τὸ εἶχε ἀκούσει αὐτὸ στὸ σπίτι ποῦ εἶχε κάνει γιὰ λίγο ὑπηρέτης. Τὸ νόμισε τώρα γιὰ καλό του, καὶ ἔμεινε κυτάζωντας ὥρα τὴν πεταλούδα καὶ μὴ θέλωντας νὰ φύγῃ αὐτή. Ἦρθε ἡ μάνα του γιὰ τὸ φαΐ. Ὅταν εἶχαν τελειώσει τὸ γεῦμα καὶ ἐνῷ εἶχε λησμονήσει τὴν πεταλοῦδα, ἔξαφνα τὴν ἄκουσε καὶ τὴν εἶδε νὰ περνᾷ ἀπὸ πάνω του καὶ νὰ τρέχῃ στὰ γιαλιά, νὰ βουΐζῃ, νὰ χτυπᾷ!

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ πεταλοῦδα ἦταν ἐκεῖ. Ἐπίσης καὶ ἄλλες μέρες.

Ὁ Φύκος μιὰ μέρα δὲν εἶδε τὸ κοριτσάκι ἐκεῖνο. Ἴσως εἶχε πάει στὴ χώρα. Ἀλλὰ πέρασαν μέρες καὶ ἡ κόρη δὲν φαινότανε. Τί νὰ συνέβαινε; Ἔξαφνα μιὰ μέρα εἶδε τὸ σπίτι κλειστό, θεόκλειστο ὅπως πρῶτα, πρὶν ἔρθουν ἐκεῖ! Μόνο κάτι γλάστρες ἦταν στὰ παράθυρα μὲ λουλούδια, ποῦ ἀπ' τὸν ἥλιο εἶχαν γίνει κίτρινα.

Στὸν δρόμο ἔξαφνα, πάνω ἀπ' τὸν φράχτη ποῦ κύκλωνε τὸ σπίτι, εἶδε δυὸ κεφάλια γυναικεῖα νὰ ἔρχωνται. Πλησίαζαν. Κρύφθηκε μέσα στὸ χαντάκι. Ἡ γυναῖκες πλησίαζαν. Ἄκουσε τὸ χῶμα, τὴς πετρίτσες ποῦ πετοῦσαν, ποῦ τριβόντανε στὸ πάτημά τους. Σταμάτησαν. Ἄκουσε.

— Νὰ καὶ κάτι γλάστρες. Θὰ τὴς λησμόνησαν!... Νὰ σοῦ πῶ, ξέρεις τί θὰ κάνω; Θἀρθῶ τὸ πρωΐ νὰ τὴς πάρω!...

— Ἂν δὲν τὴς πάρῃ ἄλλος! ἔκανε μιὰ ἄλλη φωνή.

— Μπά! δὲν πιστεύω. Ποιὸς νὰ τὴς πάρῃ;... Τί λές; κάλὲς εἶνε! Καὶ πιστεύω ἦταν τοῦ κοριτσιοῦ, γιατὶ ἕνα πρωΐ τὸ εἶδα ποῦ τὴς πότιζε... Τὸ καϋμένο τὸ κορίτσι ἦταν μιὰ χαρά!... Νὰ πάῃ νὰ βγάλῃ τὴ γλυκιασμένη!...

***

Πέρα στὰ ἀκριανὰ σπιτάκια τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν ἄσπρο ἀπὸ σκόνη δρόμο, σὰ παχύμαλλου προβάτου πλάτη καὶ κοντὰ σ' ἕνα σωρὸ δέματα ἀπὸ στάχυα, ἡ Φούλενα, ἡ γυναῖκα ποῦ εἶχε δῇ τὸν Φύκο νὰ κυτάζῃ τὸ κοριτσάκι ἐκεῖνο, καθισμένη στὸ σκαλοπάτι τὸ ἐπάνω σὰν δεσπότης στὸν θρόνο του, βεβαίωνε μὲ ὅρκο τὴς γειτόνισσες, ποῦ στὸ δεύτερο καὶ τελευταῖο σκαλοπάτι ἦταν καθισμένες, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ γρουσούζη ἔκανε νὰ βγάλῃ βλογιὰ ἡ κόρη! Καὶ μὴ δὲν εἶνε αὐτὸς ποῦ τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ χώρα, ποῦ τὸν εἶχε βάλει γιὰ νὰ ξυπνήσῃ ὁ Ἀργώνας ὁ συγγενὴς του, σ' ἕνα καλὸ σπίτι, ἀπ' τὴ γρουσουζιά του; Ὅλα εἶχαν πάει κακὰ στὸ σπίτι ἐκεῖνο μόλις πάτησε ὁ γρουσούζης τὸ πόδι του! Ἔσπασε ἡ κυρὰ τὸ χέρι της, σταμάτησαν ἡ δουλιὲς τοῦ ἀφεντικοῦ καὶ δὲν ξέρω καὶ τί ἄλλο ἔπαθε, πλῆθος, πλῆθος κακὰ ποῦ δὲν μπορῶ νὰ τὰ θυμηθῶ τώρα! Βρῆκαν ἐπὶ τέλους οἱ ἄνθρωποι τὴν αἰτία καὶ τὸν ἔδιωξαν! Καὶ αὐτὰ μόνο; Αὐτὸ δὲν εἶνε τὸ παιδὶ ποῦ κανεὶς δὲν ξέρει, μὲ ποιὸν τὸ ἔκανε ἡ μάνα του, καὶ πολλοὶ λένε ὅτι τὸ ἔκανε ἡ μάνα του μὲ τὰ ξωτικὰ καθὼς γύριζε στάμπελια; Μὴ δὲν ἦταν τὸ παιδὶ αὐτό, ποῦ τὴ βραδυὰ ποῦ γεννήθηκε, πῆρε τὸ σπίτι του φωτιά; Ἀμ' ὁ παπᾶς ποῦ τὸ βάφτισε ποῦ ἔσπασε τὸ πόδι του καθὼς γύριζε στὸ σπίτι του; Εἶχε δῇ ἕνα χαρτὶ ὁ ἄμοιρος νὰ ἔρχεται κυλῶντας ἐπάνω του, καὶ αὐτὸ τὸ χαρτὶ τοῦ ἔδωσε μιὰ καὶ τὸν ἔρριξε χάμω! Θὰ εἶχε μπῇ ὁ Σατανᾶς μέσα στὸ χαρτί!.. Καὶ τελειόνωντας ἡ Φούλενα εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια:

— Τὸ μάτι καὶ ἡ γρουσουζιά, παιδιά μου, εἶνε τὸ πιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα στὸν κόσμο!...

Καὶ ἔτσι ὁ Φύκος προξενοῦσε φόβο παντοῦ, περισσότερο ἀπὸ τὴ μάνα του. Ἐκείνη εἶχε τὸ μάτι μόνο, ἀλλὰ αὐτὸς εἶχε δυό! Τὴ γρουσουζιὰ καὶ τὸ μάτι! Ἀπὸ καιρὸ ὁ Φύκος εἶχε ἐννοήσει θαμπά, εἶχε δῇ χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῇ, χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴ ὅτι κάτι συνέβαινε, τὴν ἀποφυγὴ τοῦ κόσμου! Μὲ τὴν ἡλικία ὅμως, αὐτὸ τὸ θαμπὸ πῆρε σχῆμα καὶ φάνηκε τί ἦταν, τί ἔτρεχε· χωρὶς ποτὲ αὐτὸς νὰ μπορῇ νὰ ὁρίσῃ πότε τὸ σκέφθηκε καὶ ἐννόησε τί ἰδέα εἶχε ὁ κόσμος γιὰ τὴ μάνα του καὶ γι' αὐτόν!

***

Πέρασαν μῆνες.

Ὁ Φύκος ἕνα ἀπόγευμα καθισμένος κοντὰ στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα κύταζε τὸ χιόνι, ποῦ ἔπεφτε ἀθόρυβα καὶ ἔντυνε μὲ ἄσπρο γουναρικὸ τὸν φράχτη, τὰ παράθυρα, τὴ λεύκα τὴ γυμνὴ ἀπὸ φύλλα. Ἦταν τυλιγμένος σὲ μιὰ κάπα. Ἡ μάνα του μαγείρευε στὸ βάθος. Μιὰ χύτρα πύλινη ἐπάνω στὴ φωτιὰ ἀπὸ ξύλα φλυαροῦσε στὸ σπίτι τὸ βουβό.

Ἡ Μουγκὴ πήγαινε τὰ ξύλα πιὸ κοντὰ καὶ ἀνακάτωνε τὸ φαΐ. Τὸ παληόσπιτο μύριζε ὅλο.

Ὁ Φύκος κινήθηκε. Ἡ μυρουδιὰ χώθηκε στὴς σκέψεις του. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἕνας ἄνθρωπος ψηλός, ἀδύνατος, μισόκοπος φάνηκε νὰ ἔρχεται. Ἦταν χλωμὸς πολὺ καὶ βάδιζε μέσα στὰ χιόνια μὲ κόπο σὰ νὰ τραβοῦσε ἀόρατο ἁμαξάκι. Ἔσκυβε λίγο ὁ λαιμός του καὶ τὰ μάτια του ἦταν μεγάλα καὶ κόκκινο ὅλο σχεδὸν τὸ ἄσπρο. Κάμποσες τρίχες σημείωναν τὸ μέρος ποῦ ὑπάρχει τὸ μουστάκι στοὺς ἄλλους ἄνδρας. Διευθυνότανε κατ' εὐθεῖαν στὸ σπίτι τῆς βουβῆς Ὁ Φύκος τὸν εἶχε δῇ καὶ σηκώθηκε. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς στάθηκε ἀπ' ἔξω ἕτοιμος νὰ μπῇ.

— Ποῦ εἶνε ἡ μάνα σου; ρώτησε τὸν Φύκο.

— Πῶς; ρώτησε αὐτός, ἀλλὰ γρήγορα θυμήθηκε.

— Μέσα: εἶπε, δείχνωντας καὶ μὲ τὸ κεφάλι. Ἡ βουβὴ εἶχε στραφῆ. Ἅμα εἶδε τὸν ἄγνωστο, τὰ μάτια της πῆραν ἕνα φῶς, κάποια ἄλλη ἀχτίνα· ὁ ἄγνωστος μπῆκε μέσα. Ἡ μουγκὴ τὸν πλησίαζε. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς γνώριζε καλὰ νὰ συνεννοῆται καὶ κάτι τῆς ἔνευσε.

Ο Φύκος ἐγνώριζε αὐτὸν τὸν ἐπισκέπτη. Ὄχι καλά, ἀλλὰ λίγο. Αὐτὸς ἦταν ὁ προστάτης των, ὁ συγγενής των. Τὸν εἶχε δῇ κάμποσες φορὲς κρυμμένος μέσα στὰ ψηλὰ χόρτα, ὅταν πήγαινε νὰ ἐπιστατήσῃ τοὺς ἐργάτας του.

Ἐκύταξε ἔξω. Τὸ χιόνι εἶχε παύσει καὶ μόνο κάπου κάπου κάποια χιονάκια σὰν πεταλοῦδες ἄσπρες φαινόντανε στὸν ἀέρα νὰ γυρίζουν. Ἕνα σύννεφο ἔπερνε μορφὴ γυναίκας καὶ ἁπλώνετο ἁπλώνετο, ἔβγαινε ἀπ' τὰ ἄλλα μακρύ μακρύ!! Καὶ ἄλλα φαινόντανε νὰ κινοῦνται, νὰ ἀνακατεύωνται.. Ἔξαφνα εἶδε πίσω του, κάτω στὸ δωμάτιο. Ἡ μάνα του εἶχε καθήσει στὸ τραπέζι μὲ ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι στὰ χέρια καὶ τὰ μάτια κλεισμένα. Ὁ προστάτης των στεκότανε πέρα λίγο καὶ τὴν κύ-

ταζε. Ὁ Φύκος ἐπρόσεξε. Ὁ προστάτης των πῆγε κοντά της, τὴν ἄγγιξε καὶ τὴν ῥώτησε μὲ νεῦμα. Αὐτὴ ἔμεινε λίγο κυτάζωντας αὐτόν, ἔπειτα ἔνευσε ὅτι δέχεται. Ὁ προστάτης ἔφυγε.

Ὅταν ἔμειναν μόνοι, ἡ Βουβὴ ἔδωσε νὰ καταλάβῃ στὸν Φύκο τί ἤθελε ὁ προστάτης των. Ἦταν περαστικὸς ἀπ' ἐκεῖ καὶ θυμήθηκε κάτι, ποῦ εἶχε σκεφθῆ, καὶ γιαυτὸ πετάχθηκε. Αὐτὸ ἦταν ὅτι ὁ Φύκος εἶχε μεγαλώσει πιὰ καὶ ἔπρεπε νὰ ἐργάζεται. Θὰ τὸν ἔστελνε μὲ κάτι πρόβατα ποῦ ἦταν γιὰ νὰ πᾶνε σὲ μιὰ χώρα κάτου μεγάλη, γιὰ νὰ ξυπνήση λίγο καὶ νὰ φύγῃ ἀπ' τὴν ἐρημιά. Ἄλλοι δυὸ τσοπάνηδες θὰ πῆγαιναν μαζί, ποῦ γνώριζαν τὰ μέρη καλὰ καὶ εἶχαν ξαναπάει.

Ὁ Φύκος δὲν εἶπε ὄχι. Ἡ μουγκὴ ἔφαγε λίγο καὶ πλάγιασε γρήγορα. Ὁ Φύκος θέλησε νὰ ἑτοιμασθῆ. Εἶχε ἐπιθυμία νὰ φύγῃ, νὰ δῆ ξένους τόπους, ἀλλὰ αἰσθανόταν λύπη, λύπη, ποῦ ἔφευγε. Πῆγε πίσω σ' ἕνα χώρισμα ἀπὸ σανίδια μαυρισμένα, ποῦ χώριζαν τὸ παληόσπιτο σὲ δυὸ δωμάτια. Καὶ πίσω ἀπὸ ἕνα κιβώτιο παληὸ μὲ τενεκέδες, ποῦ θὰ ἦταν ἄλλοτε μὲ χρῶμα χρυσοῦ καὶ θὰ ἀνῆκε ἴσως στὴ μάνα τῆς Βουβῆς, τράβηξε ἕνα ταγάρι, ποῦ ἦταν ἐκεῖ μὲ κάτι παληόχαρτα μέσα, ποῦ τὸ κρατοῦσαν ἀνοιχτό. Ἔβγαλε τὰ χαρτιὰ καὶ τὸ γύρισε νὰ τὸ τινάξῃ. Στὸ θαμπὸ φῶς τοῦ λύχνου εἶδε κάτι νὰ πέσῃ στὸ κιβώτιο πάνω, τυλιγμένο μὲ σκόνη. Μιὰ συγκίνησι χύθηκε στὸ σῶμα του.

— Ἡ πεταλοῦδα! εἶπε.

Ἦταν ἡ πεταλοῦδα, ποῦ χτυποῦσε τὸ καλοκαῖρι στὰ γιαλιά, στὰ χαρτιὰ τοῦ φεγγίτη καὶ νόμιζε αὐτός, ὅτι τοῦ φέρνει εὐτυχία! Ἦταν νεκρὴ ἀπὸ καιρὸ καὶ τυλιγμένη σὰν μὲ σάβανο ἀπὸ σκόνη. Καὶ ἡ πεταλοῦδα αὐτὴ ἡ νεκρὴ ἔκανε νὰ φανῆ μιὰ εἰκόνα, σὰν νὰ τὴν ἔσερνε μαζί της. Μιὰ κόρη μικρὴ μὲ θαλασσὶ φόρεμα φάνηκε νὰ περνᾷ μὲ ἕνα μικρὸ κλονισμὸ στὸ σῶμα. Ὁ ἥλιος τῆς χρύσιζε τὰ μαλλιὰ καὶ ὁ ἀέρας τῆς σήκωσε λίγο τὸ θαλασσὶ φορεματάκι καὶ ἔδειξε ἕνα μεσοφοράκι ἄσπρο.

Ἕνας λυγμὸς ἀκούσθηκε, ἕνας καὶ μόνος, καὶ χάθηκε μὲ μιᾶς σὰν νὰ τὸν κατάπιε ἡ σιωπή!

***

Ἕνα πρωὶ καθὼς ὁ ἥλιος πιάνωντας τὰ σύννεφα σηκωνότανε σιγά, ἕνας ἐργάτης, ὁ Χαλίκης, ἐβάδιζε βιαστικὰ σὲ μιὰ οἰκοδομὴ μεγάλη, ποῦ γινότανε σ' ἕνα μέρος τοῦ χωριοῦ. Οἱ ἐργάτες, οἱ τεχνίτες δὲν εἶχαν ἀκόμη πιάσει δουλειὰ καὶ φαινόντανε τριγύρω στὴν οἰκοδομὴ νὰ μιλοῦνε ἢ νὰ περπατοῦν νωθροί, μισοκοιμισμένοι. Ὁ Χαλίκης, ἕνας κοκκινότριχος ἐργάτης, ἔκανε πιὸ γρήγορα· τὸ νέο ποῦ εἶχε νὰ 'πῆ, τὸν ἔσπρωχνε. Ὅταν εἶδε ὅτι πλησίαζε, σταμάτησε λίγο, καὶ τὸ κεφάλι του ποῦ εἶχε γυρμένο πρὸς τὰ ἐμπρὸς, ἦρθε στὴ θέσι του.

— Καλὴ μέρα! εἶπε, ἂν καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ πῆ τὸ νέο εὐθύς. Ἔπειτα:

— Τὸ μάθατε τὸ νέο;

— Τί νέο νὰ μάθουμε;

— Τί νέο νὰ μάθετε; Νά, ἦρθε ὁ γυιὸς τῆς μουγκῆς στὴ δουλειά!...

— Τί; Ποιός;

— Τὸ παιδὶ τῆς μουγκῆς;

— Σώπα!

Ὅλοι αὐτοὶ σὰν μῦγες τὸν κύκλωσαν.

— Ναὶ μάλιστα, ὁ Φύκος ὁ γρουσούζης ἔπιασε δῶ δουλειὰ καὶ μάλιστα θὰ τὸν ἔχουμε ἐπιστάτη!

Ἡ ἐργασία ἄρχισε καὶ προχωροῦσε καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν ἡ ἡμέρα. Ἦρθε τὸ μεσημέρι. Ἔκανε ζέστη πολύ. Ὁ οὐρανὸς εἶχε γίνει σταχτερός. Ὁ ἥλιος στὴ μέση φαινόταν σὰν στόμιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο χυνόντανε φλόγες. Ἡ ἐργασία ἔπαυσε. Ὅλοι μὲ ἱδρωμένα πρόσωπα, μὲ βρεμένες μασχάλες κατέβαιναν ἢ ἄφιναν τὴν οἰκοδομή. Ὁ Χαλίκης κατέβηκε, καὶ ἀφοῦ φόρεσε, καθὼς πάτησε στὴ γῆ, τὰ παπούτσια του, χωρὶς νὰ βάλῃ χέρι, ἀλλὰ μόνον μὲ τὰ πόδια πολεμῶντας, ἔσκυψε καὶ πῆρε τὸ ψωμί του, ποῦ τὸ εἶχε τρυπωμένο ἀπὸ κάτω ἀπὸ πέτρες μεγάλες. Ἐκεῖ ἦταν σκιὰ μικρὴ ἀπὸ μιὰ ἐλληὰ καμπούρα μὲ ὑψωμένα τὰ δυό της κλαδιὰ σὰ νὰ προσευχόταν. Στὴ ῥίζα της ἦταν ῥιχμένα κάμποσα ἀγκωνάρια. Ἐκάθησε πάνω σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ καὶ κύταξε μισόγυρά του. Ἐρχόταν πίσω στὴν οἰκοδομὴ κάτι ζητῶντας ὁ γέρω Χιώτης, ἕνας ἀδύνατος γυρτὸς μάστορας. Πάνω σὲ μιὰ σκαλωσιὰ φάνηκε ὁ Φύκος νὰ κατεβαίνῃ σιγά σιγά. Ὁ ἥλιος τὸν ἔλουζε. Χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι πειράζεται ἀπ' τῆς ἀχτῖνες του ὁ Φύκος κατέβαινε.

— Γιὰ γύρισε πίσω σου νὰ δῆς! Εἶπε ὁ Χαλίκης στὸν Χιώτη, ποῦ εἶχε περάσει τὴ σκάλα ποῦ κατέβαινε ὁ Φύκος. Ὁ Χιώτης στάθηκε καὶ γύρισε πίσω του πρῶτα πρὸς τὰ δεξιά, ἔπειτα ἔκανε νὰ κυτάξῃ ἀριστερά, ὅταν ὁ Χαλίκης εἶπε:

— Στὴ σκαλωσιά, μωρέ!...

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ μάτι τοῦ Φύκου ἔπεσε πάνω τους. Μάτι φειδιοῦ! Ὁ γέρο Χιώτης ταράχθηκε καὶ κύταξε πάλι δεξιὰ καὶ στράφηκε ὁλόκληρος. Ἔκανε ὅτι ζητεῖ κάποιον.

— Τὸν εἶδες τὸν Κουρούνη;

— Ὄχι! πιστεύω νὰ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι του!..

— Ἔτσι φαίνεται.

Ἔφερε τὸ χέρι στὸν ὦμο:

— Μωρὲ κάψιμο ποῦ κάνει σήμερα!

Ὁ Χαλίκης τοῦ ἔκανε θέσι.

— Ἔλα, κάτσε δῶ!

Ὁ Φύκος κατέβαινε. Χωρὶς νὰ κυτάξῃ σ' αὐτοὺς, ἐπέρασε. Στὸ μαυροκίτρινο πρόσωπό του δὲν φαινόταν διόλου ἱδρώς! Ἡ μασχάλες του στεγνές! Ὁ Χαλίκης τὸ παρατήρησε καὶ ἐνῷ ὁ Χιώτης κύταζε ἀλλοῦ, τοῦ εἶπε σιγά:

— Μωρὲ σωστὸ φεῖδι εἶνε ὁ γρουσούζης!... Δὲν εἶδες; οὔτε σταλιὰ ἱδρωμένος εἶνε!...

Ἡ ἄλλη μέρα ἡ μισὴ πέρασε καλά. Ἐπίσης καὶ ἡ δεύτερη. Τὴν τρίτη μέρα, ὅταν πλησίαζε τὸ μεσημέρι, ἔπεσαν σύννεφα Πέρα σὲ μιὰ ἄκρη ἄλλα ἐρχόντανε.

— Μπόρα θὰ πιάσῃ!

— Πώ, πώ, μαυρίλα!

— Ἀλοίμονο στ' ἀμπέλια!

— Ὠφελεῖ ἡ βροχή!..

— Τί ὠφελεῖ καὶ ξωφελεῖ, θὰ μᾶς διώξῃ ἀπ' τὴ δουλειά!

Τὰ σύννεφα πλησίαζαν καὶ ἐμπρὸς ἀπ' αὐτὰ ἕνα ἀραιό, μαῦρο ὄχι πολύ, σὰν φτερούγα των ἐρχόταν...

— Μαζεῦτε τα, παιδιά.

Ὁ ἀέρας ἦταν ὑγρός.

Ἡ λάσπη γρήγορα ἔπεφτε στὴς πέτρες καὶ ἄλλες ἔμπαιναν ἀπὸ πάνω.

— Γρήγορα, μωρέ!

Ἔκαναν νὰ φύγουν. ἀλλὰ πάλι τοὺς κρατοῦσε ἡ δουλειὰ καὶ μὲ ἕνα κλονισμὸ δούλευαν γρήγορα, βιαστικά!

— Γρήγορα, μωρέ!

Οἱ ἐργάτες ἔφερναν λάσπη τρέχωντας.

Ἕνας ἄνεμος ἔγεινε κεῖ κοντὰ σὰν νάταν ξαπλωμένος κάτω καὶ σηκώθηκε, στριφογυρίζωντας μὲ σκόνη, ἄχυρα καὶ ἕνα χαρτὶ κίτρινο μπακάλη, σὰν νὰ ἔπαιζε μ' αὐτὸ καὶ ζητοῦσε νὰ τὸ πιάσῃ. Μεγάλες σταγόνες ἄρχισαν νὰ πέφτουν σὰν νὰ ἔπεφταν ἀπὸ μεγάλο τρυπητό, ἢ καταβρεχτῆρι.

— Πᾶμε!

Ὁ οὐρανὸς εἶχε μαυρίσει ὅλος. Ἡ φτεροῦγα τοῦ σύννεφου εἶχε χαθῆ. Ἄρχισε βροχὴ καὶ μαζὶ χαλάζι. Ὅλοι ἔτρεχαν. Ἄφησαν μιστριὰ, σκεπάρνια, πηλοφόρια καὶ ἄρπαζαν τὰ σακάκια τους καὶ ἔτρεχαν νὰ κατεβοῦν. Ἔξαφνα ἔγειναν φωνὲς μεγάλες καὶ ἕνας βρόντος πνιγμένος στὸν κρότο τῆς βροχῆς. Κάποιος θὰ εἶχε πέσει! Ἔτρεξαν. Ἕνας χτίστης βρισκόταν κάτω μὲ σπασμένο τὸ κεφάλι καὶ πέρα λίγο ἕνας γέρος φώναζε δυνατὰ καθισμένος στὸ χῶμα. Τοῦ εἶχε σπάσει ἡ μέση, καθὼς ἔλεγε.

Ὁ νοῦς τῶν ἐργατῶν, ὁ φοβισμένος ἀπ' τὸ χαλάζι, ἀπ' τὸ δυστήχημα, μαζεύτηκε σ' ἕνα σημεῖο.

— Ὁ Γρουσούζης!

Βρῆκαν τὴν αἰτία!

Τὴν ἄλλη μέρα ποῦ εἶχαν μαζευτῆ, ὁ Χαλίκης πάλι ἔφερε μιὰ εἴδησι.

— Τὰ πρόβατα, ποῦ ὁ Γρουσούζης πήγαινε στὴν πρωτεύουσα νὰ τὰ πουλήσουν, ὅλα ψόφησαν, βδέλιασαν στὸν δρόμο, καὶ πᾶνε κατὰ διαβόλου! Οἱ ἐργάτες, σὰν νάχαν τὸν Σατανᾶ στὴ δουλειὰ μαζί τους, αἰσθανόντανε ἕνα κίνδυνο νὰ τοὺς τριγυρίζῃ.

— Βγάλτε τον!

Εἶπε ὁ Χιώτης τεντώνωντας τὸν λαιμὸ σὰν χήνα, ποῦ ζητᾷ κάτι νὰ πιάσῃ. Οἱ ἐργάτες ἀναφέρθηκαν στὸν ἐργολάβο. Μὲ τὸν γυιὸ τῆς Μουγκῆς δὲν ἤθελαν νὰ ἐργασθοῦν! Ἦταν καταραμένος! γρουσούζης! Μὴ δὲν τὸ λέει καὶ ὁ παπα-Δημήτρης; Κοτζὰμ ἄνδρας ἔγεινε· ποιὸν ἔχει φίλο; Πῶς...

Ὁ ἐργολάβος ἀναφέρθηκε στὸν ἀφέντη. Αὐτός, ποῦ ἦταν ὁ προστάτης τοῦ Φύκου, θύμωσε, ἀλλὰ ἐπείσθηκε. Ἴσως ἔχουν δίκαιο οἱ ἐργάτες· καὶ τὸ ἔβλεπε καὶ αὐτός, τὸ παιδὶ ἦταν καταραμένο, γρουσούζικο· ἀλλὰ γιατί;

Εἶπε στὸν ἐργολάβο νὰ τὸν στείλῃ ἀπ' ἐκεῖ.

Ὁ ἐργολάβος τὸν βρῆκε μόνο κοντὰ στὴν οἰκοδομή. Πέρα λίγο οἱ ἐργάτες, ἄλλοι καθισμένοι σὲ σκιά, στὴς πέτρες καὶ ἄλλοι σκορπισμένοι, περίμεναν. Τὸν φώναξε καὶ τοῦ εἶπε, ὅτι ὁ ἀφέντης τὸν παύει ἀπ' τὴ δουλειὰ καὶ νὰ πάῃ ἀπ' τὸ σπίτι ποῦ τὸν θέλει.

Στοὺς ἐργάτες φάνηκε νὰ πρασίνισε. Ἔκλινε τὸ κεφάλι κάτω καὶ τὰ μάτια του κύταξαν τὸ χῶμα Ὅταν τὰ σήκωσε, δὲν κύταξε κανέναν καὶ ἔφυγε κρατῶντας τὸ ψωμί του στὴ μασχάλη τυλιγμένο σένα μαβὶ μαντίλι καὶ μαζὶ ἕνα σακκάκι παληὸ ποῦ τὸ φοροῦσε στὴ δουλειὰ ἐπάνω.

Τὸν εἶδαν νὰ ἀνεβαίνῃ στὸν λόφο σιγὰ σὰν κουρασμένος. Τὸ μανίκι τοῦ ῥούχου, ποῦ κρατοῦσε στὴ μασχάλη, τοῦ εἶχε ξεφύγει καὶ φαινότανε κρεμασμένο, ἔτσι σὰν νὰ ἤθελε νὰ πιάσῃ, νὰ παίξῃ μὲ τὰ χαλίκια, τὴς πέτρες τοῦ λόφου.

Ὁ Φύκος ἔφυγε γιὰ τὸ σπίτι του, γιὰ τὴν ἐρημιά του.

Σπίτια δὲν εἶχε ὁ δρόμος πιά. ἦταν μοναξιά. Πέρα λίγο ἄρχισε νὰ ἀκούγεται τὸ ποτάμι. Τὸ ποτάμι ἦταν ξεχειλισμένο. Σὰν νὰ τραγουδοῦσαν, κατεβαίνωντας μὲ τὰ νερά, νεράϊδες ἄγριες ἕνα τραγοῦδι θανάτου, ποῦ βούϊζε ὁ τόπος, σκοτείνιαζε ὁ ἥλιος!

Ὁ Φύκος σταμάτησε. Κύταξε, κύταξε τὸ νερὸ ποῦ ἔτρεχε θολό, σὰν νὰ τὸν ἔσερνε ὁ δρόμος καὶ τὸ τραγοῦδι, ποῦ ἄφινε. Ἔξαφνα ἔφερε τὸ βλέμμα τριγύρω. Ὁ ἥλιος τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶχε κρυφθῆ πίσω ἀπὸ ἕνα μαῦρο σύννεφο σὰν ἀπὸ μαῦρο πένθιμο πέπλο . .

Τὸ νερὸ τὸ θολὸ ἔτρεχε, ἔτρεχε σὰν νὰ μὴ συνέβη τίποτα, ἢ μιὰ νότα παράφωνη νὰ ἔπεσε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὴν ἁρμονία του, στὴ μουσική του.

. . . . . .

Καὶ ὁ γέρο χωρικὸς, γιὰ νὰ περάση τὶς μακρυνὲς νύχτες τοῦ χειμῶνα καθὼς ἡ φωτιὰ τρώει σιγὰ σιγὰ γκριτζανίζοντας τὰ ξύλα, τὰ μαῦρα, τὰ στραβά, διηγεῖται μαζὶ μὲ ἄλλα τὴν ἱστορία τοῦ γυιοῦ τῆς Βουβῆς καὶ λέγει καὶ τὸ τέλος της.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρωΐ, πρωΐ, οἱ ἐργάτες ἔπιασαν δουλειὰ ἀμέριμνοι καὶ ἐργαζόντανε χωρὶς νὰ βλέπουν μιὰ γρηά, ποῦ ἀπὸ ὥρα ὄρθια πάνω στὸ λόφο κύταζε, κύταζε ἀκίνητη σὰ μαρμαρωμένη τὸ σπίτι ποῦ χτιζόταν.

Κανεὶς δὲν τὴν εἶδε, δὲν εἶδε τοῦ Φύκου τὴ μάνα, τὴ μουγκή!

Ἡ Μουγκὴ κύταζε τὸ σπίτι καλὰ καὶ φαινότανε νὰ προσπαθοῦσε νὰ μαζέψη τὸν θαυμασμὸ ποῦ εἶχε τὸν ἄπειρο, καὶ τὴ δύναμι, ποῦ εἶχε μέσα αὐτὸς, καὶ μ' αὐτὸν νὰ δέση, νὰ κυκλώση τὸ σπίτι.

Οἱ ἐργάτες ἄρχισαν τὸ τραγοῦδι. Ἕνας ἀμανὲς βγῆκε ἀπ' ἑνὸς τὸ στόμα, ἀλλὰ δὲν εἶχε χαϊδέψει τὰ αὐτιά των ἀκόμα, καὶ ἕνας κρότος δυνατὸς ἔγεινε! Τὸ σπίτι σείσθηκε, καὶ πρὶν προφθάσουν νὰ κινηθοῦνε, τὸ χτίριο, σὰν πλοῖο ποῦ κλίνει σὲ δυνατὸ χτύπημα πελώριου κύματος, ἔκλινε, ἔπεσε πέρνωντας μαζί του ἐργάτες, σκαλωσιές! . . .

Ἡ γυναῖκα, ποῦ καθόταν ἀκίνητη, κινήθηκε τότε. Σήκωσε τὰ χέρια της ψηλὰ σὰν νὰ λύθηκαν μ' αὐτὸ ποῦ συνέβη, καὶ κάμνωντας πολλὲς φορὲς τὴν ἴδια κίνησι καθὼς ἔφευγε, χάθηκε μέσα στὰ βράχια!

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

JEAN MORÉAS

'Σ ΤΗΝ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΜΟΥ

— ΠΟΙΜΕΝΙΚΕΣ ΑΛΛΗΓΟΡΙΕΣ —

Μῆνες καὶ μῆνες τράφηκα
Μὲ τὸ νωπὸ τὸ μέλι
Κι' ὡς τόσο ἡ γλύκα του, ἡδονῆς
Δὲν μοῦ ἤτανε τριβέλι,

Μόνο γιὰ λίγο π' ἄφησα
— Πῶς τὸ θυμοῦμαι ἀκόμα! —
Τὰ χείλη μου νὰ ἐγγίσουνε
Τὸ πύρινο σου στόμα.

Στόμα, πολὺ γλυκύτερο κι' ἀπὸ τὸ μέλι ἀκόμα
Σ' τὰ βάθη τῆς κυψέλης συναγμένο,
Πιὸ ἄλικο ἀπ' τὸν μήκωνα ποῦ ξεπροβάλλει, ὦ στόμα!
'Ανάμεσα σὲ κάμπο χλοηομένο,

Σμίξε τὰ χείλη σου γλυκὰ μὲ τὸ δικό μου στόμα
Τρελλὸς νὰ γίνω ἀκόμα!
Κ' ἔτσι, ἀγάπη μου ἐσύ, στερνὴ μές' τὴν καρδιά μου,
Παίρνοντας ὄρη καὶ βουνὰ γιὰ σένα
Θὰ φτάσω σέρνοντας μαζὶ τὰ ἐρωτικὰ ὄνειρά μου
Σ' τὴν ἄκρη τοῦ χειμάρρου ὠημένα!
Κ' ἐκεῖ μ ἕνα μου πήδημα νὰ βυθισθῶ στὴ λήθη
Μ' ὅλο τὸν κρύφιο τὸν καημὸ ποῦ μ ἄναψες στὰ στήθη.

Καὶ ἴσως τότε ἕνας Θεὸς
Δασόβιος κ' ἐμένα
Μὲ κάμῃ δέντρο ὁλόπυκνο
Κι' ἀποστεγάσῃ ἐσένα,

Μές' τὸ πυκνό του φύλλωμα,
Σὰν γύρω σου μανιάζῃ
Ὑγρὸς ὁ νότος φέρνοντας
Τ' ὁλόασπρο χαλάζι.

Μ' ἂν ἴσως πάλιν ἡ Μορφὼ
Σ' τὸ σάπιο μου κουφάρι
Κάμῃ κι' ἀνθίσῃ μιὰ βραγιὰ
Μὲ τρυφερὸ βλαστάρι,

Σ' τὸ γυρισμὸ τῆς ἄνοιξης
Θὲ νὰ σ' ἀρέσω πάλι,
Λουλοῦδι μοσχογέμιστο
Σ' τ' ὡραῖο σου κεφάλι.

Κιὰν καλαμιοῦ λάβῃ μορφὴ
Τ' ὁλόνεκρο μου σῶμα
Καὶ τότε ἐγὼ τὸν ὕπνο σου
Θὰ σοῦ λικνίζω ἀκόμα.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Où vibre maintenant cette voix éplorée,
Cette harpe vivante attachée à ton coeur ?
A de MUSSET.

Ὅταν αἱ Ἀθῆναι ἀνέθρεψαν ἔφηβον τὸν Ἀποστόλου, ἐτραγουδοῦσαν ἀκόμη. Τοῦτο εἶνε βέβαιον, ὅσον βέβαιον εἶνε ὅτι τώρα δὲν τραγουδοῦν. Τὸ εὐγενὲς ἄνθισμα τῆς φωνῆς ἐκείνης εἶχεν ἕνα περιβάλλον. Ἡ σημερινὴ σκιὰ δὲν εἶχε πέσει τότε ἐπὶ τῆς ὡραίας πόλεως. Ἡ πρωτεύουσα ἦτο καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν μορφὴν παλαιά Ἡ ρυμοτομία δὲν εἶχε ρίξει τὰ παλαιὰ πράσινα μπαλκόνια, τὰ φορτωμένα ἀπὸ βασιλικούς, οἱ ἔρωτες ἀνέπνεαν ἀκόμη, καὶ τὸ τραγοῦδι ἦτο ἀπαραίτητον ἄνθος. Ἡ ἀστυνομία λέγεται ὅτι δὲν ἐφήρμοζε τότε τὸν κανονισμὸν εἰς μίαν καλὴν μουσικὴν ἐξομολόγησιν ἀγάπης. Τὸ παλαιὸν Ὠδεῖον ἤθελε νὰ ρυθμισθῇ ἐπάνω εἰς τὴν ἑλληνικὴν φύσιν, καὶ ὁ Κατακουζηνὸς τὸ ἐθεώρει δυστύχημα τοῦ ἱδρύματος ἂν ἄφινε νὰ χαθῇ καμμία καλὴ φωνή. Ὡραία ἐποχὴ ὅπου ὁ ῥομαντισμὸς σβύνων πλέον ἐφοβεῖτο νὰ τραγουδήσῃ τὰ ψαλτικά του καὶ ἡ φύσις ἄρχιζε νὰ ἀνθίζῃ τὰ αὐθόρμητα της τὰ ἀληθινά. Τότε ἐπρόβαλεν ὁ Ἀποστόλου. Ἀλλὰ συνέβη καὶ τὰ κοινωνικὰ πράγματα τῆν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ εἶνε διαφορετικά. Ὑπῆρχον δηλαδὴ μάτια ποῦ τὸν ἔβλεπαν, τὸν παρεμόνευαν, καὶ τὸν παρηκολούθουν ἕως ὅτου τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὰς στενωποὺς καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν πλατεῖαν λεωφόρον. Ἂν ἐγεννᾶτο σήμερον ὁ νέος ἐκεῖνος, ὁ ὑπερβολικὸς σημερινὸς πολιτισμός μας καὶ ἡ χορταστικὴ τέχνη τὴν ὁποίαν γευόμεθα, πολὺ ἀμφιβάλλω ἂν θὰ τὸν ὡδήγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὑπάρχει μία ἀπόδειξις δυστυχῶς περὶ αὐτοῦ. Αἱ Ἀθῆναι τοῦ 1904 ἐδέχθησαν τὸν Ἀποστόλου ὄχι ὥριμον πλέον ἀλλὰ ὑπερώριμον καλλιτέχνην, ἐπανερχόμενον ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, κατόπιν τῶν μεγάλων του θριάμβων. Ἦλθε νὰ τραγουδήσῃ εἰς τὸν «Παρνασσὸν» ἀλλὰ εὗρῆκε ψυχρὰν ὑποδοχήν. Ὁ καλλιτέχνης ἦτο ἀφελὴς καὶ ἔκαμε τὸ λάθος νὰ μὴ λατινικοποιήσῃ τὸ ὄνομά του ἐρχόμενος ἐδῶ, οὔτε νὰ ἔλθῃ μὲ ἐμπρεσσάριον, ἀλλὰ ἐνεπιστεύθη τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, διαπράξας τὸ αὐτὸ σφάλμα τὸ ὁποῖον καὶ οἱ ψηφίσαντες τὸ Σύνταγμα. Ἦτο λοιπὸν ἡ αἴθουσα τοῦ Παρνασσοῦ ἀδειανὴ κατὰ τὸ ἥμισυ ὅταν ἐτραγούδησεν ἐδῶ πρὸ ἑνὸς σχεδὸν

Ἀποστόλου.

ἔτους, καὶ ἐφωδιάσαμεν τὸν ἕλληνα καλλιτέχνην μὲ ἕνα πικρὸν μειδίαμα φεύγοντα εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον. Τὸ πρᾶγμα *ἀποδεικνύει τὴν παράδοξον διαφορὰν τῶν ἐποχῶν.* Αἱ Ἀθῆναι σήμερον πάσχουν ἀπὸ μουσικήν, τόσον πολὺ τὰ κιβώτια τοῦ πιάνου ἀφθονοῦν εἰς τὸν εὐλογημένον αὐτὸν τόπον. Ἐν τούτοις ἡ πρὸ τοῦ 1890 ἐποχή, ἡ ὁποία ἔστειλε τὸν Ἀποστόλου εἰς τὴν Ἰταλίαν, δὲν θὰ κατεδέχετο νὰ συγκριθῇ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αἰσθήματος καὶ εἰλικρινείας μὲ τὴν σημερινήν. Τὸ περιβάλλον εἶνε διὰ τὴν τέχνην ὁ δεύτερος, ἂν ὄχι ὁ πρῶτος ὅρος. Ὁ Μόζαρτ ἦτο θαῦμα τῆς φύσεως, «θαυματόπαιδο» κατὰ τὴν μετάφρασιν τῆς ξένης λέξεως ποῦ μᾶς ἔδωσεν ὁ Γαβριηλίδης. Ἀλλὰ πουθενὰ τὸ περιβάλλον δὲν ἐπενήργησε τόσον ὅσον εἰς τὴν μουσικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μόζαρτ. Τόσαι εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι ὤθησαν τὸ μικρὸν ἐκεῖνο τέρας εἰς τὴν ἐπιτυχίαν, ὥστε ἡ φύσις του πιθανὸν νὰ ἔπαιξεν εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τὸν δεύτερον ρόλον.

Ἔφθασε λοιπὸν ὁ Ἀποστόλου εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς τέχνης, ἔχων ἀναδόχους τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ὀδησσοῦ, συνοδευόμενος ἀπὸ μίαν φροντίδα. Σχετικῶς ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠγρύπνησεν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ νεαρὸς Ἕλλην ηὐτύχησε νὰ ᾖνε καὶ νοῦς. Ἐσπούδασε μὲ ὑπομονήν. Παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἰταλικὴν σκηνὴν ὄχι φωνὴ μόνον ἀλλὰ καὶ Ἰταλὸς τραγουδιστὴς καὶ ἠθοποιὸς δυνάμεως. Ἕως ὅτου ἡ *φωνή του* ἐξεκαθαρίσθη πλέον ὡς ἕνα λαμπρὸν ἄνθος τῆς λυρικῆς φυλῆς εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἕλλην ὑψίφωνος ἀνῆκε. Ἦτο φωνὴ di gracia. Ὁ ὅρος εἶνε κάπως ἐλαστικός, ἀλλὰ λαμβανόμενος εἰς τεχνικὸν ὕψος μᾶς δίδει τὸν Ἀποστόλου. Μὲ τὸν λάρυγγά του ὡμίλησε τὸ λυρικὸν πάθος, τὸ μεσημβρινὸν αἴσθημα, ὁ μεγάλος ἔρως. Ἦτο φωνὴ «ὅλη ἔρωτα» ὡς τὸν ἐχαρακτήρισεν ἄλλοτε βορεινὸς ξένος. Εἰς τὰς μεγάλας της ἀκόμη ἐκρήξεις οἱ Ἰταλοὶ διέκριναν μίαν ἀλησμόνητον γραμμὴν τρυφερότητος, τὸ δροσερὸν χαρακτηριστικὸν τῆς φωνῆς του, τὸ ἱστορικὸν πλέον ἀπομεῖναν δι' ἡμᾶς ἐδῶ «τέμπρο τοῦ Ἀποστόλου» Ἡ Μανὸν τοῦ Μασσενὲ ἴσως ἦτο δι' αὐτὸν τὸ πλάτος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ καλλιτέχνης εἶχε τὴν μεγαλειτέραν ἄνεσιν καὶ τὴν ἐντονωτέραν ἐκδήλωσιν.

Ἔπεσε, ὡς λέγει ἡ ἀμείλικτος φράσις τοῦ κοινοῦ, μετὰ τὸ 1897. Δηλαδὴ δὲν ἀνέβαινε πλέον εἰς τὸ Σὰν-Κάρλο. Ἄδικος πτῶσις, διότι ἡ φωνή του διετήρει ὅλην της τὴν νεότητα καὶ τὸ θέλγητρον· ἀλλὰ ἡ θεατρική της ἐπάρκεια ἠλαττώθη ἀπὸ ἕνα μικρὸν πάθημα τῆς καρδίας. Ἐξηκολούθει νὰ χαίρεται θριάμβους εἰς τὰ μεγάλα θέατρα τῆς Ρωσσίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο ἤδη μία θέσις — ἂς εἴπωμεν μόνον μία — κενὴ δι' αὐτόν. Ἡ θέσις τοῦ ὑψιφώνου τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὸ ὀνειροπολούμενον κουαρτέτο Δορκλαΐ, Ἀποστόλου, Νικολάου καὶ Βακαρέλη θὰ ἐτίθετο ὡς βάσις τοῦ ποθητοῦ αὐτοῦ ἱδρύματος. Ἀλλὰ ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε καιρὸν νὰ φροντίσῃ διὰ τὰ μικρὰ αὐτὰ πράγματα, ἀσχολουμένη ἀξιεράστως εἰς πᾶσαν βιομηχανίαν πολιτικῆς ἢ σαρδελλῶν. Καὶ ὁ Ἀποστόλου ἀπέθανε μὲ ἕνα κενὸν εἰς τὴν καρδίαν.

Ὁ Κύριος οἶδε πότε ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ θὰ ἀναδώσῃ μίαν δευτέραν ἄνθησιν, ὡς αὐτήν.

ΤΡΟΒΑΔΟΥΡΟΣ

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΤΣΟΥ-ΣΙΜΑ

Δὲν θὰ θελήσωμεν νὰ συγκρίνωμεν τὸ τελευταῖον δρᾶμα τῶν Ἀνατολικῶν θαλασσῶν πρὸς τὰ συγκινήσαντα κατὰ προγενεστέρας ἐποχὰς τὴν ἀνθρωπότητα· οὐδὲ νομίζομεν σκόπιμον καὶ δυνατὴν τὴν τοιαύτην παραβολήν. Κατὰ τὴν συνεχῆ αὐτῆς ἐξέλιξιν, ἡ πολεμικὴ τέχνη διαθέτει ἑκάστοτε νέα καὶ τελειότερα τὰ μέσα τῆς καταστροφῆς. Οἱ σημερινοὶ θαλάσσιοι ἀγῶνες, ἂν καὶ δὲν παρέχουν τὸ θέαμα τῆς ἀγρίας ἐκ τοῦ πλησίον σφαγῆς διὰ τῆς σπάθης καὶ τοῦ πελέκεως, εἶνε ἀσφαλῶς φονικώτεροι ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἔφερον μέχρις ἡμῶν οἱ θρῦλοι τῶν αἰώνων· δὲν ἕπεται ὅμως ἐκ τούτου ὅτι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν μάχην τῶν στενῶν τῆς Τσοῦ-σίμα ὡς ἀνωτέραν τῆς τοῦ Τραφάλγαρ ἢ τῆς Σαλαμῖνος. Αἱ τοιαῦται μεταξὺ ἀνομοίων συγκρίσεις εἰς οὐδὲν φέρουν συμπέρασμα· νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἀφήσωμεν ἡσύχους τὰς ἐνδόξους σκιὰς τῶν Θεμιστοκλέων καὶ τῶν Νελσώνων καὶ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ὑπὸ σύγχρονον ἔποψιν στρατηγικὴν καὶ τακτικὴν ἐν ὀλίγοις ἐξέτασιν τοῦ γεγονότος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐπεσφράγισε τὴν ἀκμαίαν ἐμφάνισιν ἀναγεννηθέντος λαοῦ, καὶ κατέταξε παρὰ τοὺς μεγάλους ναυμάχους τοῦ παρελθόντος τὴν ὑπέροχον, ὅσον καὶ μετριόφρονα, μορφὴν τοῦ Ἰάπωνος νικητοῦ.

ΤΟ ΘΕΜΑ

Μετὰ τὴν θαλασσίαν νίκην τῆς 10ης Αὐγούστου, οἱ Ἰάπωνες ἔμειναν τελείως κύριοι τῆς Κιτρίνης καὶ τῆς Ἰαπωνικῆς θαλάσσης. Ἐκ τῶν ὀλίγων ἀπομεινάντων ἀνὰ τὰ ὕδατα ταῦτα ρωσσικῶν πλοίων οὐδὲν ἠδύναντο πλέον νὰ φοβηθοῦν. Τὰ ἐν λόγῳ ἄλλως τε σκάφη περιωρίσθησαν, μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Πὸρτ-Ἀρθουρ, γενομένην τὴν 2αν Ἰανουαρίου 1905, εἰς 2 θωρακισμένα καταδρομικά, τὰ «Gromoboï» καὶ «Rossia», καὶ δεκάδα τινὰ τορπιλλικῶν καὶ ἀντιτορπιλλικῶν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα λείψανα τῆς ρωσσικῆς μοίρας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἔφερον σπουδαίας βλάβας, παρέμενον ὑπὸ τὸν ναύαρχον Jessen τελείως ἀποκλεισμένα καὶ ἀκίνδυνα ἐντὸς τοῦ ὀχυροῦ λιμένος τοῦ Βλαδιβοστόκ.

Ὁ κατὰ ξηρὰν λοιπὸν ἀγὼν ἐδείκνυε εἴπερ ποτὲ τὴν ἀνισότητα, ἡ ὁποία, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς

ἤδη τοῦ πολέμου, ἐχαρακτήριζε τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐμάχοντο οἱ δύο στρατοί. Οἱ Ἰάπωνες, ἀπόλυτοι πλέον κυρίαρχοι τῆς παραλίας τῆς Κορέας καὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Λιάο-Τόγκ, ἠδύναντο νὰ μεταφέρουν ἀκωλύτως διὰ τῶν θαλασσίων ὁδῶν στρατεύματα καὶ ἐφόδια μέχρι μικρᾶς ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἀποστάσεως· αἱ χῶραι διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ διαβοῦν τὰ στρατεύματα ἦσαν σχεδὸν φιλικαί, δὲν ἦτο δὲ ἀνάγκη νὰ διατίθενται σπουδαῖαι δυνάμεις πρὸς φύλαξιν τῶν συγκοινωνιῶν. Ὅλως τὸ ἀντίθετον συνέβαινε διὰ τοὺς Ρώσσους. Μακραὶ ἡμέραι σιδηροδρομικῆς πορείας διὰ μέσου τῶν παγερῶν ἐκτάσεων τῶν δύο Σιβηριῶν, καὶ δι' ἀτελῶς πολλάκις συμπεπληρωμένης γραμμῆς, ἔφερον τοὺς ἄνδρας ἐξηντλημένους πλέον καὶ ἀποθαρρημένους εἰς χώρας ἀγνώστους, ὅπου ἑκάστη πορεία ἢ μετακίνησις ἀπῄτει ἰδιαιτέρας μερίμνας καὶ προφυλάξεις ἐναντίον τῶν διαρκῶς ἐκ τοῦ πλαγίου ἐπιτιθεμένων ληστρικῶν ὁμάδων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς ὁρμητήριον τὰ σύνορα τῆς Σινικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθοῦν καὶ αἱ ἀνυπέρβλητοι δυσχέρειαι τοῦ ἔργου τῆς ρωσσικῆς ἐπιμελητείας, βλέπομεν τὴν ψυχικὴν καὶ ὑλικὴν κόπωσιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν διετέλουν οἱ Ρῶσσοι στρατιῶται ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν, μαχομένων ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχεδὸν ἐδάφους.

Αἱ ἀνάγκαι αὗται τῶν περιστάσεων εἶχον ἀπὸ καιροῦ ἤδη πείσει τὴν ρωσσικὴν κυβέρνησιν ὅπως προβῇ εἰς τὰ ἔσχατα. Πᾶσαι αἱ διαθέσιμοι ναυτικαὶ δυνάμεις αὐτῆς ἀπεφασίσθη ὅπως ἀποσταλοῦν εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. Αἱ παρασκευαὶ ἐφαίνοντο συντόνως ἐνεργούμεναι· τὸ ἔργον ὅμως, ἐκ τοῦ προχείρου σχεδιασθέν, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀρκετὰ δυσχερές, ἰδίως διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ προσωπικοῦ. Ἐν τούτοις μετὰ πολλὰς βραδύτητας κατορθώθη τέλος ἡ ἐκκίνησις τῆς δευτέρας μοίρας τοῦ Εἰρηνικοῦ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ροζεστβένσκυ *τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1904*. Ὁ στόλος οὗτος περιελάμβανε :

7 θωρηκτά.

2 θωρακισμένα καταδρομικά.

5 καταδρομικὰ μετὰ θωρηκτοῦ καταστρώματος.

9 ἀντιτορπιλλικά.

20 ἕτερα πλοῖα, ἤτοι μεταγωγικά, φορτηγά, ἀσθενοφόρα, πλωτὰ συνεργεῖα κ.τ.λ. ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστα ἐμπορικὰ μετασκευασθέντα εἰδικῶς διὰ τὴν περίστασιν. Εἰς ταῦτα δέον νὰ συμπεριληφθοῦν 5 πλοῖα τοῦ ἐθελοντικοῦ στόλου.

Ἡ πορεία τῆς δευτέρας μοίρας τοῦ Εἰρηνικοῦ ὑπῆρξε λίαν βραδεῖα, πολλὰ δὲ ἐλέχθησαν περὶ τούτου· γνωστὸν ἐπίσης τυγχάνει τὸ λυπηρὸν ἐπεισόδιον τῶν ἁλιέων τοῦ Dogger bank· ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τούτων ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα ἐχαράξαμεν.

Τοῦτο μόνον ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ὅτι, περὶ τὰ μέσα Μαρτίου 1905 ἡ μοῖρα τοῦ Ροζεστβένσκυ εὑρίσκετο ἀκόμη ἀνὰ τὰ δυτικὰ ὕδατα τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ ἀναμένουσα ἐνισχύσεις. Αἱ ἐνισχύσεις αὗται κατέφθασαν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Νεβογάτωφ διελθοῦσαι διὰ Σουὲζ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἀπετέλουν δὲ ταύτας :

4 θωρηκτὰ 2ας καὶ 3ης τάξεως.

1 θωρακισμένον καταδρομικόν.

3 ἀντιτορπιλλικά.

6 βοηθητικὰ σκάφη.

Συνενωθέντες οἱ στόλοι οὗτοι ἐξηκολούθησαν τὴν πρὸς ἀνατολὰς πορείαν των, διακόπτοντες τὸν πλοῦν ὁσάκις ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπῄτει χάριν ἀνθρακεύσεως, ὑδρεύσεως καὶ ἐπισκευῶν.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης Μαΐου 1905 ὁ ρωσσικὸς στόλος εὑρίσκετο ἀνὰ τὰς ἔξωθεν τοῦ Σαγκχαΐ νήσους, ἀνθρακεύων καὶ παρασκευαζόμενος ἐν βίᾳ διὰ τὸν τελικὸν αὐτοῦ πλοῦν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προαποφασισθέντος σχεδίου.

Ἔπρεπε παντὶ σθένει ὁ στόλος οὗτος νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Βλαδιβοστόκ, ὑφιστάμενος ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέρας ἀπωλείας. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἐνισχύσεως αὐτοῦ διὰ τῶν πλοίων τοῦ Jessen· ἡ ἐπικουρία αὕτη ἦτο λίαν μικρὰ ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ τὸν σκοπὸν τοιαύτης γιγαντιαίας ἐπιχειρήσεως. Ὁ Ροζεστβένσκυ εἶχεν ἀνάγκην στρατηγικῆς βάσεως ὅπως στηριχθῇ, τὸ δὲ Βλαδιβοστὸκ ἦτο ὁ μόνος ἐναπομένων ρωσσικὸς λιμὴν εἰς τὰς θαλάσσας ἐκείνας. Ὁ Ρῶσσος ναύαρχος εἶχεν ὑπ' ὄψιν του, καθὼς καὶ ἡ Κυβέρνησις παρὰ τῆς ὁποίας ἐλάμβανε διαταγάς, ὅτι ὁ στόλος, ἔστω καὶ νικήσας ναυμαχίαν ἐκ παρατάξεως, ἔχει ἀνάγκην ἀσφαλοῦς ὁρμητηρίου ἵνα ἐπισκευάσῃ τὰς ἀναποφεύκτους αὐτοῦ ζημίας καὶ ἀνανεώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ.

Ταῦτα ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ διαφύγουν τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἰαπώνων, καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς δέον νὰ ἀποδοθῇ ἡ σταθερὰ καὶ ἀναλλοίωτος ἀπόφασις τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει ὅπως ἀναμείνουν τὸν ἐχθρὸν καὶ δώσουν τὴν μάχην ἐντὸς τῶν ἰαπωνικῶν ὑδάτων.

Ὁ ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν χάρτην τῆς ἰαπωνικῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ΒΔ παραλίας τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ Βλαδιβοστόκ, βλέπει ὅτι

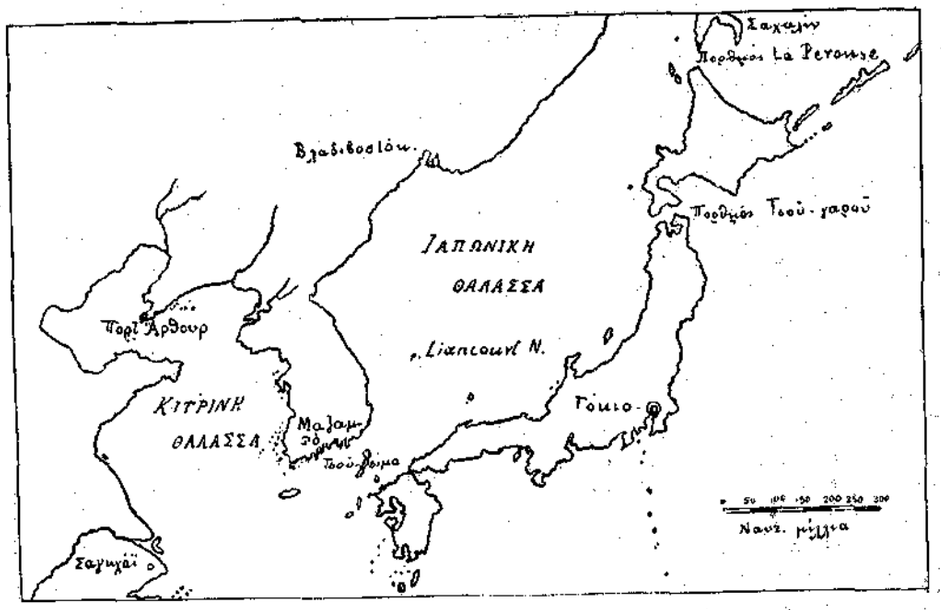

αὕτη κλείεται νοτιοανατολικῶς ὑπὸ τῆς καμπύλης ἁλύσου τῶν ἰαπωνικῶν νήσων καὶ τῆς Σαχαλίν. Τρεῖς λοιπὸν ἦσαν αἱ ὁδοὶ τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ Ροζεστβένσκυ, ἡ τοῦ στενοῦ τῆς Τσοῦ-σίμα, ἡ τοῦ Τσοῦ-γαροῦ καὶ ἡ τῆς διόδου τοῦ La Perouse· πᾶσαι αἱ διαβάσεις αὗται εἶνε ἀρκούντως στεναὶ ὥστε νὰ μὴ δύναται ὁ διὰ τούτων διερχόμενος νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν τῶν φρουρούντων ἀνιχνευτῶν.

Ὁ Ρῶσσος ναύαρχος ἐξέλεξε τὸν συντομώτερον δρόμον καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσπαθήσῃ νὰ βιάσῃ τὸ στενὸν τῆς Τσοῦ-σίμα. Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις, ἂν καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πλείστας συζητήσεις, ἦτο, νομίζομεν, ἐκ τῶν περιστάσεων πληρέστατα δικαιολογημένη. Τὸ ἀπὸ Σαγκχαΐ μέχρι Βλαδιβοστὸκ διάστημα εἶνε περίπου :

Διὰ Τσοῦ-σίμα	μίλλια	ναυτικὰ *	1000
» Τσοῦ-γαροῦ	»	»	1800
» διαβάσεως τοῦ La Perouse		»	2300

Οἱ δύο τελευταῖοι ἀριθμοὶ ἐσημειώθησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἀκτοπλοΐας παρὰ τὰ ἰαπωνικὰ παράλια. Δοθέντος λοιπὸν ὅτι ἡ καμπύλη τοῦ ἐξωτερικοῦ περίπλου τῶν ἰαπωνικῶν νήσων εἶνε σχεδὸν διπλασία τῆς χορδῆς, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ διανύσῃ ὁ ἰαπωνικὸς στόλος, ὅπως εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ μέρος ὁπόθεν θὰ εἰσέβαλλε, λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς μέσης ταχύτητος τῶν Ἰαπώνων ἀνερχομένης εἰς 4 περίπου μίλλια καθ' ὥραν, ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται περιττὴ πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἐξαπάτησιν αὐτῶν. Πᾶσα τοιαύτη ἐπιχείρησις εἰς οὐδὲν ἕτερον θὰ συνετέλει ἢ εἰς τὴν καταπόνησιν τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ τῶν Ρώσσων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη ἀρκούντως ἐξαντλήσει ὁ μακρὸς πλοῦς καὶ ἡ διαρκὴς ἐπαγρύπνησις.

Ταῦτα πάντα ἐγνώριζεν ὁ Τόγκο καὶ διὰ τοῦτο ἀνέμενε μετὰ τῆς κυρίας αὐτοῦ δυνάμεως παρὰ τὴν Τσοῦ-σίμα καὶ τὸ Μαζαμπό, ἐνῷ οἱ πρόσκοποι καὶ ἀνιχνευταὶ αὐτοῦ προσεπάθουν νὰ διατηροῦν τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἐχθροῦ· τοῦτο ἐγένετο μόλις ὁ ἐχθρὸς ἐγκατέλιπε τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀνάμ.

Ὁ ρωσσικὸς στόλος ἀνθρακεύσας ἀνεχώρησεν ἀπὸ Σαγκχαΐ τὴν αὐγὴν τῆς 26ης Μαΐου. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη τῆς στιγμῆς τοῦ ἀπόπλου διαφοροτρόπως ἐσχολιάσθη. Δοθέντος ὅτι τὸ μέχρι τοῦ στενοῦ τῆς Τσοῦ-σίμα διάστημα εἶνε 400 μιλλίων περίπου καὶ ὅτι ἡ μέση ταχύτης τῆς συνοδείας δὲν ἠδύνατο κατὰ πολὺ νὰ ὑπερβῇ τὰ 12 μίλλια καθ' ὥραν, ἀπῃτοῦντο 33 ὧραι πλοῦ. Εἶνε γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ ἔτους ἐπικρατοῦν συνήθως ἐκεῖ πυκνόταται ὁμίχλαι κατὰ τὴν πρωΐαν· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κανονίσῃ τὴν ἀναχώρησιν ὥστε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἵνα διέλθῃ τὸ κρισιμώτερον σημεῖον τοῦ διάπλου του ἐ-

* Ἓν ναυτικὸν μίλλιον ἰσοῦται πρὸς 1852 μέτρα.

πεβάλλετο λοιπὸν, κατὰ τοὺς ταῦτα ἰσχυριζομένους, νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης καὶ οὐχὶ τὴν αὐγὴν τῆς 26ης· ἴσως οὕτως ἐνεργῶν θὰ ἐκέρδιζε διερχόμενος ἀόρατος περὶ τὰ 50 μίλλια ἀπὸ τοῦ ἀναμένοντος αὐτὸν ἀντιπάλου. Πάντως ὅμως, λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ταχύτητος τῶν Ἰαπώνων, ἡ μάχη θὰ ἦτο ἀναπόφευκτος, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἑπομένως τὸ αὐτό.

Τὴν 5ην π. μ. τῆς 27ης Μαΐου ὁ νότιος ἰαπωνικὸς πρόσκοπος «Σινάνο-Μάρου» ἐσήμανε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου τὴν ἄφιξιν τοῦ ἐχθροῦ.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ

Μετὰ διαφόρους προειδοποιήσεις τῶν ἀνιχνευόντων προσκόπων, περὶ τὴν 1.45′ μ. μ. οἱ δύο ἀντίπαλοι εἶδον ἐπὶ τέλους ἀλλήλους. Ἡ ὁμίχλη δὲν εἶχεν ἀκόμη διασκεδασθῆ, μόλις δὲ διεκρίνετο, καίτοι ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ὁ σχηματισμὸς τῶν στόλων.

Οἱ Ρῶσσοι ἔπλεον βορειοανατολικῶς, παρατεταγμένοι εἰς δύο γραμμὰς παραγωγῆς * παραλλήλους. Ἡ δεξιὰ γραμμὴ εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς τὰς ἰσχυροτάτας μονάδας τοῦ στόλου, ἤτοι 4 θωρηκτὰ τῆς γραμμῆς τοῦ τύπου Borodino· ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀριστερᾶς διεκρίνοντο ἐπίσης 3 θωρηκτά, ἠκολούθει δὲ ταῦτα τὸ θωρακισμένον καταδρομικὸν «Ναχίμωφ» καὶ κατόπιν τούτου τὰ ἀποτελοῦντα τὴν μοῖραν τοῦ Νεβογάτωφ σκάφη, ἡγουμένου τοῦ «Νικολάου τοῦ Ι», ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὗτος εἶχεν ὑψώσει τὸ σῆμα του. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων γραμμῶν, ἐκτὸς διαδεκτήρων ** τινῶν ἐφαίνετο ἐπ' οὐρᾶς ὁ στόλος τῶν βοηθητικῶν καὶ μεταγωγικῶν, ἀναμένων ἴσως ὅπως κανονίσῃ τὰ τῆς πορείας του ἀναλόγως τῆς ἐκβάσεως τῆς μάχης.

Μόλις ἀντελήφθη τὸν ἐχθρὸν, ὕψωσε ὁ Ροζεστβένσκυ τὸ σῆμα «Ἀκολουθεῖτε με». Εἰς τὸ σῆμα τοῦτο περιέχεται ἴσως ὁλόκληρος ὁ σκοπὸς τῆς Ρωσσικῆς ἐκστρατείας.

«Ἡ τύχη τῆς Αὐτοκρατορίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μάχης ταύτης. Ἐλπίζω ὅτι πάντες θὰ πράξουν ὅτι εἶνε δυνατόν». Τὸ σῆμα τοῦτο ὑψωθὲν εἰς τὸν ἱστὸν τῆς Ἰαπωνικῆς ναυαρχίδος, καίτοι δύναται νὰ θεωρηθῇ ἴσως ὡς ὑπερβολικὸν, δὲν ἀπεῖχε κατὰ πολὺ τῆς ἀληθείας.

Οἱ Ἰάπωνες, εὑρισκόμενοι εἰς μιλλίων τινῶν ἀπόστασιν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ πρώραθεν τῆς ρωσσικῆς παρατάξεως, ἔχουσι διατάξει τὸν στόλον αὐτῶν εἰς 4 ὁμάδας.

Ἡ πρώτη ὁμὰς, ὑπερβᾶσα τὴν γραμμὴν τῆς ρωσσικῆς πορείας, ἐπωφελεῖται τῆς ὑπεροχῆς τῆς ταχύτητος ἵνα ταχθῇ παραλλήλως τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῶν Ρώσσων. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων μονάδων ἤτοι ἐκ 4 θωρηκτῶν, 2 θωρακισμένων καταδρομικῶν καί τινων τορπιλλικῶν.

Ἡ δευτέρα μοῖρα περιλαμβάνει 6 θωρακισμένα καταδρομικὰ καὶ πλέει εἰς 5000 μέτρων ἀπόστασιν παραλλήλως τῆς ἀριστερᾶς γραμμῆς τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ τρίτη μοῖρα, τῶν μετὰ θωρηκτοῦ καταστρώματος εὐδρόμων, ἀκολουθεῖ τὴν δευτέραν ἀναμένουσα τὴν εὔθετον στιγμὴν ἵνα προσβάλῃ τὰ ἐπ' οὐρᾶς τῆς ρωσσικῆς παρατάξεως ἐρχόμενα ἀσθενέστερα πλοῖα.

Τετάρτη ὁμὰς πλοίων ἐφαίνετο ἐκτὸς βολῆς, ἀκριβῶς πρώραθεν τῆς παρατάξεως τοῦ Ροζεστβένσκυ, λέγεται δὲ ὅτι ἔρριπτε πλωτὰς τορπίλλας ὅπως ἀναγκάσῃ τοῦτον νὰ ἀνακόψῃ τὴν πρὸς Βλαδιβοστὸκ πορείαν του.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς μάχης ($2^{ω}$ $15^{λ}$ — $3^{ω}$ $30^{λ}$ μ. μ.) οἱ Ἰάπωνες προσπαθοῦν νὰ μάχωνται ἐξ ἀποστάσεως μὴ κατωτέρας τῶν 4000 μέτρων. Τοῦτο ἐξαιρετικῶς συμφέρει εἰς αὐτοὺς ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς ἰδίως τῶν σκοπευτῶν των, ἐξαιρετικῶς ἐπιτεινομένης ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος κυματισμοῦ.

Περὶ τὴν $3^{ω}$ $15^{λ}$ μ. μ. οἱ Ἰάπωνες, ἀντιληφθέντες ὅτι ἡ καταστροφὴ ἰδίως τῶν ὑπερστεγασμάτων καὶ αἱ ἀθρόαι ἐπιτυχίαι τῶν βολῶν τοῦ μέσου διαμετρήματος * ὁπωσδήποτε εἶχον κλονίσει τὸ ἠθικὸν τῶν ἐχθρικῶν πληρωμάτων, ἀποφασίζουν κίνησιν τὴν ὁποίαν πάντες ἐθεώρουν μέχρι τοῦδε οὐ μόνον παράτολμον ἀλλὰ καὶ ἀπάνθρωπον. Ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, καὶ κατὰ σκαφῶν ἀκμαίων εἰσέτι, διατάσσεται ἡ τορπιλλικὴ ἐπίθεσις. Ὁ συνδυασμὸς ὅμως τοῦ θάρρους καὶ τῆς δεξιότητος τὰ πάντα κατανικᾷ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ἀπὸ πολλοῦ ἔχει ἤδη κριθῆ Τὰ θωρηκτὰ «Suvarov», «Borodino», «Ossliabia» καὶ «Ἀλέξανδρος ΙΙΙ» καιρίως ὑπὸ τορπιλλῶν βληθέντα καθίστανται ἐκτὸς μάχης κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα βυθίζονται.

Ὁ ναύαρχος Ροζεστβένσκυ πληγωμένος ἀναγκάζεται νὰ μεταβιβασθῇ τὴν $4^{ω}$ μ. μ. ἐπὶ τοῦ

* Γραμμὴ παραγωγῆς καλεῖται τακτικὸς σχηματισμὸς καθ' ὃν τὰ πλοῖα ἀκολουθοῦν ἕκαστον τὰ ἴχνη τοῦ προπλέοντος αὐτοῦ.

** Διαδεκτῆρες καλοῦνται πλοῖα προωρισμένα νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὰ σήματα τοῦ ναυάρχου, ἵνα γίνωνται ὁρατὰ παρὰ πάντων.

* 15-20 ἑκατοστά.

τορπιλλοβόλλου «Busni», ἡ δὲ ἀρχηγία περιέρχεται εἰς τὸν Νεβογάτωφ· οὗτος ὅμως ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ σήματα· ἀκολουθοῦν αὐτὸν ἄκόμη πλοῖα τινά, ἐπικρατεῖ ὅμως εἰς τὰ πλεῖστα τῶν πληρωμάτων ὁ πανικὸς καὶ ἡ σύγχυσις.

Ἄρχεται ἤδη ἀπὸ τῆς $4^{ω}$ $20^{λ}$ μ. μ. συνδυασμένος ἀγὼν πυροβολικοῦ καὶ τορπίλλης. Ἐπὶ τριῶν ρωσσικῶν πλοίων ἐκρήγνυται πυρκαϊὰ ἐξαναγκάζουσα ταῦτα νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν γραμμήν. Τέσσαρα ἀκόμη βληθέντα ὑπὸ τορπιλλῶν βυθίζονται. Δύο ἀσθενοφόρα συλλαμβάνονται αἰχμάλωτα.

Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἤδη τὸ σκότος, καὶ τὸ πυροβόλον σιωπᾷ· νέα ὅμως ἀτυχία ἐπεφυλάσσετο διὰ τοὺς Ρώσσους. Τὴν τρικυμίαν τῆς ἡμέρας διαδέχεται ἡ γαλήνη, 40 δὲ τορπιλλικὰ, μὴ λαβόντα μέχρι στιγμῆς μέρος εἰς τὴν πάλην, ἐπιπίπτουν ἀπὸ τῆς 8ης τῆς νυκτὸς κατὰ τοῦ ἀποσυντεθέντος ἤδη ἐχθροῦ.

Ἡ πρωΐα τῆς 28ης Μαΐου εὑρίσκει μόλις 5 πλοῖα ἀκολουθοῦντα τὸ σῆμα τοῦ Νεβογάτωφ, ταῦτα εἶνε, «Νικόλαος Ι», τὸ «Orel», τὸ «Seniavin», τὸ «Apraxine» καὶ τὸ καταδρομικὸν «Izumrud»· ἀλλὰ καὶ ταῦτα συναντήσασα ἡ μοῖρα τοῦ Καμμούρα ἠχμαλώτισε παρὰ τὰς νησῖδας Liancurt πλὴν τοῦ Izumrud, τὸ ὁποῖον κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ διὰ τῆς ταχύτητος αὐτοῦ καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Βλαδιμίρου, περὶ τὰ 160 μίλλια βορείως τοῦ Βλαδιβοστόκ.

Κατὰ τὴν νυκτερινὴν καταδίωξιν συνελήφθη τὸ «Busni» καὶ ἠχμαλωτίσθη ὁ ἐπιβαίνων ναύαρχος μετὰ τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Ἰαπώνων συμφώνως πρὸς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Τόγκο, ἀνῆλθον εἰς 160 φονευμένους καὶ 5 πληγωμένους. Ἐκ τῶν πλοίων των ἀπώλεσαν μόνον 3 τορπιλλικά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τοιαύτη εἶνε ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, καὶ ἐφ' ὅσον αἱ συγκεχυμέναι πληροφορίαι τῆς πρώτης στιγμῆς ἐπιτρέπουν, ἵνα σχηματίσῃ τις γνώμην, ἡ ἐξέλιξις τοῦ μεγάλου θαλασσίου δράματος τῆς Ἰαπωνικῆς θαλάσσης. Βραδύτερον ἴσως αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις τῶν ἐπιτελείων θὰ φωτίσουν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς μάχης· ἤδη ὅμως δύναταί τις νὰ ἀρυσθῇ ἱκανὰ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου διδάγματα.

Ἡ τορπίλλη δὲν εἶνε ὅπλον καταφρονητέον ὥς τινες διέβλεπον καὶ ἐπέμενον νὰ φρονοῦν, ἰδίως μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 10ης Αὐγούστου 1904.

Ἡ σημασία τοῦ πυροβολικοῦ μέσου διαμετρήματος ἐγένετο πλέον ἢ καταφανὴς ἕνεκα τῆς ταχυβολίας καὶ εὐστοχίας αὐτοῦ.

Ἡ ταχύτης, καὶ πάλιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μετὰ τὴν 10ην Αὐγούστου κρατήσασαν γνώμην, προκειμένου περὶ μάχης ἐκ παρατάξεως, ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, εἶνε οὐ μόνον στρατηγικὸς παράγων ἀλλὰ καὶ τακτικὸν ὅπλον.

Πάντα ὅμως ταῦτα εἰς οὐδὲν θὰ ἐχρησίμευον ἐὰν μὴ συνεδυάζοντο πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς πειθαρχίας καὶ τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον, μετὰ τῆς τελειότητος τῆς ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰρήνης προπαρασκευῆς, καὶ τῆς πρωτοφανοῦς εἰς πολεμικὰ χρονικὰ ἐχεμυθίας, ἐχαρακτήρισε πάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἰαπωνικοῦ στόλου καὶ στρατοῦ. Ταῦτα καὶ μόνα ἴσως εἶνε τὰ συντελέσαντα τὰ θαυμάσια κατορθώματα, πρὸ τῶν ὁποίων κατάπληκτος καὶ συγκεκινημένος κρατεῖται ὁ κόσμος ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ λήξαντος πολέμου

* * *

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΩΝ

Ὁ συνεργάτης μας κ. Α. Μ. Ἀνδρεάδης, ψηφισμένος καθηγητὴς τῆς δημοσιονομίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐδημοσίευσε εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν Contemporary Review μακρὰν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἑλλὰς καὶ Μακεδονία. Ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς ἀποσπῶμεν τὸ κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῶν μὴ ἑλληνοφώνων Ἑλλήνων.

Σ Τ Δ.

Η σημερινὴ ὑπεροχή, οὐχὶ μόνον κοινωνικὴ καὶ διανοητική [1], ἀλλὰ καὶ ἀριθμητικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ ἀνεγνωρίσθη πολλάκις ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου καὶ ἀκόμη

[1] Ἡ κοινωνικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀπόλυτον κυριαρχίαν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐμπόριον οἱ μόνοι ἀνταγωνισταὶ αὐτῶν εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι Ἐπίσης ἐκ τῶν Χριστιανῶν οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ μόνοι μεγαλοκτήμονες. Ὡς κτηματίαι δὲ προσέφερον πολλὰς ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὴν χώραν καὶ εἰς τοὺς χωρικούς Αφ' ἑτέρου ἡ διανοητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἔχουσιν 998 σχολεῖα καὶ 59,640 μαθητὰς ἀντὶ 561 σχολείων καὶ 28,050 μαθητῶν, ἅτινα δύνανται νὰ παρουσιάσωσιν οἱ Βούλγαροι Προσθετέον ὅτι ἐκ τῶν 28,050 Βουλγάρων μαθητῶν, τῇ μαρτυρίᾳ τῶν *Ἐπισήμων στατιστικῶν τῶν Βουλγαρικῶν σχολείων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας* (σελ.

ὑπὸ ἡμιεπισήμων βουλγαρικῶν δημοσιευμάτων. «Ἐὰν ὑπετίθετο ὅτι οἱ Βουλγαρομακεδόνες προσεκαλοῦντο σήμερον νὰ δηλώσωσι τὴν καταγωγήν των καὶ ἐπρόκειτο ἡ Μακεδονία νὰ ἐκλέξῃ τὴν ἐθνικότητά της, εἶναι θλιβερὸν ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι ἡ πλειονοψηφία θὰ εἶχεν ἀπολεσθῆ δι' ἡμᾶς». Αἱ γραμμαὶ αὗται, ἀπεσπασμέναι ἐξ ἡμιεπισήμου φυλλαδίου [1] ἐγράφησαν τῷ 1885 Δεκαπέντε ἔτη βραδύτερον, παρὰ τὴν ἐνέργειαν λαμπρῶς ὠργανωμένης προπαγάνδας καὶ τὴν δωνεκῆ βοήθειαν τῶν Τούρκων, πολιτευτὴς τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Ριζὼφ ἔγραφε τῷ ἡγεμόνι Φερδινάνδῳ [2]: «Οὐδὲν κερδαίνομεν οὔτε διὰ τῶν σχολείων οὔτε διὰ τῆς ἐκκλησίας. Ἐλάβομεν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν παρὰ τῆς Τουρκίας καὶ χάνομεν ἔδαφος πρὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Πρὸς ἐξήγησιν τῆς ὑπεροχῆς ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐφευρέθη ὁ ἑξῆς ἰσχυρισμός: ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι Μακεδόνες εἶνε μὲν Ἕλληνες τὸ αἴσθημα καὶ τὴν πίστιν, ἀλλ' ὄντες Βούλγαροι τὴν φυλὴν καὶ τὴν φωνὴν πρέπει νὰ λογίζωνται ὡς τοιοῦτοι. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐγένετο ἀσμένως δεκτὸν καὶ παρὰ τῶν Πανσλαυϊστῶν καὶ παρ' ἐκείνων οἵτινες, ἐπὶ τὸ ἁπλοϊκώτερον, πιστεύουσιν ὅτι μεγάλη Βουλγαρία ἔσεται φραγμὸς κατὰ τῆς ρωσσικῆς ἐπιρροῆς [3]. Συγγραφεύς τις μάλιστα ἐπεκαλέσθη ὑπὲρ αὐτῆς *τὴν θεωρίαν τῶν ἐθνικοτήτων*, χωρὶς ὅμως νὰ παρατηρήσῃ ὅτι, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς γλώσσης καὶ ἀμελουμένου τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, καταλήγει τις εἰς τὴν δικαιολογίαν ἐνδεχομένου διαμελισμοῦ τῆς Ἑλβετίας καὶ τοῦ Βελγίου ὑπὸ τῶν κραταιοτέρων γειτόνων αὐτῶν, ἤτοι εἰς συμπέρασμα ἥκιστα συνᾷδον πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἐθνικοτήτων, ἄγεται δὲ καὶ εἰς τὸ νὰ ἀμφισβητήσῃ εἰς τοὺς Βρεταννούς, τοὺς Προβηγκιανούς, τοὺς Βάσκους καὶ τοὺς Κορσικανοὺς τὴν παροῦσαν αὐτῶν γαλλικὴν ἐθνικότητα. Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἔλεγε περὶ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ Ἀλσατῶν ὅτι ἐμάχοντο μὲ καρδίαν γαλλικωτέραν τῆς γλώσσης των. Χωρὶς βεβαίως νὰ γνωρίζῃ τι περὶ τοῦ Νέϋ, γέρων Μακεδὼν ἀπήντησεν εἰς Εὐρωπαῖον ὑπάλληλον: «Δὲν γνωρίζω ἐάν, ὅπως μοῦ λέγετε, ἡ γλῶσσα μου εἶναι βουλγαρική· τοῦτο ὅμως γνωρίζω ὅτι ἡ καρδία μου εἶναι Ἑλληνική» [1].

Ἤδη, δύναται νὰ ἐρωτηθῇ ἐὰν ὁ γέρων οὗτος ἐπλανᾶτο διστάζων ὡς πρὸς τὴν βουλγαρικὴν φύσιν τῆς γλώσσης ἣν ἐλάλει; Πρὶν ἀπαντήσωμεν εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλῶς ὅτι ἡ ἐρώτησις δὲν ἀφορᾷ οὔτε εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας οὔτε εἰς τὰς πόλεις ἐν γένει. Ἀναγνωρίζεται πράγματι ὑπὸ πάντων ὅτι εἰς τὰς πόλεις καὶ πρὸς νότον ἡ Ἑλληνικὴ τυγχάνει ἡ κρατοῦσα γλῶσσα. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ζήτημα ὀλίγην ἔχει πρακτικὴν σημασίαν ὡς πρὸς τὰς βορείους ἐπαρχίας καὶ τὸ διαμέρισμα τοῦ Κιλικὶς ἔνθα ἀναμφισβητήτως οἱ βουλγαρίζοντες ὑπερέχουσι. Ἡ συζήτησις περιορίζεται λοιπὸν εἰς τὰ χωρία τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἡ ἐκεῖ λαλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ βουλγαρική. Ἡ ἐν χρήσει διάλεκτος εἶναι τῷ ὄντι περίεργον κρᾶμα Ἑλληνικῆς (ἔστιν ὅτε ἀρχαιοτάτης) καὶ Σλαβικῆς, ἀναμεμιγμένη καὶ μετὰ Τουρκικῶν, Ἀλβανικῶν καὶ Κουτσοβλαχικῶν λέξεων, ἀρκετὰ πιστὸν δηλονότι ἀπεικόνισμα τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ποικιλίας καὶ ἀναμίξεως φύλων. Εἶναι ἄρα γε δυνατὸν ἐπὶ τόσον ἰσχνῆς μαρτυρίας, νὰ καταπιεσθῇ ἡ προαιώνιος ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ συνείδησις τῶν πατριαρχικῶν πληθυσμῶν; Θὰ ἦτο ριψοκίνδυνον οἱ Βούλγαροι νὰ προτείνωσι τοιαύτην λύσιν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ Σλαβικὸν στοιχεῖον τῆς ἐν τῇ κεντρικῇ Μακεδονίᾳ διαλέκτου φαίνεται συγγενεῦον μᾶλλον πρὸς τὴν Σερβικὴν ἢ πρὸς τὴν Βουλγαρικήν.

Ὁ κ. Βεραὰρ ἔχων ν' ἀποφανθῇ ἐπὶ τοῦ προβλήματος ἐὰν οἱ Ἐξαρχικοὶ Μακεδόνες ἦσαν Σέρβοι ἢ Βούλγαροι, δὲν ἀρνεῖται τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν ὑπὸ τῶν πρώτων διδομένων

28, 29 καὶ 46, 47), μόνον 18,311 εἶναι παρόντες εἰς τὰς ἐξετάσεις. Αἱ ἐπίσημοι στατιστικαὶ ἀποκαλύπτουσιν ἐπίσης ὅτι εἰς τὰ κεντρικὰ τμήματα τῆς Μακεδονίας ἐπὶ 86 χριστιανῶν ἰατρῶν οἱ 82 ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐπὶ 30 δικηγόρων οὐδεὶς ἦτο μὴ Ἕλλην. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι συχνάκις ἀναδημοσιευθέντες βλ. ἰδίως Καζάζην *ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Μακεδονία*, ἀγγλιστί σελ 51) οὐδέποτε ἠλέγχθησαν ὡς ἐσφαλμένοι.

[1] *Ἔκθεσις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ*, ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου, μετεφράσθη ἑλληνιστὶ ὑπὸ Κουμαριανοῦ. Πρβλ Bérard: *Ἡ Τουρκία καὶ ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμὸς* σελ 193.

[2] Βλ *Κυανῆν Βίβλον*, 1903 (Τουρκία 1) σελ. 189.

[3] Ἡ μικρὰ ἐπιρροὴ τῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀπεδείχθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Καρόλου Σεγνοβώς: *Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων*, τεῦχος Ἀπριλίου 1904. Ὁ κ. Βεραὰρ σελ 238, 239 ἔδειξε τρανότατα τὴν μικρὰν σημασίαν, ἣν ἡ γλῶσσα μόνη ἔχει ἐν Τουρκίᾳ τέλος ὁ κ. Βράϊς παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὰς Ἀνατολικὰς χώρας «οἱ ἄνθρωποι διακρίνονται μᾶλλον κατὰ θρησκείας ἢ κατὰ φυλὰς· βλ. *Τὸ Βαλκανικὸν Ζήτημα* σελ. 11. Μερικοὶ ἐκ τῶν συνεργατῶν τοῦ ἔργου τούτου δὲν φαίνονται ἀρκούντως μελετήσαντες τὸν πρόλογον τοῦ κ. Βράϊς).

[1] Ἐλέχθη παρουσίᾳ τοῦ κ. Παγιαρές, βλ. τὸν *Φανὸν* τῆς 29 Ἀπριλίου 1905.

ΟΡΧΗΣΤΡΙΣ — Θ. ΡΑΛΛΗ

γραμματολογικῶν ἐπιχειρημάτων [1], ἀλλὰ θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀπάντησις τῶν ἐνδιαφερομένων: *Γιᾶ σᾶμ Βουγαρὶμ* λύει τὸ ζήτημα. Ἂν καὶ ὅπως δόσωσι τὴν ἀπάντησιν ταύτην οἱ σχισματικοὶ χωρικοὶ μεταχειρίζομαι τὸν σερβικὸν τύπον *Βουγαρὶ* καὶ ὄχι τὸν βουλγαρικὸν *Βολγαρί*.

Διατί τότε νὰ παραγνωρίζωνται αἱ δηλώσεις τῶν πατριαρχικῶν Ἑλλήνων; Γίνεται ἄρα γε τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῶν ἢ κοινωνιολογικῶν νόμων; Βεβαίως ὄχι. «Ἓν ἔθνος, γράφει ὁ Ρενάν, εἶνε οἰκογένεια πνευματικὴ προκύπτουσα ὅσον ἀφορᾷ *εἰς τὸ μὲν παρελθὸν* ἐκ κοινῶν ἀναμνήσεων, θυσιῶν, δοξῶν (ἐνίοτε κοινῶν σφαλμάτων καὶ θλίψεων) *ὡς πρὸς δὲ τὸ παρὸν* ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ κοινὸς βίος. Ἓν ἔθνος δὲν πηγάζει ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ μέλη αὐτοῦ ὁμιλοῦσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἢ ἀνήκουσι εἰς τὸν αὐτὸν ἐθνολογικὸν κύκλον, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναμνήσεως ὅτι ἔπραξαν ἀπὸ κοινοῦ μεγάλα ἔργα ἐν τῷ παρελθόντι καὶ τῆς προαιρέσεως νὰ πράξωσι νέα τοιαῦτα ἐν τῷ μέλλοντι [1]».

Ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐφαρμόζεται τελείως εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς κεντρῴας Μακεδονίας. Προσθετέον δὲ ὅτι τὸ ἐθνικὸν ἔμφυτον τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων δὲν εἶναι τυφλόν. Ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν φυλετικὴν αὐτῶν καταγωγήν, εἰς τὰς τοπικὰς καὶ οἰκογενειακὰς παραδόσεις, τέλος, ὅπερ καὶ σπουδαιότατον, εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς τάσεις αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ Μακεδόνες οὗτοι ἠπατῶντο οὐδὲν *δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν συστηματικὴν* προπαγάνδαν διὰ τῆς ὁποίας οἱ Βούλγαροι ἠθέλησαν νὰ ἐξαναγκάσωσιν αὐτοὺς ν' ἀπαρνηθῶσι θρησκείαν καὶ ἐθνικότητα — τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν — ἃς εἶχον ἐλευθέρως ἐκλέξει.

[1] Ἐκτὸς ἀπείρων γραμματικῶν παρατηρήσεων, συνοψισθεισῶν ὑπὸ τοῦ Γόπτεβιτς ἐν τῷ ἔργῳ του *Μακεδονία καὶ Παλαιὰ Σερβία* (γερμανιστί, οἱ Σέρβοι *ἀξιοῦσιν ὅτι πολλαὶ παραδόσεις καὶ τελεταὶ* ἐν χρήσει εἰς τὰ ἐν λόγῳ τμήματα τῆς Μακεδονίας, ὡς λ. χ. ἡ *Σλάβα*, εἶναι καθαρῶς σερβικαί. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ πλειονότης τῶν ἐν τῷ βιλαετίῳ τοῦ Κοσσόβου ἐξαρχικῶν εἶνε σερβικῆς καταγωγῆς· τοῦτο δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ λαμβάνωσι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν σερβικῶν συμμοριῶν.

[1] Βλ. τὴν εἰσαγωγὴν εἰς: *Δοκίμια καὶ Λόγους* σελ. 4. Τὰς ἰδέας του περὶ πατρίδος ἀναπτύσσει θαυμασίως ὁ Ρενὰν ἐν τῇ διαλέξει του Qu' est-ce qu' une nation ?, ἣν δικαίως ἐθεώρει ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτέρων αὐτοῦ ἔργων καὶ ἥτις εὕρηται ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ σελ 277 — 311.

Α. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

ΤΟ Β' ΑΛΑ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΩΝ*

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

Περὶ τὴν αὐγὴν τῆς ἑπομένης ἐπλησιάζομεν τὰς ΒΑ. ἀκτὰς τῆς Κρήτης. Ἤδη διεκρίνοντο καλῶς τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη τοῦ Λασιθίου καὶ τῆς Σιτίας, ἐντὸς δὲ βραχέος καὶ τὰ ἐνετικὰ φρούρια τῆς πόλεως Ἡρακλείου, τὰ ἀντιστάντα ἐπὶ τριετίαν κατὰ τῆς πολιορκίας τῶν Τούρκων, καὶ παραδοθέντα τέλος αὐτοῖς τῷ 1669. Ἀποβιβαζόμενός τις εἰς τὸ Ἡράκλειον ἀκολουθεῖ ὁδὸν εὐθεῖαν ἄγουσαν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ κέντρον τῆς πόλεως. Ἡ ὁδὸς αὕτη σώζει ἔτι πολλαχοῦ τὰ ἴχνη τῆς τελευταίας καταστροφῆς. Οἰκίας κεκαυμένας, ἐρείπια χαίνοντα ἀπαντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα. «Ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐκείνου, ἔλεγέ τις τῶν περιοίκων πρὸς τοὺς περιεργαζομένους ἡμᾶς τὰ ἐρείπια, ἐσώθησαν, φυγαδευθέντες εἰς γειτονικὸν οἴκημα, ἑπτὰ *ἄνθρωποι ἐγκλεισθέντες ἐντὸς τοῦ οἰκήματος* κατὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐμπρησμόν, ἐν τῇ ἄλλῃ ἐκείνῃ οἰκίᾳ ἐσφάγησαν γυναικόπαιδα» καὶ οὕτως ἠρίθμησε πλείστας ὅσας κατηρειπωμένας οἰκίας, ἐν αἷς ἡ χεὶρ τοῦ κατακτητοῦ ἔχυσε τὸ τελευταῖον χριστιανικὸν αἷμα. Πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπαντᾷ τις ὡραῖον οἰκοδόμημα ἑνετικῶν χρόνων καὶ περαιτέρω τὴν εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀναγομένην ὡραίαν κρήνην, ἣν ἀνήγειρε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ ἑνετὸς ναύαρχος Μοροζίνης, ὁ ἀκούσιος *καταστροφεὺς τοῦ Παρθενῶνος*. Τῆς πόλεως δὲν ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ ἀξιοθέατα. Εἶνε καὶ αὕτη, ὡς πᾶσαι σχεδὸν αἱ τῆς ἀνατολῆς, τοῦ αὐτοῦ τύπου, κρᾶμα ἑνετοανατολικόν. Ὁ ξένος, κατ' ἀκολουθίαν, δὲν ἔχει ἄλλην ψυχαγωγίαν ἢ τὸ Μουσεῖον. Εἶνε δὲ τοῦτο ἐγ*κατεστημένον ἐν τῷ Γυμνασίῳ*, μεγίστῳ μὲν ἀλλ' εὐτελεῖ κτιρίῳ, χρησιμεύσαντι τοῖς Τούρκοις ὡς στρατών. Ἐντὸς τῶν ἀπεράντων αὐτοῦ διαδρόμων καὶ τῶν εὐρυχώρων αἰθουσῶν ἐναπετέθησαν προχείρως μὲν, ἀλλὰ καὶ δεξιῶς πάνυ, οὐ μόνον τὰ ἀρχαῖα, τὰ περισυλλεγέντα ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Ἀρχ. Συλλόγου τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ νῦν Ἐφόρου κ. Χατζιδάκη (εἰς ὃν πολὺ ὀφείλεται καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ Μουσείου τούτου) ἀλλὰ καὶ τὰ κινητὰ εὑρήματα τῶν τελευταίων ἐν Κνωσσῷ, Φαιστῷ, Παλαιοκάστρῳ, Ζάρκῳ καὶ Γουρνιᾷ ἀνασκαφῶν. Κατέστη δὲ οὕτω τὸ Μουσεῖον τοῦτο τοῦ Ἡρακλείου τὸ σπουδαιότερον *διὰ τὴν Μυκηναϊκὴν καὶ προμηκυναϊκὴν τέχνην* μουσεῖον τοῦ κόσμου, μετὰ τὸ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικόν. Ὑπερέχει δὲ καὶ τούτου ὡς πρὸς τὴν *συλλογὴν* τῶν ἐγχρόων ἀγγείων, σαρκοφάγων καὶ τοιχογραφιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Διότι καὶ μόνη ἡ τελευταία αὕτη κατηγορία, τῶν μηκυναϊκῶν δηλ. τοιχογραφιῶν, θὰ ἤρκει νὰ καταστήσῃ τὸ μουσεῖον τοῦτο περιώνυμον. Εἶνε ἀληθῶς ἔκπαγλον τὸ θέαμα τῶν προϊόντων τούτων *τῆς ζωγραφικῆς τῶν χρόνων* τοῦ Μίνωος, τῶν χρόνων ἑνὸς πολιτισμοῦ προηγηθέντος χιλιετηρίδα ὅλην τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πολιτισμοῦ ταφέντος ὑπὸ τὰ ἄδυτα σκότη τοῦ προελληνικοῦ μεσαίωνος, πολιτισμοῦ τέλος ἀγνώστου ἡμῖν ἔτι καὶ πρὸ τριακονταετίας. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται, αἱ ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς Κνωσσοῦ κυρίως προερχόμεναι, αἱ εἰκονίζουσαι ἀνδρικὰς καὶ γυναικείας μορφὰς εἰς *φυσικὸν μέγεθος*, δὲν εἶνε βεβαίως ἄμεμπτα καλλιτεχνήματα, οὐδὲ δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας ἢ τῆς Ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, εἶνε ὅμως ἀξιοθαύμαστος ἡ τέχνη των διὰ τὴν προσπάθειαν τῆς ἀποδόσεως τοῦ φυσικοῦ καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἐπουσιώδεις λεπτομερείας. Ἡ παράστασις λ. χ. ἡ εἰκονίζουσα τὴν πομπὴν τῶν ἀγγεῖα κρατούντων ἀνδρῶν, κατὰ στοῖχον βαινόντων, καίτοι αἰγυπτιάζουσα, εἶνε φυσικὴ οὕτως, ὥστε νομίζει τις ὅτι ἀληθῶς παρίσταται πρὸ τοιαύτης τινὸς παρελάσεως δῶρα φερόντων προσώπων. Ἡ κεφαλὴ τῆς γυναικός, τῆς ἔξωμον στολὴν φερούσης καὶ κόμωσιν σημερινοῦ εὐρωπαϊκοῦ συρμοῦ, δὲν ἔχει οὔτε τὸν κατὰ συνθήκην τύπον τῶν μορφῶν τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης, οὔτε τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὸ ξοανοειδὲς τῶν *ἀρχαϊκῶν* τῆς ἑλληνικῆς. Εἶνε ἐλευθέρα εἰς τὰς κινήσεις της, ζωντανή, καὶ φυσικωτάτη.

Οὕτως ἡ τέχνη ἐκείνη, ἡ αἰγυπτιακὴν ἢ ἀνατολικὴν *πάντως* τὴν ἀρχὴν ἔχουσα, ἀπέβαλεν ἤδη τὰ δεσμὰ τῆς παραδόσεως καί, ὡς ἐν τοῖς μετέπειτα καλοῖς χρόνοις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐμόρφωσεν ἑαυτὴν εἰς τύπον ἴδιον, φυσικὸν καὶ ἀληθῆ. Ἡ πρώτη τοιουτοτρόπως ἐξέλιξις τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοφυΐας πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἰδίᾳ τὴν ζωγραφικὴν ἐμφανίζεται ἡμῖν οὕτω κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Βας π. Χ. χιλιετηρίδος, ἐν ᾧ — πρᾶγμα παράδοξον — οὐδὲν διεσώθη ἴχνος τῆς δευτέρας αὐτῆς ἀκμῆς, τῶν χρόνων τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ τοῦ Πολυγνώτου. Μετὰ τὰς τοιχογραφίας, τὸ ἑλκύον περισσότερον τὴν περιέργειαν τοῦ ἐπισκέπτου τοῦ Μουσείου τοῦ Ἡρακλείου, εἶνε αἱ πήλιναι πινακίδες αἱ φέρουσαι τὰς ἐγχαράκτους ἐπιγραφὰς τῆς Κνωσσοῦ. Πρὸ τῶν ἀκαταλήπτων ἐκείνων σημείων, ἅτινα ὡμίλουν ἄλλοτε πρὸς τὰ ἔλλογα ὄντα τῆς ἐποχῆς των, αἰσθάνεταί τις τὴν περιέργειάν του ἐξαπτομένην εἰς τὰ ἔσχατα, ἵνα νοήσῃ, ἵνα μαντεύσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἀρκεῖται δέ, μετὰ ματαίαν ἔρευναν, εἰς τὴν πιστοποίησιν μόνον τοῦ ἀμφισβητουμένου τέως γεγονότος, ὅτι ὑπῆρχε κατὰ τοὺς προομηρικοὺς καὶ ὁμηρικοὺς χρόνους γραφή, καὶ ὅτι τὰ δηλωτικὰ αὐτῆς σημεῖα διαφέρουσιν ἐντελῶς τῶν ἐν χρήσει καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἱστορικοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους. Ξένοι λαοί, κατ' ἀκολουθίαν, ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τὴν μεταβολὴν ταύτην, οἵτινες ὅμως δὲν *ἴσχυσαν νὰ μεταβάλωσι* καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον ὑπερέπλευσε πάντοτε πάσης ἀλλοφύλου πλημμύρας, καὶ ἀνεγεννήθη πάντοτε ἐκ τῆς τέφρας τῶν καέντων ἐρειπίων τῆς φυλῆς του.

Περιεργότατα ἐπίσης τοῦ Μουσείου κειμήλια εἶνε *λατρευτικά τινα, τῶν αὐτῶν χρόνων*, πολύχροα δὲ καὶ ἐξ ἐλέφαντος εἰδώλια, εἰκονίζοντα πτερωτὰς μορφὰς ἢ θεότητας, ἐναΐς καὶ ἡ κρατοῦσα ὄφεις ἐν ταῖς προτεταμέναις χερσὶ γυναικεία μορφή. Εἶνε αὕτη ἐνδεδυμένη ποδῆρες πολυποίκιλτον ἔνδυμα καταλεῖπον γυμνοὺς τοὺς μαστούς. Ἄλλα πολύτιμα ἀποκτήματα τοῦ μουσείου εἶνε τὰ ἐκ μέλανος στεατίτου λίθου μικρὰ ἀγγεῖα, τὰ φέροντα κύκλῳ ἀνάγλυπτον διακόσμησιν εἰκονίζουσαν ἐν ἄλλοις καὶ πομπὴν θεριστῶν (;) Ἡ λεπτότης τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἀμιμήτων αὐτῶν κυπέλλων εἶνε ἀκόμη καὶ διὰ τὴν τέχνην τῶν ἡμερῶν μας ἀνυπέρβλητος. Ἡ συλλογὴ τῶν ἀγγείων τοῦ Μουσείου ἡ περιλαμβάνουσα πολυτιμότατα δείγματα τῆς τεχνοτροπίας τῶν ἀγγειοπλαστῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων προμηκυναϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς μηκυναϊκῆς ἀκμῆς αὐτῶν, εἶνε πλείστου ἐνδιαφέροντος ἀξία, ἐπίσης λίαν ἐνδιαφέρουσαι εἶνε καὶ αἱ πολύχροοι πήλιναι λάρνακες τοῦ Παλαικά-

* Συνέχεια: «Παναθήναια» τεῦχος 15 Αὐγούστου.

στρου καὶ ἄλλων μερῶν ὡς καὶ ἡ μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος της συλλογὴ τῶν νησιωτικῶν καλουμένων (μετ' ἐγγλύπτων παραστάσεων) πολυτίμων λίθων. Τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ἀποκτήματα ἔχει τὸ Μουσεῖον ἐπίσης πολλὰ καὶ καλά, ἐν οἷς καὶ τὴν ἐκ χαλκῶν καὶ χρυσῶν ἀντικειμένων συλλογὴν τοῦ Ἰδαίου ἄντρου Ἀνάγλυφα ἐπιτύμβια, ἑλληνικῶν χρόνων καὶ ἀγάλματά τινα ὡς τὰ πολλὰ ρωμαϊκῆς τέχνης, συμπληροῦσι τὰς συλλογὰς τοῦ Μουσείου, τὸ ὁποῖον ὡς εἴπομεν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπό τινας ἐπόψεις ὡς μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ.

Μετὰ τὸ μουσεῖον, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς διὰ τὸ Ἡράκλειον προωρισμένης, γεῦμα ἐπίσημον παρετέθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς πόλεως ἐν τῷ Δημαρχείῳ, κατὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔλειψαν αἱ προπόσεις, ἐννοεῖται ὅμως ὅτι, ὡς ἐκ τοῦ διεθνοῦς χαρακτῆρος τοῦ συμποσίου ἐκείνου, οὐδεὶς ἠκούσθη ὑπαινιγμὸς σχετικὸς πρὸς τὸ ἀνώμαλον τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐν ᾗ ἡ νῆσος εὑρίσκετο.

[Ἀκολουθεῖ] ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

Ο ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΒΡΑΧΟΣ *

Θ'.

Ἔλα, ἐκλεχτέ, σφιχτοπερίπλοκέ μου,
Ἡ ἐλπίδα μου κ' ἡ γλυκοπαντοχή μου,
Ἔλα, ἐκλεχτέ, ποῦ ἀκαρτερᾶω καὶ πιέ μου
...Στὴ φούχτα μου ἐδῶ μέσα τὴν ψυχή μου!

ΓΡΥΠΑΡΗΣ

ΤΟ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, — δυὸ - τρεῖς ἡμέρες ἀφοῦ ἔφθασε 'στὴ βίλλα ἕνα τυπικὸ εὐχαριστήριο τηλεγράφημα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, — ἡ οἰκογένεια Σάντρη, κατὰ τὴ συνήθειά της, κατέβηκε 'στὴ χώρα.

Οἱ καλοὶ Ζακυνθινοί, ποῦ εἶχαν πάντα κρυφό τους καμάρι τὴ γαλανόξανθη εὐμορφιὰ τῆς Φωτεινῆς, σήμερα τὴν ἔβλεπαν 'στὸν περίπατο σαστισμένοι. Ἡ παιδούλα ἔξαφνα εἶχε μεγαλώσει. Τὸ πρωτόβαλτο καλοκαιρινὸ φόρεμά της, ἀπὸ τριανταφυλλιὰ μουσελίνα, διάφανο σὰν τὸν ἀέρα τῆς αὐγῆς, δὲν ἦταν πιὰ παιδικό. Ἡ φούστα, μακρύτερη, σοβαρότερη, ἔπεφτε κυματιστὴ ὥς τ' ἄσπρα μποτίνια, καὶ μόλις ἔξεχώριζες μὲ τὸ περπάτημα, μέσα 'στὰ δαντελένια κύματα τοῦ ποδογύρου, κάτι σὰν ὄνειρο γάμπας τορνευτῆς. Στηριγμένη στὸ μπράτσο τοῦ ἀδελφοῦ της, ποῦ παρ' ὀλίγο τὸν ἔφθανε 'στὸ ἀνάστημα, ἐπροχωροῦσε σεμνή, μελαγχολική, μὲ μάτια ὀνειροπόλα Γλυκογελοῦσε μιὰ στιγμὴ σὲ κάθε χαιρετισμό, ἀλλὰ πάλι ξανάπερνε τὸ σοβαρό της. Λὲς καὶ τὸ παιδακίσιο ὕφος, τὸ ζωηρό, τὸ εἶχε ἀφήσει μὲ τὰ κοντὰ φουστάνια ποῦ ἐφοροῦσε ὥς χθές. Ἦταν ἀλλοιώτικη, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ὡραία: τὸ καινούριο ὕφος, ὅπως τὸ καινούριο φόρεμα, τῆς ἐπήγαινε θαυμάσια.

Ἕνας φίλος τοῦ σπιτιοῦ τὴν εἶδε καὶ εἶπε:

— Ἰδές, γυιέ μου, τί γλήγορα ποῦ μεγαλόνουν οἱ κοπέλες! Ἐψὲς ἀκόμα τὴν ἐχόρευα 'στὰ γόνατά μου, καὶ σήμερα ντρέπουμαι νὰ τὴ χαιρετίσω!

Ὅμως ἕνας ἄλλος, νέος αὐτός, ποῦ ἐπρόσεξε μόνο στὰ ὀνειροπόλα μάτια, ἐσυλλογίσθηκε: «Πρέπει νὰ εἶνε ἐρωτευμένη .. ποιὸς τάχα νὰ εἶνε ὁ τρισευτυχισμένος;»

Μπᾶ! νά κι' ὁ Στέφανος.

Ἡ Φωτεινὴ δὲν τὸ ἤξευρε πῶς εἶχεν ἔλθει, καὶ τὸν ἀντίκρυσε ἄξαφνα 'στὴν πλατεῖα, ἀπέξω ἀπὸ τὸ Καζίνο, μὲ τοὺς φίλους του.

Ἐσκίρτησε, καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸν ἐκύτταξε καλά· ἀλλ' ἀμέσως, χωρὶς νὰ χαμογελάσῃ, χωρὶς ν' ἀνταποδώσῃ τὸν χαιρετισμό του παρὰ μὲ μισοκίνημα τῆς κεφαλῆς, ἐγύρισε ἀλλοῦ τὸ πρόσωπο κ' ἐπροχώρησε σοβαρή, ἀδιάφορη.

Στὸν ἄλλο γῦρο τὰ ἴδια· 'στὸν ἄλλο χειρότερα. Ὁ φοιτητής, μὲ τὸ μελαψὸ μουτράκι, μὲ τὰ κατάμαυρα μάτια, ὅλο γλύκα κι' ὅλο φλόγα, τὴν ἐκύτταζε κάθε φορά, καὶ καθὼς προσπερνοῦσε, ἐγύριζε πίσω νὰ τὴν ξανακυττάξῃ.... Ἐζητιάνευε τὸ χαμόγελό της, τὸ πρῶτο.... Ἀλλὰ ἐκείνη τίποτα. Τὸν ἔβλεπε μιὰ στιγμή, ὅπως κάθε διαβάτη, κ' ἔστρεφε ἀλλοῦ, σοβαρή, ἀδιάφορη.

Στὸ τέλος, οἱ ματιὲς τοῦ καϊμένου τοῦ Στέφανου ἐφανέροναν τόσο ἔκπληκτο καὶ συμπαθητικὸ παράπονο, ποῦ σοῦ ἔκανε λύπη... Νὰ τὴν ξαναβλέπῃ ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρό, — κι' ὁ θεὸς πιὰ τὸ ξέρει πῶς τὴν ὀνειροπολοῦσε 'στὴν ξενητειά του, — καὶ νὰ τὴν ξαναβλέπῃ ἔτσι ὡραία, ἔτσι μεγάλη κ' ἔτσι ψυχή... Ὤ, χωρὶς ἄλλο, ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐδοκίμαζε τὴ μεγαλείτερη ἀπογοήτευσι τῆς μικρῆς του ζωῆς.

Ὁ Στέφανος, ὅπως ὅλοι οἱ νέοι Ζακυνθινοί, ἦταν καὶ ποιητής. Καὶ φυσικά, ἐξεθύμανε μὲ στίχους. Σὲ λίγες ἡμέρες, ἕνα ἐγχώριο φύλλο, 'στὴν τελευταία σελίδα, καταχωροῦσε τὸ μελαγχολικὸ ποίημά του, ἀφιερωμένο «'στὴ σκληρὴ καὶ ἄστατη εὐμορφιά».

«Σ' εἶδα προχτὲς — τῆς ἔλεγε, — καὶ δὲν σ' ἐγνώρισα. Πές μου, δὲν εἶσαι σύ; Τί σ' ἄλλαξε τόσο πολύ; Ὅσο ζοῦσα ἐγὼ 'στὰ μαῦρα ξένα μὲ τὴ συλλογή σου, ποιὸς ἦλθε καὶ σοῦκαμε μάγια; Ἔφθασε μόνο ὁ χωρισμός, ἢ ἄλλη ἀγάπη μπῆκε 'στὴν καρδιά σου;... Δὲν μ' ἀγαπᾷς... μεγάλο μου κακό! Ἡ ἄσπλαχνη μοῦ τὤλεγε ματιά.. Δὲν μ' ἀγαπᾷς, καὶ τί θὰ γίνω ἐγώ;... Δὲν μ' ἀγαπᾷς, καὶ πῶς θὰ ζήσω πιά;»

Ὁ κ. Σάντρης ἦταν συνδρομητὴς 'στὸ ἐγχώριο φύλλο, καί... «δυὸ ματάκια γλυκόσκυψαν 'ς ἕνα κάποιο τραγοῦδι...».

Ἀφοῦ τὸ διάβασε καὶ τὸ ξαναδιάβασε, ἡ Φωτεινὴ ἐχαμογέλασε λυπητερὰ κ' ἐσυλλογίσθηκε: Ἀλήθεια, κάποιος ἦλθε σὰν ἔλειπες καὶ μοῦκαμε μάγια... Ἂν λὲς ἀλήθεια πῶς ζοῦσες 'στὰ ξένα μὲ τὴ συλλογή μου, – ποῦ δὲν τὸ πιστεύω, — σὲ λυποῦμαι, μὰ τί νά σου κάμω; Μήπως ποτὲ σοῦ εἶπα σ' ἀγαπῶ; Μήπως σ' ἀγάπησα ποτέ;... Σ' ἐκύτταζα καὶ σοῦ χαμογελοῦσα κάποτε· ναί, μ' αὐτὸ δὲν εἶνε ἀγάπη. Μποροῦσε καὶ νὰ σ' ἀγαπήσω, ἔλεγα· μὰ τώρα δὲν τὸ λέγω πιά. Ἐσέ; ποτέ! Τί εἶσαι σὺ ἢ ὁποιος ἄλλος, μπροστὰ 'ς Ἐκεῖνον ποῦ ἦλθε σὰν ἔλειπες καὶ μοῦκαμε μάγια; Καὶ νὰ μὴν ἔλειπες, τὸ ἴδιο θὰ ἦταν!... Μόνον ἐκεῖνον θὰ μποροῦσα· δὲν μπορῶ; — λοιπὸν κανένα!

ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΗ!

Ἐνόμιζε πῶς ἂν δὲν μποροῦσε, ἔφθανε αὐτὸ καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀγαπᾷ. Καὶ ὅμως! Κάθε μέρα ποῦ ἔφεγγε ἀπὸ τὴ θάλασσα, κάθε νύκτα ποῦ ἐπρόβαινε ἀπ' τὸ βουνό, καὶ τὸ ἀνέκφραστο αἴσθημα ἐρρίζονε 'στὴν καρδιά της βαθύτερα.

Πότε 'γεννήθηκε; Κανεὶς δὲν θᾶξερε νὰ 'πῇ. Ἴσως καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη-πρώτη στιγμὴ ποῦ εἶδε τὸν Ἄγγελο Μαρίνη, καὶ τῆς ἐφάνηκε εὔμορφος καὶ καλός. Γιατί νά· ὅταν 'στὴ Στράτα Μαρίνα ἀπάντησαν τὰ ἐρωτευμένα ξαδέρφια, τὸν ἀγαποῦσε. Ὅταν ἐπῆγε τὸ πρωῒ νὰ τὸν ξυπνήσῃ, ὕστερ' ἀπὸ τὴ φοβερὴ νύκτα ποῦ ἐπέρασεν ἐξ αἰτίας της, τὸν ἀγαποῦσε. Ὅταν ἐχώθηκε μαζί του 'στὴν κουφάλα τῆς γέρικης ἐλιᾶς, τὸν ἀγαποῦσε. Καὶ τὴ στιγμὴ τὴν ἴδια ποῦ πῆγε νὰ τὸν εὕρῃ 'στὸν Κόκκινο Βράχο, ἦταν πιὰ τρελὴ γιὰ τὸν ἐξάδελφό της.

Ἂν της τὸ ἔλεγε κανείς, ἦταν ἱκανὴ νὰ τὸν πνίξῃ. Ἂν της τὸ ἐφανέρωνε ἡ ἴδια της συνείδησι, θὰ 'πέθαινε ἀπὸ ἐντροπή. Καὶ ὅταν ὁ Ἄγγελος ὁ ἴδιος ξεθάρρεψε νά της μιλήσῃ γι' Ἀγάπη, τὸν ἐμίσησε σὰν ἐχθρό.

Καὶ ὅμως τὸν ἀγαποῦσε. Χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ. Κρυφά, βαθειά, μυστικά. Ὅταν πρωτάκουσε γιὰ τὴν Ἐλίζα, ἐζήλεψε. Ὅταν τὴν ἀνάγκασε νά του μιλήσῃ γιὰ τὸν Στέφανο, ἐβιάσθηκε νὰ τὸν βεβαιώσῃ πῶς δὲν ἀγαπᾷ οὔτε αὐτὸν οὔτε κανένα. Ὅταν τὸν ἐφαντάσθηκε θυμωμένο μαζί της, ἐπῆγε νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὴ λύπη της. Καὶ τὰ πιὸ τολμηρά του χάδια τὰ ἐδέχθηκε μὲ ὑποταγή, μ' ἀπόκρυφη εὐχαρίστησι, σχεδὸν μὲ ἡδονή.

Τὰ χάδια του... ὤ, ποτὲ δὲν τὴν ἐθύμωσαν αὐτά, ὅπως τὴν ἐθύμωσαν τὰ λόγια του. Ἐταίριαζαν, ἦταν τὸ ἴδιο πρᾶγμα, θάλεγες, μὲ τὴν ἀπόκρυφη ἀγάπη ποῦ ἔτρεφε μέσα της. Χάδια γλυκά, ἀλλὰ δίχως ὄνομα, ὅπως καὶ τὸ αἴσθημά της. Μόλις ὅμως ἐκινδύνευσαν νὰ ὀνοματισθοῦν, καὶ ἀμέσως ἐφώναξε «μὴ μ' ἀγγίζῃς!» Τόση φρίκη θὰ τῆς ἔκαμνε καὶ τὸ αἴσθημά της, ἂν ἔξαφνα τὸ ἔλεγε Ἀγάπη.

Καὶ τί ἄλλο ἦταν; Ὁ Ἄγγελος ἔτυχε ὁ πρῶτος ἄνδρας ποῦ τὸν αἰσθάνθηκε κοντά της 'στὴν ὡραία καὶ κρίσιμην ἡλικία. Καὶ ὁ ἄνδρας αὐτὸς δὲν τὴν ἐκύτταζε ἀθῶα σὰν ἐξαδέλφη του. Ἀπὸ τὴν πρώτη 'μέρα ἐξαπόλυσε γιὰ νὰ τὴν τραβήξῃ, ἀθέλητα τραβηγμένος κι' αὐτός, τὸν μαγνήτη τῶν ματιῶν του. Πῶς μποροῦσε νὰ μὴν κάμῃ τὸ θαῦμα του;

Ἦλθε ὅμως στιγμή, ποῦ τὸ κρυφὸ κι' ἀνώνυμο αἴσθημα ἐφανερώθη κι' ὀνοματίσθηκε 'στὴ συνείδησι τῆς Φωτεινῆς. Ὅταν τῆς μίλησε 'στὸν Κόκκινο Βράχο, τὸν ἐμίσησε. Ἔπειτα τὸν ἐλυπήθηκε γιὰ τὴ δυστυχία του. Ἔπειτα τὸν ξαναγάπησε μὲ τὴ λύπη της. Στὸ τέλος κατακάθησαν ὅλα, γιὰ ν' ἀνέβῃ στὴν ἐπιφάνεια, βασίλισσα μόνη, ἡ Ἀγάπη. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτή, ἡ Φωτεινὴ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰμφιβάλλῃ.

Ποιὸς εἶπε γιὰ τὸν χωρισμό, πῶς μοιάζει μὲ τὸν ἄνεμο, ποῦ σβένει τὴν ἀδύνατη φλόγα

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ τεῦχος τῆς 31 Αὐγούστου.

ἀλλὰ θεριεύει τὴ δυνατή; Δυνατὴ κ' ἡ φλόγα τῆς Φωτεινῆς, κι' ὁ χωρισμὸς τὴν ἐθέριεψε. Ἀπὸ τὴν πρώτη 'μέρα, ζοῦσε μὲ τὴν ἐνθύμησι τοῦ Ἀγγέλου. Ἡ φαντασία τῆς τὸν ἔφερε πίσω, 'στὴν ἀνυπόφορη μοναξιά. Ἀπὸ τὸ κάθε τί ποῦ τὴνἐτριγύριζε, τὴ μεγαλείτερη γι' αὐτὴν ἀξία εἶχαν ὅσα τῆς τὸν ἐνθύμιζαν περιστερο. Γιὰ τἄλλα πιὰ ἀδιαφοροῦσε. Ἀπ' ὅλη τὴ χλωρίδα τοῦ βασιλείου της, ἔφθασε ν' ἀγαπᾷ περισσότερο τὴ γέρικη ἐληὰ μὲ τὴ μεγάλη κουφάλα· κι' ἀπ' ὅλα τἄψυχα καὶ τ' ἀναίσθητα, περνῶντας ὁ καιρός, τὸν κρατῆρα τοῦ Βράχου, ὅπου ἕνα δειλινὸ τῆς εἶχε ἀνοίξει τὴν καρδιά του.

Ἀγαποῦσε τὸν ἐξάδελφό της. Τώρα τὸ ἤξευρε κ' αὐτή, καὶ μάλιστα δὲν ἄργησε νὰ τὸ γνωρίση: Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἔφυγε ὁ Ἄγγελος, εἶχαν πορφυρώσει τὸν Βράχο δεκαπέντε μόνο δειλινά, ἀπαράλλακτα μὲ τ' ἀλησμόνητο ἐκεῖνο...

ΤΗΝ ὥρα ποῦ ἔφθασε νὰ 'πῇ στὴν καρδιά της ἡ Φωτεινὴ «ἀγαπῶ τὸν ξάδελφό μου», βρέθηκε τὸ πιὸ δυστυχισμένο πλάσμα τοῦ κόσμου.

Εἴδαμε πῶς τὸ παράνομο αἴσθημα τὴν ἐτρόμαζε τόσο, ὥστε ἐπάσχισε 'στὴν ἀρχὴ νὰ τὸ κρύψῃ κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό της. Ὅμως σὰν εἶδε πῶς αὐτὸ ἦταν παράλογο κι' ἀνώφελο, γιατὶ κάτι δυνατότερο ἀπὸ τὴ θέλησί της τὴν ἔσπρωχνε πρὸς τὴν ἔνοχη ἐνθύμησι καὶ τὸν ἀέβηλο πόθο, παραδόθηκε κι' αὐτὴ ὁλόψυχα, μὲ μόνο τὸν φόβο μὴν τὸ μάθῃ, μὴν τὸ ἀνακαλύψῃ, μὴν τὸ καταλάβῃ κανείς... Καὶ προφυλαγόταν μὲ κάθε ὑποκρισία, μὲ κάθε πονηριά, ἀπὸ τοὺς δικούς της, — κι' ἀκόμη περισσότερο, προφυλαγόταν ἀπ' τὸν Ἄγγελο τὸν ἴδιο.

Γι' αὐτὸ δὲν ἀποφάσιζε νὰ τοῦ γράψῃ ποτέ. Ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ μὲ τὴν ἰδέα πῶς εἶνε μαζί του θυμωμένη. Καὶ ὅταν ἡ μητέρα της τὴν ἐσταύρωνε νὰ προσθέση 'στὸ γράμμα κανένα ὑστερόγραφο μὲ τὸ χέρι της:

— Γράψε του χαιρετίσματα κι' ἀπὸ τὴ Φωτεινή κ' ἐτελείωσε! τῆς ἔλεγε φυσικώτατα· ἐγώ, ξέρεις, δὲν γράφω τόσο καλὰ καὶ φοβᾶμαι μὴ γελάσῃ μὲ τὰ *γρατζαούνια* μου.

Ἔτσι τὰ ὑστερόγραφα τὰ ἔπερνε ἀπάνω του ὁ Μίμης. Καὶ πάντα ὁ νεανίσκος εὕρισκε νὰ γράψῃ κανένα πείραγμα γιὰ τὴ Φωτεινή, «ποῦ θέλει γραμματικό, γιατὶ δὲν ξέρει ὀρθογραφία».

Τὶς πρῶτες ἡμέρες, ὁ Ἄγγελος ἔγραφε 'στὴ θεία του συχνά. Ἔπειτα, ἅμα τοῦ φάνηκε πῶς ἐξέκαμε ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσι, τὰ γράμματά του ἀραίωσαν. Κ' ἔλειψαν σχεδὸν ὁλωσδιόλου, 'στὸν καιρὸν ἀκριβῶς ποῦ ἡ Φωτεινὴ τὰ ἐποθοῦσε περισσότερο. Τὸ μαρτύριό της ἦταν τότε φοβερό. Κάθε ἄνθρωπο ποῦ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ χώρα, τὸν ἐκύτταζε μὲ κρυφὴν ἀγωνία 'στὰ χέρια, μήπως κρατεῖ γνώριμο φάκελλο... Κι' ὅταν ἀρηὰ καὶ κάπου ἔφθανε 'στὴ βίλλα κανένα γράμμα τοῦ Ἀγγέλου, ἡ Φωτεινὴ ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἶχε πανηγῦρι.

Ἀπὸ τὰ γράμματα προσπαθοῦσε νὰ ψυχολογήση: Τὴν ἐξέχασε; τὴν ἀγαποῦσε; ἦταν ἀκόμη δυστυχισμένος; Γιὰ ὅλους ὁ Ἄγγελος ἔγραφε πολλά· γιὰ τὴ Φωτεινὴ πάντα δυὸ λόγια: «Ἀσπάζομαι τὴν ἀγαπητή μου ἐξαδέλφη — πολλὰ χαιρετίσματα 'στὴ Φωτεινή». Κ' ἐκείνη συλλογιζόταν: «Θὰ μὲ φοβᾶται...»

Σ' ἕνα γράμμα του ἀπὸ τὰ τελευταῖα, ὁ Ἄγγελος ἔγραφε: «Ἡ μητέρα μου ἐλυπήθηκε πολὺ ποῦ ἀνεβλήθη τὸ ταξεῖδι τῶν παιδιῶν. Πάντα ὅμως ἐλπίζει νὰ τὰ ἰδῇ...» Ἡ Φωτεινὴ ἐνόμισε πῶς αὐτὸ ἐφανέρωνε δική του ἐλπίδα, καὶ καταχάρηκε. Γιατὶ πάντα ἀπὸ μέσα της ἐποθοῦσε νὰ μὴ τὴν εἶχε ξεχάσει ὁ Ἄγγελος. Ἤθελε νὰ εἶνε κ' οἱ δυό τους δυστυχισμένοι. Μὲ τὸν ρομαντισμὸ τῆς ἡλικίας της, καὶ 'στὴ φάσι αὐτὴ τῆς Ἀγάπης, ὀνειροπολοῦσε νὰ γεράσουν κ' οἱ δυό τους ἀνύπαντροι καὶ κρυφαγαπημένοι, θύματα εὐγενικὰ ἑνὸς πόθου, ποῦ δὲν ἦταν συγχωρημένο νὰ πραγματοποιηθῇ. Καὶ τ' ὀνειροπόλημα αὐτὸ ἦταν τώρα ἡ μεγάλη παρηγορία τῆς βασανισμένης της ζωῆς.

Ο ΚΑΙΡΟΣ ἐπερνοῦσε.

Εμπρὸς 'στοὺς δικούς της, ἡ Φωτεινὴ ὑποκρινόταν μὲ κόπο τὴ χαρούμενη καὶ τὴν εὐτυχισμένη. Κανεὶς δὲν εἶχε καταλάβει τὸ παραμικρό. Κ' ἡ ἴδια ἡ μητέρα, ποῦ ἐπιτέλους κάπως παραξενεύθηκε μὲ τὴν τελευταία της συμπεριφορά, ἂν τὴν ἔβλεπε ἄξαφνα 'στὴν κάμαρά της, νὰ κλαίῃ μπροστὰ 'στὴ φωτογραφία τοῦ ἐξαδέλφου της, θὰ ἔπεφτε ἡ δόλια ἀπὸ τὰ σύννεφα..

Ἡ Φωτεινὴ ἔκλαιγε πολύ. Μάλιστα τὶς πρῶτες ἡμέρες ἀφοῦ παραδόθηκε 'στὴν ἀγάπη της, ὅταν ἀκόμα ἡ ἔξοχὴ τῆς φαινόταν ἄδεια καὶ κρύα γιὰ τὴν ἔλλειψι τοῦ Ἀγγέλου, — προσπαθοῦσε νὰπομονόνεται γιὰ νὰ τὸν συλλογίζεται ἐλεύθερα καὶ νὰ τὸν κλαίῃ.

Ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ τὰ δάκρυά της ἐλιγόστεψαν. Θὰ ἔλεγες πῶς ἐμεγάλωσε τὸ αἴσθημά της, ἐδυνάμωσε, ἀνδρώθηκε κι' ἄφισε πιὰ τὰ παιδακίσια. Κ' ἡ Φωτεινὴ ἐγκαρτεροῦσε ἀδάκρυτη, ἀμίλητη, ἡρωϊκή, μὲ τὴ μελαγχολία χυμένη 'στὸ χλωμὸ πρόσωπό της. Ἔτσι ἐτριγύριζε τώρα 'στοὺς ἥσκιους καὶ 'στοὺς ἥλιους τοῦ λησταστιοῦ, ἔτσι τὴν ἔβλεπε μόνη τ' ἀγαπημένο της περιβόλι, ἔτσι τὴν ἐκύτταζε, κάτω 'στὶς πέτρες τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ὁ πονετικὸς Βράχος, ἔτσι τὴν ἐπορφύροναν τὰ ἔκπληκτα ἡλιοβασιλέματα, ἔτσι τὴν ἀσήμοναν οἱ ἐκστατικὲς ἀστροφεγγιές.

Ἡ χαρά της μέσα 'στὴ λύπη, ἡ ἡδονή της μέσα 'στὸν σπαραγμό, ἦταν, ὅπου ἐπήγαινε κι' ὅπου στεκόταν, νἀναθυμᾶται τὰ λόγια, τὰ παιγνίδια, τὰ χάδια τοῦ Ἀγγέλου. Τὸν ξανάβλεπε, τὸν ξανάκουγε μὲ τὴ φαντασία. Κάθε ποῦ ἐσήμονε 'στὸν *κρατῆρα* τοῦ Βράχου, τὴν ὥρα ποῦ τὸν ἐπλημμυροῦσε ἡ πορφύρα τοῦ δειλινοῦ, κάποιος μυστικὸς ἀντίλαλος ἠχολογοῦσε: «Σ' ἀγαπῶ...θὰ σὲ πάρω νὰ φύγουμε...θὰ σὲ κάμω γυναῖκα μου». Ἡ μανία της ἦταν νὰ πηγαίνῃ 'στὴ γέρικη ἐληά, νὰ τρυπόνῃ 'στὴν κουφάλα καὶ νὰ κάθεται ἐκεῖ μέσα ὧρες, ξαπλωμένη κάτω, 'στὸ ρίζωμα ποῦ ἔμοιαζε μὲ σκαμνί...Τῆς φαινόταν τότε, μὲ κλειστὰ μάτια, πῶς κρατεῖ τὸν Ἄγγελο 'στὴν ἀγκαλιά της, πῶς τὸν βλέπει ἀκκουμπισμένο ἐπάνω της, λιποψυχισμένο ἀπὸ τὴν Ἀγάπη... Τὸ *φιλί του*, τὸ σφίξιμό του, τὸ χάδι του, τὰ ξαναδοκίμαζεν ἐκεῖ μέσα μὲ τὴ φαντασία, κ' ἡ ἡδονὴ ποῦ δὲν τὴν αἰσθανόταν τότε *ὁλόκληρη, τώρα τὴν ἀνατριχιάζε* καὶ τῆς παράλυνε τὸ σῶμα, σὰν κάτι πραγματικό, δυνατὸ καὶ τόσο γλυκό, ποῦ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ φαντασθῇ πῶς *γίνεται ποτέ*...

Ἔτσι τὰ χάδια ἐκεῖνα ξαναζοῦσαν τώρα, καὶ τὴν ἐφλόγιζαν, καὶ τὴν ἐπυρπολοῦσαν. Μὲ τὴν ἐνθύμησι τῶν φιλιῶν του, τὸν ἐποθοῦσε ὁλοένα θερμότερα, κ' ἦταν τόσο ζωηρή, ποῦ τὴν ἐγύριζε 'στὸ παρελθὸν καὶ τῆς ἐχάριζε στιγμὲς ἡδονικές, σὰ νὰ βρισκόταν *ἀκόμη* — *ἀλλὰ τώρα* μ' ἐπίγνωσι, — 'στὴν ἀγκαλιά του. Ὁ ἥμερος εἶχε ξυπνίσει καὶ τὴν ἐκυρίευε. Καὶ τὶς νύκτες, 'στὸ παρθενικό της κρεββάτι, ἡ *φανταστική* της ἀπόλαυσι ἦταν τόσο πραγματική, καὶ τῆς φαινόταν τόσο ἔνοχη, τόσο βέβηλη, ποῦ τὸ πρωΐ, ὅταν κατέβαινε 'στὴν *τραπεζαρία*, — ἐντρεπόταν νὰ κυττάξῃ κατάμματα τὸν πατέρα της.

ΟΣΟ βαθύτερα ἐρρίζονε τὸ πάθος, ὅσο καταλάβαινε χωρὶς δισταγμὸ πῶς ἀγάπησε τὸν Ἕνα καὶ τὸν μόνο, ποῦ θὰ τὸν ἀγαποῦπε γιὰ ὅλη της τὴ *ζωή*, — ἡ Φωτεινὴ ἀπελπισμένη ἐρωτοῦσε: «Θεέ μου, τί θὰ γίνω ἐγώ;»

Τίνος νὰ τὸ πῇ; Ἀπὸ ποιὸν νὰ ζητήσῃ *βοήθεια, παρηγορία*, ἐλπίδα, συμβουλή; Τὸ ἀσυγχώρητο αἴσθημα ποῦ καταπατοῦσε τὴν ἱερότητα τῆς συγγενείας, τὴν ἀπομόνωνε ἀπ' *ὅλους, ἀπὸ τοὺς δικούς* της, ἀπὸ τὲς φίλες της, — ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἂν ἔξαφνα, — συλλογιζόταν, — ἀγαποῦσε τὸν *Στέφανο*, μ' ὅλο τὸ θάρρος θὰ τὸ ἔλεγε τοῦ πατέρα της. Κι' ὁ καλὸς πατέρας, ποῦ ἀγαποῦσε τὴν κόρη του καὶ τὰ «δεμένα» λόγια, θὰ τῆς ἔλεγε: *Νὰ τὸν πάρῃς*...Ἀλλὰ τώρα; Πῶς θὰ ἐγύρευε γι' ἄνδρα τὸν πρῶτο της ἐξάδελφο; Ἀκόμη καὶ 'στὴν προσευχή της, φοβόταν νὰ *παρακαλέση* τὸν Θεὸ νὰ τῆς τὸν φέρῃ πίσω.

.. Ὅμως μὲ τὸν καιρό, ὅπως 'στὴν καρδιά της, ἔτσι καὶ 'στὸν νοῦ της ἔγινεν ἐπανάστασι. *Ἄρχισε νὰ καλοσυλλογίζεται* τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ τὸ βρίσκῃ πιὰ οὔτε πολὺ φοβερὸ οὔτε ὅλως διόλου ἀδύνατο. . Στὴν ἀρχή, ὅταν τὸ αἴσθημα μόλις εἶχε γεννηθῆ κ' ἡσύχαζε 'στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς της, ἀνώνυμο κι' ἀνέκφραστο, ὁ νοῦς της δὲν μποροῦσε νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὴ συνειθισμένη του στενὴ τροχιὰ κι' ἀπὸ τὴν πρόληψι. Ἀλλὰ τώρα ποῦ τὸν ἐκυβερνοῦσε τὸ αἴσθημα, μεγαλωμένο καὶ δυνατό, ὁ νοῦς, ὅπως γίνεται πάντα, κατάστρονε τοὺς συλλογισμούς του πιὸ ἀνεξάρτητα, πιὸ τολμηρά, πιὸ σύμφωνα μὲ τὴν καρδιά. Φυσικὰ εὕρισκε ἀδύνατο καὶ παράλογο τὸ νἀγαπήσῃ τὸν πρῶτο της ἐξάδελφο, ὅσο δὲν τὸν ἀγαποῦσε ἢ τὸν ἀγαποῦσε χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ· τώρα ὅμως ποῦ τὴν ἔκαιγε σὰ φλόγα ἡ ἀγάπη του, μιὰ τέτοια κρίσι δὲν θὰ ἦταν ἀντινομία;

Δύσκολο τὸ πρῶτο βῆμα, τἄλλα εὔκολα. Γιατί τάχα, συλλογιζόταν τώρα ἡ Φωτεινή, νὰ μὴ μπορῶ νὰ πάρω τὸν ἐξάδελφό μου; Γιατὶ τὸ ἀπαγορεύει ἡ Θρησκεία; Ἀλλ' ἀφοῦ τὸν ἀγαπῶ καὶ μ' ἀγαπᾷ, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἀπαγορεύῃ.. Ἔπειτα, πόσα καὶ πόσα δὲν ἀπαγορεύει ἡ Θρησκεία! σὲ μιὰ περίστασι ὅμως, ἀπὸ μιὰν ἀνάγκη, ὅλα γίνονται κι' ὅλα συγχωροῦνται... Ἅμα εἶσαι ἄρρωστος, μπορεῖς νὰ καταλύσῃς κρέας καὶ τὴ Μεγάλη Παρασκευή· ἅμα εἶσαι ἑτοιμοθάνατος, μπορεῖς νὰ κοινωνήσῃς ἀνήστευτος κι' ἀξομολόγητος. Ὁ Θεὸς ποῦ συγχωρεῖ 'στὴν ἀρρώστεια, μπορεῖ νὰ συγχωρῇ καὶ 'στὴν ἀγάπη. Ναί· μὰ ὁ Δεσπότης ποῦ δὲν δίνει ἄδεια; μὰ ὁ κόσμος ποῦ εἶνε κακός;...Μπᾶ! καὶ δὲν μὲ πέρνει νὰ φύγουμε; Δὲν μποροῦμε

τάχα νὰ πᾶμε 'ς ἄλλον τόπο ποῦ νὰ μὴ μᾶς γνωρίζουν, καὶ νὰ στεφανωθοῦμε χωρὶς νὰ ποῦμε πῶς εἴμαστε ξαδέρφια; καὶ νὰ ζήσουμε εὐτυχισμένοι οἱ δυό μας, χωρὶς νὰ μᾶς ξέρη κανείς; Καὶ τί τὸν θέλουμε τὸν κόσμο; τί ἀνάγκη τὸν ἔχουμε;

Ὅταν τὴν ἐκυρίευαν τέτοιοι στοχασμοί, ἡ Φωτεινὴ κατενθουσιασμένη, γεμάτη ἐλπίδα καὶ χαρά, ἀποφάσιζε νὰ τοῦ γράψη: «Ἔλα... σᾶγαπῶ! Ἔλα νὰ μὲ πάρῃς νὰ φύγουμε!...»

Ἐστὸ τέλος ὅμως ἐδίσταζε. Τῆς ἔπεφτε ἄξαφνα ὁ ἐνθουσιασμός, τὴν ἄφινε τὸ θάρρος, τὴν ἔπιανε ὁ φόβος: Ἔτσι εὔκολα γίνονται τέτοια πράγματα; Πῶς θ' ἀφήσῃ τοὺς γονεῖς της, τὸν ἀδελφό της, τὸ σπίτι τους, καὶ θὰ φύγῃ μ' ἕνα πρῶτο της ἐξάδελφο; Τί θὰ πῇ 'ς τὴ Ζάκυνθο ὁ κόσμος; Μὲ τί μοῦτρα θὰ βγαίνουν οἱ δικοί της, ὕστερ' ἀπὸ τέτοια συμφορά;

Καὶ πάντα τὸ γράμμα, μὲ τὴν ἰδέα τῆς λύπης καὶ τῆς ἔντροπῆς ποῦ θὰ ἐπροξενοῦσε 'στοὺς δικούς της, ἡ Φωτεινὴ τὸ παρατοῦσε. Μόνο μιὰ φορά, ποῦ τὴν βρῆκε ἐπάνω 'στὸν ἐνθουσιασμό της ἕνα «σταύρωμα» τῆς κυρίας Σάντρη, ἀποφάσισε πιὰ νὰ προσθέσῃ μὲ τὸ χέρι της λίγα λόγια 'στὸ γράμμα τῆς μητέρας. Καὶ τοῦ ἔγραψε:

«Κ' ἐγώ, Ἄγγελέ μου, σὲ κατασπάζομαι. Ὅλοι ζοῦμε μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ σὲ ξαναϊδοῦμε γρήγορα· ἢ νὰ ἔλθῃς σὺ ἐδῶ, ἢ νὰ ἔλθουμε 'μεῖς 'στὰς Ἀθήνας».

— Πολὺ ὑπερβολικὸ αὐτὸ τὸ «ὅλοι ζοῦμε μὲ τὴν ἐλπίδα,» εἶπε ὁ κύριος Σάντρης γελῶντας. Σὰ νὰ λές, δηλαδή, πῶς ἂν δὲν εἴχαμε κι' αὐτό, θὰ πεθαίναμε.

— Νὰ τὸ σβύσω! εἶπε πρόθυμη καὶ κατακόκκινη ἡ Φωτεινή.

— Ὄχι δά, εἶπε ὁ κ. Σάντρης κ' ἔκλεισε μόνος του τὸ γράμμα· δὲν πειράζει.

Τὸ ὕστερόγραφο ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ ξαναμιλήσουν γιὰ τὸ σχέδιο τοῦ ταξειδιοῦ. Ἡ Φωτεινή, ποῦ νὰ τἀκούσῃ δὲν ἤθελε πρὶν κ' ἐπροφασιζόταν χίλια δυό, τώρα τῆς καλάρεσε «νὰ πεταχθοῦν ὥς τὴν Ἀθήνα», καὶ δὲν ἐδείλιασε νὰ τὸ 'πῇ. Ὁ κ. Σάντρης ὅμως, ποῦ βαρυνόταν τὰ ταξείδια, ἐδήλωσε πῶς ἡ ἐποχὴ εἶχε προχωρήσει, — ἦταν Ἰούλιος, — πῶς ἐπλησίασε ὁ καιρὸς τῆς σταφίδας, καὶ πῶς οἱ ἐργασίες του δὲν τοῦ ἐσυγχωροῦσαν νὰ λείψῃ γιὰ πολύ.

— Ἄς πᾶμε γιὰ λίγο! εἶπε ὁ Μίμης.

— Μιὰ φορὰ ποῦ θὰ πᾶμε, ἀποκρίθηκε ὁ κ. Σάντρης, ἂς πᾶμε κάνε 'ς ἐποχή, ποῦ νὰ μποροῦμε νὰ μείνουμε δυὸ-τρεῖς ἑβδομάδες μὲ τὴν ἡσυχία μας. Τὸ Σεπτέμβριο παραδείγματος χάρι...

— Ἄς εἶνε, εἶπε τότε ὁ Μίμης· ἐν τῷ μεταξὺ ἂς ζοῦμε μὲ τὴν ἐλπίδα...

ΥΠΗΡΧΕ κ' ἕνας ἄλλος κύκλος ἰδεῶν, ποῦ ἐστένευε τὴ Φωτεινὴ περισσότερο.

Φανταζόταν πῶς εἶχ' ἑνωθῆ μὲ τὸν Ἄγγελο, αἰώνια καὶ ἀδιάλυτα. Ἦταν ὁ πρῶτος ἄνδρας ποῦ τὴν ἀγκάλιασε καὶ τὴν ἐφίλησε μ' ἕνα αἴσθημ' ἀγάπης, — ἀδιάφορο ἂν δὲν τῆς εἶχε 'πῇ ἀκόμα σ' ἀγαπῶ, — ποῦ καταργοῦσε τὴ συγγένεια καὶ τῆς τὸν ἔκαμνε ξένο. Κι' ὁ πρῶτος αὐτὸς ἄνδρας, ὁ ξένος, — ἡ περηφάνεια της, ἡ φιλοτιμία της δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἐννοήσῃ διαφορετικά, — ἔπρεπε νὰ εἶνε κι' ὁ τελευταῖος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἕνωσί τους αὐτή, βέβηλη, παράνομη, ἀσυγχώρητη, ἔπρεπε νὰ ἐξαγνισθῇ, νὰ συγχωρεθῇ, νὰ εὐλογηθῇ μὲ τὸ στεφάνι τοῦ γάμου. Ἄλλον ἀπὸ τὸν Ἄγγελο δὲν θὰ ἔπερνε ποτέ· ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔφθανε, — ἔπρεπε καὶ νὰ τὸν πάρῃ. Δὲν ἦταν πιὰ ἡ ἁγνή, ἡ ἀφίλητη, ἡ ἀνέγγιχτη παρθένα ἡ προτινή, Ἡ ἁγνεία της, συλλογιζόταν, εἶχε πάθει μιὰ προσβολή, κ' ἡ προσβολὴ αὐτὴ ζητοῦσε 'στὴ συνείδησί της ἐξιλασμό.

Καὶ ὅμως· οὔτε αὐτοὶ οἱ συλλογισμοί, οὔτε οἱ ἄλλοι, οὔτε τὸ αἴσθημα, οὔτε ὁ πόθος, δὲν θὰ τὴν ἔσπρωχναν ἴσως ποτὲ 'στὸ κίνημα τὸ τελειωτικό, ἂν δὲν συνέβαινε κάτι, ποῦ διαμιᾶς, σὰ νὰ τὴν ἐπότισε φίλτρο, τῆς ἐδιάλυσε κάθε δισταγμὸ καὶ κάθε φόβο.

Μιὰ μέρα, — ἓν ἀπόγευμα σεπτεμβριανό, γλυκὸ σὰν ἀνοιξιάτικο, — ξανάλθαν 'στὴ βίλλα γιὰ ἐπίσκεψι οἱ δύο ἐκεῖνες κυρίες, μάνα καὶ κόρη, ποῦ εἶχαν τρομάξει τὸν Ἄγγελο μὲ τὴν πολύσαρκη ἀσχημιά τους.

Ἡ κυρία καὶ ἡ δεσποινὶς Φλαγοτόρου ἦταν πάρα πολὺ χαρούμενες. Καὶ μὲ γάργαρα γέλια, μὲ ζωηρὲς χειρονομίες, μόλις ἀντίκρυσαν 'στὸν διάδρομο τὴν κυρία Σάντρη καὶ τὴ Φωτεινή, πρὶν καλοχαιρετίσουν, ἄρχισαν νὰ φωνάζουν:

— Καὶ 'στῆς Φωτεινῆς σου, κυρία μου Σάντραινα... Καὶ 'στὰ δικά σου, Φωτεινούλα μου... Πάει τελοσπάντων, ἐτελείωσε κι' αὐτὴ ἡ ἱστορία!... Δόξα σοι ὁ θεός, θέ μου!..

Μιλοῦσαν κ' οἱ δυὸ μαζί. Ἡ γρηὰ μάνα εἶχε καταντήσει ὁ ἀντίλαλος τῆς φλύαρης κόρης της. Ἡ κυρία Σάντρη κ' ἡ Φωτεινὴ παραλαλίσθησαν... ἔπειτα δὲν ἤξεραν καὶ τί-ποτα... τί τρέχει;

— Μὰ βέβαια! πῶς νὰ τὸ ξέρετε; Δὲν εἶνε οὔτε δυὸ ὧρες ποῦ ἐλάβαμε καὶ 'μεῖς τὴν εἴδησι... Μᾶς ἔγραψε ἡ ἴδια... βέβαια, ἡ ἴδια...

— Μὰ ποία τέλοσπάντων;

— Ἡ Γιούλια, καλέ, ἡ Γιούλια!... Στεφανώθηκε, πάει, τὸν ἐπῆρε!...

— Ποιόν;

— Ποιὸν ἄλλο παρὰ τὸν Μάρκο;...

— Μπᾶ!... μπᾶ;! καὶ ποῦ;...

Ἡ γεροντοκόρη ἔκαμε νεῦμα πολὺ εὐγενικὸ 'στὴ μάνα της νὰ σωπάσῃ, κ' ἐξακολούθησε μόνη της:

— Στὴν Πόλι, κυρά μου, 'στὴν Πόλι. Ἀμηπῶς;... Ἐπήγανε 'στὸ Πατριαρχεῖο... ἀμηπῶς;

— Μπᾶ; τί καλά! ἔκαμε ἡ κυρία Σάντρη. Ἐλᾶτε λοιπὸν μέσα νὰ μᾶς τὰ 'πῆτε! Τί χαρά μας!...

Ἡ Φωτεινὴ δὲν μιλοῦσε λέξι. Ἡ καρδιά της μόνο κτυποῦσε νὰ σπάσῃ...

Οἱ κυρίες μπῆκαν 'στὸ σαλόνι, κ' ἡ γεροντοκόρη διηγήθηκε μὲ τὴν ἡσυχία της τὴν ἱστορία. Ἡ Γιούλια ἦταν μακρυνὴ συγγένισσά της καὶ φιλενάδα της στενή. Τὰ ἤξευρε λοιπὸν ὅλα καταλεπτῶς, καὶ τώρα ποῦ ἐτελείωσαν, μποροῦσε καὶ νὰ τὰ λέγῃ. Μάλιστα· ὁ Μάρκος ἐχάλασε τὸν κόσμο νὰ πάρῃ ἀπὸ 'δῶ τὴν ἄδεια τοῦ Δεσπότη, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Ὅπως νὰ 'πῇς ἐξάδελφος... ἔ, δὲν ἦταν εὔκολο πρᾶγμα! Τὸν ἐσυμβούλευαν νὰ πάῃ 'στὴν Πόλι γιατί καὶ 'στὴν Ἀθήνα, λέει, δὲν θἄκανε τίποτα. Ἐπῆγε πραγματικῶς. Ὕστερ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες, μὲ τὴν πρόφασι πῶς πηγαίνει 'στὴν Κέρκυρα, σὲ κάτι δικούς της, τὸν ἀκολούθησε κ' ἡ Γιούλια. Ἀνταμώθηκαν, μάτια μου, 'στὴν Πόλι, ἡ ἄδεια ἦταν κηόλα βγαλμένη, καὶ τὸ στεφάνωμα ἔγεινε μιὰ χαρά. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη, καὶ σὲ λίγο θὰ γυρίσουν 'στὴ Ζάκυνθο. Ἀμηπῶς;

Ὅλες αὐτὲς τὲς λεπτομέρειες, ἡ Φωτεινὴ τὲς ἐρρούφηξε ὅλη αὐτιά, μ' ἀνοικτὸ στόμα, μὲ γουρλωμένα μάτια. Καὶ 'στὸ τέλος, ὅταν μπόρεσε νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄφωνη χαρά της, ἔκαμε τέτοια γέλια καὶ τέτοια σκιρτήματα τρελά, ποῦ ἡ μητέρα της ἀπόρησε. Πρώτη φορά, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἔβαλε μακρὺ φουστάνι, τὴν ἔβλεπε νὰ κάνῃ ἔτσι σὰν παιδί, μέσα 'στὸ σαλόνι, μπροστὰ σὲ ξένες κυρίες...

— Σύχασε, Φωτεινή! τῆς εἶπε· τί ἔπαθες;

— Ἔχει δίκηο τὸ καϊμένο, ἐτραγούδησε τότε μὲ περιπάθεια ἡ γεροντοκόρη· εἶνε πολὺ ἀγαπημένες φιλενάδες μὲ τὴ Γιούλια, ἐγὼ τὸ ξέρω... κἄ' ὅπως νὰ θές, ἡ χαρά... Ἐλεύθερα, Φωτεινούλα μου, ἐλεύθερα! Κ' ἐγὼ μόλις ἔλαβα τὸ γράμμα τῆς Γιούλιας, τὰ ἴδια ἔκαμα...

Ἡ Φωτεινή, 'ντροπιασμένη λιγάκι, ἐκάθησε 'στὴν ἄκρη-ἄκρη μιᾶς καρέκλας, σὰν νὰ μὴ μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ καλοκαθήσῃ. Ἀλλὰ ἐνόμισε χρέος της νὰ σοβαρευθῇ.

— Ὥστε, εἶπε, πέρνουνται καὶ τὰ πρῶτα ξαδέλφια; δὲν τῶξερα!

— Γιατί ὄχι; ἀποκρίθηκε ἡ δεσποινὶς Φλαγοτόρου· ἄμα δώσῃ τὴν ἄδεια τὸ Πατριαρχεῖο.

— Καὶ δίνεται εὔκολα;...

— Οὔ, εὐκολώτατα! Ἡ Γιούλια μοῦ γράφει, πῶς ὁ Μάρκος ἐκεῖ δὲν ἀπάντησε τὴν παραμικρὴ δυσκολία. Μπᾶ, νὰ σὲ χαρῶ!...

— Μὰ εἶνε τάχατες σωστό; ξαναρώτησε ἡ Φωτεινή.

Ἡ κυρία Σάντρη τὴν ἀγριοκύτταξε. Ἀλλὰ περιμένωντας τὴν ἀπάντησι τῆς γεροντοκόρης, ἡ Φωτεινὴ ἦταν προσηλωμένη 'στὸ στόμα της καὶ δὲν εἶδε τὸ βλέμμα τῆς μητέρας.

— Τί; νὰ πέρνουνται παναπῇ τὰ ξαδέλφια; εἶπε ἡ δεσποινὶς Φλαγοτόρου. Μπᾶ! ἐγὼ δὲ βλέπω κανένα κακό... Ἀφοῦ τὸ κάνουν, μάτια μου, ὥς κ' οἱ βασιλεῖς!...

— Καλὲ βέβαια! εἶπε ἡ κυρία Σάντρη, στενοχωρημένη μὲ τὴν ἀγένεια τῆς κόρης της. Ἡ θρησκεία μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ τὸ ἐμπόδιζε γι' ἄλλους λόγους, — (γιὰ ποιούς; καλὰ-καλὰ δὲν τοὺς ἤξερε κ' ἡ ἴδια) — μὰ σήμερα... 'στὸν αἰῶνα μας... δὲ βαρυέστε! — Φωτεινή, κτύπησε, ψυχή μου, τῆς Μαριέττας, νὰ φέρῃ 'στὶς κυρίες λίγο γλυκό.

Ἡ Φωτεινὴ ἐσηκώθη κ' ἐτράβηξε τὸ πλατὺ μεταξωτὸ σειρῆτι τοῦ κουδουνιοῦ μὲ τόσην ὁρμή, ποῦ λίγο ἔλειψε νὰ μείνῃ 'στὰ χέρια της. Περισσότερο ἀπὸ τὴν εἴδησι τῆς γεροντοκόρης, τὴν ἐπλημμύρισαν τρελὴ χαρὰ τὰ τελευταῖα λόγια τῆς μητέρας της 'Στὴ σύγχυσι τοῦ νοῦ της, 'στὴ σαστισμάρα της, ἦταν ἀδύνατο νὰ κρίνῃ πῶς ἡ εὐγενικιὰ κυρία Σάντρη δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ γι' αὐτὸ τὸν γάμο διαφορετικά, μπροστὰ σὲ δυὸ συγγένισσες καὶ τόσο στενὲς φιληνάδες τῆς Γιούλιας.

ΥΣΤΕΡ' ἀπὸ μισὴ ὥρα, — οἱ χαρούμενες κυρίες εἶχαν φύγει νωρίς, γιὰ νὰ τὰ ποῦν κι' ἀλ-

λοῦ, — ἡ Φωτεινή, κλεισμένη 'στὴν καμαρούλα της, ἔγραφε.

Μ' ἕνα λεπτὸ κονδυλοφόρο ἀπὸ μαργαριταρόρριζα, — δῶρο τοῦ Μίμη, — βουτηγμένο 'ς ἕνα χρυσὸ καλαμαράκι μὲ τριανταφυλλένιο γυαλί, — δῶρο τοῦ πατέρα της, — ἐγέμισε ἕνα χαρτὶ χονδρό, πλούσιο, κατακόκκινο σὰν τὴ φωτιά, μονόχρωμο, χωρὶς στολίδι κανένα. Ἦταν ἡ τελευταία κόλλα ποῦ τῆς βρισκότανε, ἀπὸ ἕνα πακετάκι ἀγορασμένο 'στὴ Νάπολι. (Τί ἀφάνταστη τύχη ποῦ ἔχουν αὐτὲς οἱ τελευταῖες κόλλες!) Τὸ γράψιμό της ἦταν δυνατό. Πατοῦσε τὴν πέννα πολὺ κ' ἐχάραζε κάτι θεογράμματα παχειά, στρογγυλευτά, χωρὶς τὴ συνειθισμένη φωτοσκίασι, χωρὶς τζίφρες. Ἰδιόρρυθμο γράψιμο, ποῦ χωρὶς ἄλλο ὁ Ἄγγελος θὰ τὸ ἔλεγε ζακυνθινὸ-ἐγγλέζικο.

«*Κόκκινος Βράχος, 21 Σεπτεμβρίου.*

«Ἄγγελέ μου, εἶχες δίκηο μεγάλο. Ἡ Γιούλια κι' ὁ Μάρκος ἦταν ξαδέλφια ἐρωτευμένα σὰν κ' ἐμᾶς. Ἔμαθα πρὸ ὀλίγου ἀπὸ τὴν κυρία καὶ τὴν δεσποινίδα Φλαγοτόρου, — τὶς θυμᾶσαι; — πῶς ὅτι ὁ γάμος τους ἔγεινε κηόλα 'στὴν Πόλι μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Πατριάρχη. Κ' ἡ μητέρα εἶπε πῶς 'στὸν αἰῶνα ποῦ ζοῦμε, δὲν εἶνε κανένα κακὸ νὰ πέρνουνται τὰ ξαδέλφια.

«Δὲν ἐβάσταξα νὰ μὴ σοῦ τὸ γράψω ἀμέσως, γιὰ νὰ χαρῇς ὅπως ἐχάρηκα κ' ἐγώ. Τὴν καϊμένη τὴ Γιούλια! τὴ λυπόμουν τόσο προτήτερα ποῦ τὸ ξέρεις· φαντάσου λοιπὸν πόσο τὴ λυπόμουν ὕστερα, ἀφοῦ ἔπαθα κ' ἐγὼ τὰ ἴδια, καὶ πόσο πρέπει νὰ χάρηκα γιὰ τὴν εὐτυχία της, ποῦ ἦλθε κι' ὡς ἕνα προμήνυμα τῆς δικῆς μου. Ἀλήθεια;

«Ἀλλὰ τί βλέπω; Ἄρχισα ἢ ἀνόητη ἀπὸ τὸ τέλος. Ἀντὶ νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ μᾶς, σοῦ μιλῶ γιὰ τὴ Γιούλια. Καὶ κάθομαι καὶ σοῦ ψάλλω πόσο τὴ λυπόμουν, καὶ πόσο τὴ μακαρίζω, ἀντὶ νὰ σοῦ 'πῶ πόσο σ' ἀγαπῶ καὶ πόσο σὲ ποθῶ.

«Χίλιες φορὲς ἔκαμα νὰ σοῦ τὸ γράψω. Δὲν μὲ ἄφινε ὅμως ἕνας παράξενος φόβος, ὁ ἴδιος φόβος ποῦ δὲν μάφησε καὶ νὰπαντήσω 'στὰ γλυκὰ λόγια ποῦ μοῦ εἶπες ἐπάνω 'στὸν Βράχο. Τώρα πλεον ὁ φόβος μοῦ ἔφυγε· τώρα πλέον καταλαβαίνω πόσο ἤμουν ἀνόητη, γελοία, κακή, νὰ σἀφήσω νὰ φύγῃς χωρὶς μιλιὰ καὶ χωρὶς ἐλπίδα, νὰ σὲ κάμω τόσο δυστυχισμένο, ὅπως σ' ἔβλεπα τὶς ὕστερνὲς ἡμέρες καὶ μοῦ αἱμάτονε ἡ καρδιά!...

«Ἀλλὰ τί ἔφταιγα κ' ἐγώ; Εἶχα τόσο σκουριασμένες ἰδέες!... Ἔπειτα, μόνο ἀφοῦ ἔφυγες ἐκατάλαβα πῶς μοῦ ἔλειψε τὸ φῶς καὶ ὁ ἀέρας· καὶ μόνο ἀφοῦ ἔφυγες ἐπείσθηκα πῶς μοῦ εἶνε τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ ζήσω πλέον χωρὶς ἐσέ... Ὅλους αὐτοὺς τοὺς μῆνες, μέρα πρὸς μέρα, ὥρα πρὸς ὥρα, ἔζησα μόνο μὲ τὴ γλυκειά σου ἐνθύμησι. Ἔχω πάντα ἐμπρός μου τὴν εἰκόνα σου, μὲ τὰ ὡραῖα μάτια ποῦ μὲ κυττάζουν μελαγχολικὰ-μελαγχολικά, σὰ νὰ μὲ μαλόνουν γιὰ τὴ σκληρότη μου. Καὶ φιλῶ τὸ χαρτὶ καὶ τὸ βρέχω μὲ δάκρυα. Ἀλλὰ πιὸ ζωντανὸ καὶ πιὸ καλὸ σὲ φέρνει ἐμπρός μου ὁ νοῦς. Ἡ ἀγαπημένη μορφή σου μ' ἐπαρηγοροῦσε 'στὴ θλίψι μου, 'στὴ μοναξιά μου, καὶ ζοῦσα καὶ ζῶ καὶ θὰ ζήσω γιὰ νὰ σ' ἀγαπῶ.

«Σ' ἀγαπῶ, Ἄγγελέ μου Ναί, σ' ἀγαπῶ κ' ἐγώ. Συχώρεσέ με ἂν σοῦ τὸ λέγω τόσο ἀργά, (εἶνε ποτὲ ἀργὰ γι' ἀγάπη σὰν τὴ δική μας;) συχώρεσέ με καὶ ἔλα. Ἔλα, σὲ περιμένω ὅλη δική σου. Θὰ μὲ πάρῃς νὰ φύγουμε. Θὰ πᾶμε καὶ 'μεῖς 'στὴν Πόλι· θὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἄδεια ὁ Πατριάρχης, καὶ θὰ εἶσαι ὁ ἀνδρούλης μου, καὶ θὰ εἶμαι ἡ γυναικούλα σου.

«Σὲ γλυκοφιλῶ πολὺ πολύ.

«Η ΦΩΤΕΙΝΗ σου».

«Υ. Γ. Γιατί ἔχεις τόσον καιρὸ νὰ μᾶς γράψῃς; Μῆνας κοντεύει τώρα Ὁ παπάκης, ἂν καὶ ἦλθε ὁ Σεπτέμβριος, δὲν ἔχει 'στὸν νοῦ του ταξεῖδι. Πρέπει νὰ ἔλθῃς ἐσὺ δίχως ἄλλο, τ' ἀκοῦς; Τὴν περασμένη Τρίτη εἶχα τὰ γενέθλιά μου. Ξέρεις, τώρα μπῆκα 'στὰ δεκαοκτώ· ἔ, δὲν εἶμαι πιὰ μικρή! Μπορεῖς νὰ τὸ ἰδῇς καὶ ἀπὸ τὴν ἐσώκλειστη φωτογραφία, ποῦ μοῦ τὴν ἔκαμε ὁ παπάπης ἐκείνη τὴν ἡμέρα γιὰ ἐνθύμησι. Χίλια φιλιά. — Ἡ ρεζενιά σου».

Ὅταν ἐτελείωσε τὸ γράμμα της ἡ Φωτεινή, — χωρὶς νὰ σταθῇ πουθενά, χωρὶς νὰ σβύσῃ, χωρὶς νὰ διορθώσῃ τὸ παραμικρό, ἀκράτητη 'στὴ χαρά της καὶ 'στὴν πεννούλα της, — ὁ ἥλιος ἄγγιζε τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ. Ἦταν ἡ φλογόχρωμη ὥρα, ποῦ πρωτάκουσε καὶ τὸ «σ' ἀγαπῶ» ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἀγγέλου. Καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα τοῦ φθινοπώρου, ἀκόμα πιὸ κόκκινο καὶ θυμωμένο ἀπὸ τὸ ἀνοιξιάτικο, ἀκτινόλουζε τὸν Βράχο ποῦ ξέχυνε τὴ θύμωσί του φρικτὴ πρὸς τὴ θάλασσα, σὰν αἷμα καὶ σὰν φωτιά.

ΕΔΙΠΛΩΣΕ τὸ κόκκινο χαρτὶ σὲ δυό, ἔβαλε ἀνάμεσα τὴ φωτογραφία, τὸ γλύστρισε 'στὸν κόκκινο φάκελλο κ' ἔγραψε ἀπέξω καθαρὰ καὶ ὁλόγραφα: «Πρὸς τὸν κύριον Ἄγγελον Μαρίνην, ὁδὸς Ἀκαδημίας, εἰς Ἀθήνας».

Ἔπειτα ἐκάθησε κ' ἐσκάρωσε ἕνα ἄλλο γράμμα, ποῦ τῆς χρειαζόταν γιὰ νὰ γελάσῃ τὸν Μίμη.

Καὶ ἅμα ἦλθε, τὸν ἐφώναξε καὶ τοῦ εἶπε:

— Κύτταξε τί γράφω τοῦ Ἀγγέλου νὰ κάμῃς γοῦστο... Τοῦ στέλνω, ξέρεις, τὴ φωτογραφία μου.

— Μπᾶ; τἀποφάσισες τελοσπάντων; Δόξα σοι, κύριε!

Ὁ χαζὸς ὁ Μίμης ἐπῆρε μ' ἔκπληξι καὶ μὲ προθυμία τὸ γράμμα καὶ τὸ ἐδιάβασε. Ἐγέλασε μὲ τὴν καρδιά του. Μὰ ποῦ τὰ βρῆκε τόσα ἀστεῖα ἡ Φωτεινή!... Ἄργησε, ἄργησε, μὰ τὸ πέτυχε...

Ἡ Φωτεινή, γελῶντας κ' αὐτὴ θεότρελα, τοῦ ἄρπαξε τὸ χαρτί, τὸ ἐδίπλωσε, καμώθηκε πῶς τὸ βάζει μέσα 'στὸν φάκελο ποῦ εἶχε τὴ φωτογραφία, — ἀλλὰ μιὰ στιγμὴ ποῦ ὁ ἀγαπητὸς κουτεντές, ἀνύποπτος, ἐπλησίασε 'στὸ παράθυρο νὰ ἰδῇ γιατὶ γαυγίζει τὸ σκυλί, ἐκείνη ἀποτράβηξε γρήγορα-γρήγορα τὸ ψεύτικο γράμμα, τὸ ἐκουβάριασε 'στὴν παλάμη της, τὸ ἔκρυψε 'στὸν κόρφο της κ' ἔκλεισε τὸν φάκελλο καθὼς ἦταν.

— Ἔλα τώρα, Μιμάκη, τί μάφησες; Νὰ τὸ σφραγίσουμε.

— Μὰ τί, θὰ τὸ στείλῃς συστημένο;

— Ναί, καϊμένε· ἔχει τὴ φωτογραφία μου μέσα, καὶ φοβᾶμαι... Καὶ μάλιστα, θά μου κάμῃς μεγάλη χάρι νὰ τὸ παραδώσῃς αὔριο ὁ ἴδιος. Ἔ, Μιμάκη μου; Νὰ ζῇς... μὴν τὸ ἐμπιστευθῇς 'στὸν ὑπάλληλο τοῦ γραφείου ... εἶνε ἡ φωτογραφία μου... καὶ ξέρεις...

— Καλά, καλά, θὰ τὸ πάγω μόνος μου, εἶπε ὁ Μίμης, ὄχι γιατὶ ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴ φωτογραφία, ἀλλὰ γιατὶ δὲν ἤθελε κι' αὐτὸς νὰ χαθοῦν τὰ ὡραῖα ἀστεῖα τῆς ἀδελφῆς του.

Ἡ Φωτεινὴ δὲν τὸ πολυπίστεψε .. Ὁπωσδήποτε, τοῦ παράδωσε πεντασφράγιστο τὸ γράμμα, τοῦ ἔδωσε ἀπὸ τὸ πορτοφολάκι της τὰ σαράντα λεπτά, τοῦ τῶπε, τοῦ τὸ ξαναεῖπε, τὸν παρακάλεσε πολύ. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν ὁ Μίμης ἐγύρισε ἀπὸ τὴ χώρα, ὁ πρῶτος της λόγος ἦταν:

— Τῶδωσες;

— Ποιό;

— Τὸ γράμμα μου.

— Οὔφ! μ' ἐσκότισες μὲ δαῦτο! νά, πάρε τὴν ἀπόδειξί σου νὰ ἡσυχάσῃς.

Κ' ἔβγαλε μὲ κωμικὴ βία ἀπὸ τὴν ἐπάνω τσέπη τοῦ γελεκιοῦ του ἕνα χαρτάκι καὶ τῆς τὸ ἐπέταξε.

Ἡ Φωτεινὴ ἡσύχασε.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ κ. Πέτρος Λέων ὡς Ὄθων εἰς τὴν «Κατοχήν».

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

'Απάντησις εἰς τὰ τοῦ κ. Κρουμπάχερ, ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ, τὸ Πρόβλημα κτλ σελ 301—860) *.

ΑΡΧΙΖΩ ἀπὸ τὸ τέλος καὶ ἔρχομαι εὐθὺς εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἀνασκευῆς τοῦ κ Χατζιδάκι. Ὡς πρὸς τὸ βιβλίον εἰδικῶς τοῦ κ Κρουμπάχερ, ὁ ἐπικριτὴς φρονεῖ ἐν συνόψει ὅτι εἶνε «ῥητορικὸν μᾶλλον παρὰ ἐπιστημονικόν», καὶ ὅτι ἐγράφη μὲ σκοπὸν «νὰ ὑπερασπίσῃ μερίδα τινά, ἥτις διὰ τὰς ὑπερβολὰς αὐτῆς ἔκαμε πτώχευσιν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι», ἑπομένως «κατ' οὐδὲν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος». Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο γενικῶς ὁ κ. Χατζιδάκις συμπεραίνει καὶ πάλιν, ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα θὰ ἐπικρατήσῃ μόνον ἐὰν γραφοῦν εἰς αὐτὴν *ἀριστουργήματα* διότι τὸ πρᾶγμα «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ θἀρκέσῃ, ἄνευ συνηγόρων καὶ *ματαίων συζητήσεων*, νὰ πείσῃ καὶ ἑλκύσῃ πάντας ἡμᾶς, — εἰ δὲ μή, μάτην ἀγωνίζονται» οἱ παντὸς εἴδους ὑπέρμαχοι τῆς δημοτικῆς.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ εἰδικὸν συμπέρασμα δὲν μοῦ φαίνεται τόσον ὀρθόν, ὅσον τουλάχιστον τὸ γενικόν. Βεβαίως δὲν εἶμαι ὁ ἁρμόδιος νὰ κρίνω ἂν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κρουμπάχερ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν εἶνε ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἀπρόσβλητον. Καὶ δὲν εἰμπορῶ παρὰ νὰ πεισθῶ μᾶλλον εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ σοφοῦ μας γλωσσολόγου, ὅτι εἰς τὸ ἐπικρινόμενον σύγγραμμα μερικαὶ γλωσσολογικαὶ ἀρχαὶ τίθενται κακῶς ἢ τοὐλάχιστον ἐπιδέχονται καὶ διαφορετικὴν ἐφαρμογήν, ὅτι ὑπάρχουν ἑπομένως παρανοήσεις καὶ ἀντιφάσεις — ἀσήμαντοι πάντοτε, — ὅτι ἡ διαφορὰ π χ. τῆς λατινικῆς ἀπὸ τὰς νεολατινικὰς γλώσσας εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀπὸ τὴν νεοελληνικήν, (ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ὅτι εἶνε πάντοτε διαφορά;) ὅτι μερικὰ ἄστοχα παραδείγματα μαρτυροῦν ἀτελῆ κάπως γνῶσιν τῆς ἐξεταζομένης γλώσσης, (ἀλλὰ τελεία γνῶσις δὲν θὰ ἦτο ἐδῶ περιττὴ πολυτέλεια;) κτλ. Διατί ὅμως νὰ παραδεχθῶ ὅτι ὁ ῥητορικὸς χαρακτὴρ τοῦ βιβλίου παραβλάπτει εἰς τόσον βαθμὸν τὴν ἐπιστημονικήν, τὴν οὐσιαστικήν του ἀξίαν; Τὰ ἴδια ἢ καὶ ἄλλα λάθη δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ καὶ χωρὶς τὰς ὡραίας ἐκείνας μεταφορὰς καὶ εἰκόνας, τὰς ὁποίας τόσον ἐπιμόνως κακίζει ὁ κ. Χατζιδάκις, ἀλλ αἱ ὁποῖαι μοῦ φαίνεται ὅτι προσθέτουν μᾶλλον ἢ ἀφαιροῦν; Ἂν εἶνε καλογραμμένον ἓν βιβλίον, τοῦτο μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἀξίζει τίποτε! Ἔτυχε πολλάκις νἀναγνώσω ἐπιστημονικὰς μελέτας, γεμάτας ἀπὸ σοφίαν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παρομοιώσεις καὶ μεταφορά, καὶ μάλιστα ὄχι τόσον ἐπιτυχεῖς ὅσον αἱ τοῦ κ. Κρουμπάχερ ἢ . . . τοῦ κ. Χατζιδάκι. Διότι καὶ αὐτὸς ὁ κ. Χατζιδάκις, εἰς αὐτὴν τὴν ἀνασκευήν του, δὲν ἠμπόρεσε νὰ νικήσῃ τὸν πειρασμὸν καὶ ὑποπίπτει εἰς τὸ ὡραῖον λάθος, τὸ ὁποῖον κεραυνοβολεῖ. Οὕτω εἰς τὴν σελ. 378 τῆς ἀνασκευῆς, πάντοτε προκειμένου περὶ γλώσσης, περὶ λέξεων, ἀναγινώσκω: «Βεβαίως πᾶν φυτὸν ἅπαξ φυὲν ἔχει κατ' ἀρχὴν δικαίωμο ὑπάρξεως· ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐμποδίσῃ ἐμὲ νὰ ἐκριζώσω τὰ ἄχρηστα καὶ ἐπιβλαβῆ, ὅσα ἐν τῷ κήπῳ μου βλέπω παραβλάπτοντα τὰ ὠφέλιμα κηπευτά».

'Αλλ' αὐτὰ ἐπὶ τέλους διὰ τοὺς μὴ εἰδικοὺς εἰμπορεῖ νὰ εἶνε ἀσήμαντα. Τὸ σημαντικώτερον, — δυστυχῶς διὰ τὸ συμπέρασμα τοῦ κ Χατζιδάκι. — εἶνε ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κρουμπάχερ ἐγράφη μὲ σκοπὸν νὰ ὑπερασπίσῃ ὄχι τὴν μερίδα ἐκείνην τῶν γλωσσομανῶν ἡ ὁποία διὰ τὰς ὑπερβολάς της «ἔκαμε πτώχευσιν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι», ἀλλ' ἀπεναντίας τὴν ὑγιᾶ μερίδα τῶν συνετῶν δημοτικιστῶν, τῶν μετριοπαθῶν, τῶν λογικῶν, τῶν ἄνευ ὑπερβολῶν, ἡ ὁποία εἶνε ἡ ἐπικρατεστέρα. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ Κρουμπάχερ καταδικάζονται αἱ *ὑπερβολαὶ* τῆς πρώτης μερίδος ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀνασκευὴν τοῦ κ Χατζιδάκι, μὲ μόνην ἴσως τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ δεύτερος τὸ κάμνει δριμύτερα καὶ ἐκτενέστερα 'Απόδειξις δὲ τούτου εἶνε ὅτι οἱ ὀλίγοι ψυχαρισταί, μολονότι κρίνεται ἄξιος ἀνδριάντος καὶ ὁ κ. Ψυχάρης, ἀποκηρύττουν σιωπηλῶς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κρουμπάχερ καὶ ἀποφεύγουν νὰ κάμνουν περὶ αὐτὸ τὸν θόρυβον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θὰ ἔκαμναν βέβαια ἂν τὸ συμπέρασμα τοῦ κ Χατζιδάκι ἦτο ἀληθινόν. 'Αρκεῖ καὶ νὰ φυλλομετρήσῃ κανεὶς τὴν ἀνασκευὴν τοῦ βιβλίου καὶ τὸ βιβλίον τὸ ἴδιον, διὰ νὰ πεισθῇ ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο συμφωνοῦν τελείως ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸν ἐπικριτήν του Καὶ ἂν συλλογισθῇ κανεὶς ὅτι αὐτὴ εἶνε καὶ ἡ οὐσία τοῦ ὅλου ζητήματος, ὅτι αἱ διαφωνίαι ὑπάρχουν εἰς λεπτομερείας καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰδικῶς γλωσσολογικάς. ὅπου, δεδομένου ὅτι ὁ κ. Χατζιδάκις εἶνε αὐθεντικώτερος γλωσσολόγος ἀπὸ τὸν κ Κρουμπάχερ, ὁ δεύτερος εἰμπορεῖ εὐγνωμόνως νὰ μεταπεισθῇ. ὅπως τὸ ἔκαμεν ἤδη, διορθώσας ἢ παραλείψας μερικά, τὰ ὁποῖα τῷ ὑπέδειξεν ὡς λανθασμένα ὁ ἐπικριτής του, — θὰ ἔλθῃ κανεὶς εἰς τὸ παράδοξον συμπέρασμα, ὅτι οὐδέποτε ἀντίπαλοι εὑρέθη νὰ εἶνε τόσον σύμφωνοι κατὰ βάθος, καὶ ὅτι ἡ τετρακοσιοσέλιδος αὐτὴ ἀνασκευὴ δὲν εἶνε οὐσιαστικῶς διὰ τὸν γνωρίζοντα νἀναγινώσκῃ, παρὰ ἓν ὡραῖον καὶ ἀναγκαῖον καὶ.. ἀκουσίως φιλικώτατον *συμπλήρωμα* τοῦ βιβλίου, ὑπὲρ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει!

Τοὐλάχιστον αὐτὸ βλέπω ἐγώ. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἰδῆτε καὶ σεῖς δὲν ἔχετε παρὰ νὰ προσέξετε εἰς τὸ δεύτερον συμπέρασμα τοῦ κ. Χατζιδάκι, τὸ γενικόν. Τί φρονεῖ ὁ σοφός μας γλωσσολόγος; Ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, χωρὶς συλλόγους, συζητήσεις καὶ συνηγόρους, θὰ ἐπικρατήσῃ ἀσφαλῶς ὅταν γραφοῦν εἰς αὐτὴν ἀριστουργήματα Νομίζετε ὅτι τὸ ἴδιον, ἀκριβῶς τὸ ἴδιον, δὲν φρονεῖ ὁ κ. Κρουμπάχερ; Καὶ δὲν τὸ φρονοῦμεν ὅλοι ἐπίσης. καὶ σεῖς, καὶ ἐγώ, καὶ οἱ αἱρετικοί, καὶ οἱ συντηρητικοί, καὶ οἱ μισόγλωσσοι καὶ οἱ ὀλόγλωσσοι, καὶ ὁ κ. Ψυχάρης ἐπίσης καὶ ὁ κ. Νιρβάνας; Ξεύρετε δὲ ποία εἶνε ἡ μόνη διαφορά; Ὅτι οἱ μὲν βαπτισμένοι δημοτικισταὶ φρονοῦμεν ὅτι ἐγράφησαν ἤδη αὐτὰ τὰ ἀριστουργήματα, - ἔργα δηλαδὴ σχηματίσαντα ἤδη σεβαστὴν *φιλολογικὴν παράδοσιν* καὶ προωρισμένα νὰ ἐπιβάλλουν τὴν γλωσσικὴν των μορφήν, χωρὶς νὰ εἶνε καὶ ὅλα κυριολεκτικῶς ἀριστουργήματα, — ὁ δὲ κ. Χατζιδάκις, ὁ δῆθεν ἀντιδημοτικιστής, δὲν τὰ βλέπει καὶ τὰ περιμένει ἀκόμη («οὐχ ὁρώμενα δυστυχῶς ὑφ ἡμῶν» σελ. 773). 'Αλλ' ἂν αὐτό, φανερώτατα πλέον, εἶνε ζήτημα ὁράσεως. ἀντιλήψεως, καλαισθησίας, κριτικῆς κτλ. διατί νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὡς δημοτικιστήν, ὡς ἰδικόν μας, καὶ τὸν κ. Χατζιδάκιν, ὁ ὁποῖος κάλλιστα εἰμπορεῖ νὰ ἰδῇ αὐτὰ τὸ ἔργα, — διότι καὶ ὅρασιν ἔχει καὶ καλὴν θέλησιν, ἀρκεῖ νὰ διαλυθοῦν μερικὰ σύννεφα τὰ ὁποῖα ἀκόμη τὸν σκοτίζουν; Διότι εἶνε ἀντιψυχαριστής; 'Αλλὰ μήπως ἡμεῖς εἴμεθα ψυχαρισταί; Διότι τὸν ὑβρίζουν βαναυσότατα οἱ αἱρετικοί; 'Αλλὰ μήπως δὲν ὑβρίζουν καὶ ἡμᾶς; Διότι κηρύττει τὸ ἀδύνατον καὶ τὸ γελοῖον τοῦ μεταπλασμοῦ ὅλων τῶν λέξεων τῆς καθαρευούσης κατὰ τοὺς κανόνας τῆς δημοτικῆς, καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ὅρων; 'Αλλὰ τὸ ἴδιον ἀκριβῶς δὲν ἐκηρύξαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ δὲν ἐπολεμήσαμεν αὐτὴν τὴν ὑπερβολὴν τῶν ψυχαριστῶν, ὡς μίαν ἀπὸ τὰς παραλογωτέρας;

Κ' ἐπειδὴ πρόκειται περὶ μεταπλασμοῦ, ἀξίζει νἀναφέρω κάτι τὸ ὁποῖον θὰ ἤρκει μόνον του νὰ σᾶς δείξῃ, πόσον συμφωνότατοι εἶνε οἱ φοβεροὶ αὐτοὶ ἀντίπαλοι, ὁ κ Κρουμπάχερ καὶ ὁ κ. Χατζιδάκις: Ὁ πρῶτος εἰς τὸ βιβλίον του ἐκφράζει χαράν, διότι περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ συμβιβασμοῦ (ὅπου συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ μεταπλασμός,) ἔγραψα ἐγὼ εἰς τὰ «Παναθήναια», πρὶν ἀναγνώσω τὸ βιβλίον του, τὰ ἴδια ποῦ ἔγραψε καὶ αὐτὸς πρὶν ἀναγνώσῃ τὸ ἄρθρον μου. Ὁ δεύτερος πάλιν εἰς τὴν ἀνασκευήν του ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν μου (σελ. 428 καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ *ἀπὸ τὸ ἴδιον ἄρθρον παραθέτει* ἓν ἀπόσπασμα, μὲ πολὺ κολακευτικὰς μάλιστα κρίσεις διὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ εἶμαι ὑπερήφανος καὶ εὐγνώμων). Τί σημαίνει τοῦτο; Καὶ τί ἄλλο εἰμπορεῖ νὰ σημαίνῃ, παρὰ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι οἱ συμφωνοῦντες τόσον ῥητῶς πρὸς ἓν κεφαλαιῶδες ἄρθρον γλωσσικῆς πίστεως τρίτου, εἶνε κατ' ἀνάγκην καὶ μεταξύ των σύμφωνοι;

Συνήθισα ἀνέκαθεν νὰ τιμῶ, νὰ θαυμάζω καὶ νἀγαπῶ τὸν κ. Χατζιδάκιν. Ἐμελέτησα τὰ σοφά του βιβλία, καὶ τὸν θεωρῶ. ὅπως τὸν θεωροῦν ὅλοι, καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Κρουμπάχερ, ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλόν μας εἰς τὸ μέγα αὐτὸ ζήτημα. τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐνδιαφέρῃ κάθε Ἕλληνα ὡς τὸ ὕψιστον τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, καὶ πολὺ περισσότερον κάθε συγγραφέα. Ὁ κ. Χατζιδάκις μ' ἔμαθε νἀγαπῶ τὴν δημοτικήν, διότι μοῦ ἐνέπνευσε ὅλον τὸν ἔρωτα τὸν ὁποῖον καὶ ὁ ἴδιος τρέφει πρὸς αὐτήν, ὄχι μόνον ὡς ἐπιστήμων, ὡς μελετητής. ἀλλὰ καὶ ὡς Ἕλλην. Ἐννοεῖται λοιπὸν πόσον μοῦ κάμνει κόπον νὰ τὸν βλέπω σήμερον, ἔστω καὶ τυπικῶς, ὄχι ἀντιψυχαριστὴν ἀλλ' ἀντιδημοτικιστήν, ἀγωνιζόμενον νἀνασκευάσῃ βιβλίον, τοῦ ὁποίου, χωρὶς νἀφήσῃ ἀνεξέλεγκτα τὰ ἐπιστημονικὰ λάθη. ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀγνὴν πρόθεσιν, τὴν λογικὴν βάσιν, τὸν θερμὸν φιλελληνισμὸν καὶ τὴν συνετὴν μετριοπάθειαν. Ἀντὶ τούτου τὸ καταδικάζει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἐπιμένει εἰς λεπτομερείας ἀσημάντους, μεγαλοποιεῖ τὰς ἐλλείψεις, παρατάσσει εἰς μαρτυρίαν τὰς ἀνοησίας ἀνθρώπων ἀναξίων πάσης προσοχῆς. καὶ κατέρχεται, ἐπιστήμων αὐτός, μέχρι μεταφυσικῶν σχεδὸν συζητήσεων. Εἰμπορῶ νὰ εἴπω, ὅτι εἰς μερικὰ μέρη παίζει μὲ τὰς λέξεις καὶ ἀναπτύσσει πολυσέλιδα ἐπιχειρήματα. στηριζόμενα εἰς τὸ τίποτε. Ἔξαφνα ὁ κ. Κρουμπάχερ ἔγραψε κάπου ὅτι «μισεῖ θανασίμως τὴν καθαρεύουσαν» καὶ βεβαίως τὸ μῖσος του ἐπῆλθε μετὰ τὴν κρίσιν· ἀλλ' ὁ κ. Χατζιδάκις τῷ ἀρνεῖται πᾶσαν ἱκανότητα νὰ τὴν κρίνῃ. διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ κρίνῃ τις ἀπαθῶς κάτι τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἰδίαν του ὁμολογίαν, μισεῖ θανασίμως! Πολλαὶ σελίδες τῆς ἀνασκευῆς κατέχουν ὁμοίας ἀξίας συλλογισμοί. Καὶ ὁ διεξερχόμενος τὴν ἀτελεύτητον πραγματείαν τοῦ κ. καθηγητοῦ, δὲν ἀντέχει εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ μὴ σκεφθῇ, ὅτι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς μὲ τὰ λογικώτερα ἐπιχειρήματα, στηριγμένα μάλιστα εἰς ἐπιστημονικὰς ἀρχάς, — ὤ, αὐταὶ αἱ ἀρχαί! τί ἐλαστικότης εἰς τὴν ἐφαρμογήν! — νἀποδείξῃ ὄχι ὅτι ἡ δημοτικὴ εἶνε παραλογισμός, ὄχι ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶνε ζωντανὴ γλῶσσα, ἀλλ' ὅτι ὁ ἥλιος εἶνε μαῦρος. Ὁμολογῶ εἰλικρινῶς, ὅτι αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν μοῦ κάμνει ἀπό τινος κάθε βιβλίον συζητητικὸν καὶ ἀποδεικτικὸν ἐναντίον τῆς δημοτικῆς, — ὅπως θὰ ἔλεγα ἐναντίον τῆς ἀληθείας.

Καὶ ὅμως ὁ κ. Χατζιδάκις εἶνε δημοτικιστής! 'Αρκοῦν νὰ τῷ δώσουν τὸν τίτλον τοῦτον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους του ὅσα κατὰ καιροὺς λογικώτατα καὶ φωτεινότατα μᾶς ἐδίδαξε, ὄχι ἁπλῶς ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ὡς γλώσσης αὐθυπάρκτου καὶ ἀξίας ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως, — ὡς ἰσχυρίζεται τώρα, — ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ *τῆς χρήσεως* τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν φιλολογίαν, καὶ ὑπὲρ τῆς μελλούσης της κατισχύσεως. Μήπως καὶ αἱ τρεῖς 'Αρχαί του, περὶ τῆς χρήσεως τῆς γλώσσης, αἱ γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» (τεῦχος 106 ἑ. ἔ.) δὲν εἶνε ὑπὲρ ἡμῶν; Μόνον οἱ ψυχαρισταὶ θἀπέκρουον τὴν τελευτσίαν ἀλλ' οἱ λοιποὶ δημοτικισταὶ. γράφοντες, ἄλλο δὲν κάμνουν παρὰ νὰ τὰς ἐφαρμόζουν πιστῶς

Ἂν σήμερον ὁ κ. Χατζιδάκις θεωρῆται ἢ φαίνεται ἀντιδημοτικιστής. εἶνε διότι συγχέομεν, — ἴσως δὲ καὶ ὁ ἴδιος τὰ συγχέει. — τὸν ψυχαρισμὸν μὲ τὸν δημοτικισμόν. Ὅπως ἐκήρυττεν ἄλλοτε, ὅτι θὰ ἦτο ἐθνικὴ συμφορὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενόφῶντος, οὕτω λέγει τώρα ὅτι θὰ ἦτο καταστροφὴ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ νεότευκτος γλῶσσα τῶν χυδαιομανῶν. Μετὰ τὰς ὑπερβολὰς δηλαδὴ τῶν ψυχαριστῶν, ὁ κ. Χατζιδάκις ἔκρινε καλὸν νὰ συγκεράσῃ μὲ ἄφθονον ὕδωρ, ἔστω καὶ κάποτε θολόν, τὸν μεθυστικὸν οἶνον τῆς γλωσσικῆς ἐπαναστάσεως. Τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ κάμνῃ μὲ ὅλον τὸ κῦρος τῆς ἐπιστήμης του καὶ τοῦ τιμίου ὀνόματός του. Καὶ ἡ ἀνασκευὴ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κρουμπάχερ ἐλέγχει μὲν ἴσως ὑπερβάλλοντα ζῆλον, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς τὰς χρηστὰς ὑπαγορεύσεις τῆς νέας αὐτῆς περιόδου τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐθνικοῦ του ἀγῶνος.

'Αλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἔλθῃ καὶ τρίτη περίοδος ὁμοία μὲ τὴν πρώτην. Ὁ κ Χατζιδάκις θὰ εἶνε τότε δημοτικιστής, χωρὶς νὰ ἐντρέπεται ἢ νὰ φοβῆται νὰ τὸ λέγῃ Αἱ ὑπερβολαὶ τῶν ψυχαριστῶν θὰ περιορισθοῦν εἰς τὸν στενὸν φανατικὸν των κύκλον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὑγιοῦς πλειοψηφίας τῶν δημοτικῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν, ἡ αἵρεσίς των, καὶ ἂν μέχρι τέλους δὲν τοὺς παρασύρῃ ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων, θὰ παμείνῃ ὅλως διόλου ἀκίνδυνος Τότε καὶ ὁ κ. Χατζιδάκις θὰ εἰμπορῇ νὰ ἐκφράζῃ ἐλευθέρως ὅ,τι τῷ ὑπαγορεύει ἡ φωτισμένη συνείδησίς του, ἡ ἐπιστημονική του εὐθυκρισία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη του καλαισθησία, χωρὶς φόβον ὅτι εἰμπορεῖ νὰ παρεξηγηθῇ, νὰ ἐνθαρρύνῃ νοσηρὰς τάσεις, νὰ ὑποθάλψῃ παραφροσύνας, νὰ βλαφθῇ καὶ νὰ βλάψῃ . . .

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Η ΧΡΥΣΟΜΥΙΓΑ

ΑΠΕΘΑΝΕ πρὸ ἡμερῶν ἕνας συμβολαιογράφος τῶν 'Αθηνῶν. Ἡ ὑστεροφημία του ἦτο κακή. Εἶχε χάσει εἰς ἐπιχειρήσεις 200,000 δραχμάς, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς ἄλλους. Τὰ χρήματα ἔχουν χαθῆ, ὁ ἄνθρωπος ἐπίσης καὶ τίποτε δὲν διορθώνεται πλέον

Κατὰ τοὺς εἰδικούς, διότι ὑπάρχει εἰδικότης καὶ διὰ τὴν συμβολαιογροφίαν, τὰ συμβόλαια Γαϊτάνου θὰ μείνουν πρότυπα συμβολαίων. Τοῦτο τὸ ἀναφέρομεν ἁπλῶς, ὡς περίεργον, διὰ νὰ παραξενευθοῦν οἱ ἀγνοοῦντες ὅτι ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ συμβόλαια τέχνη. Προχωροῦμεν λοιπὸν εἰς τὰ βαθύτερα πορίσματα τῆς λυπηρᾶς αὐτῆς ἱστορίας. Ὁ ἀτυχήσας συμβολαιογράφος ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε κατοικήσει ἡ ἀδυναμία μὲ ὅλην της τὴν ὡραιότητα. Εἶνε δύσκολον νὰ ἐνθυμηθῶ συμπαθεστέραν φυσιογνωμίαν. Ὑπάρχουν κάτι ἄνθρωποι — σχεδὸν τὸ εἶδος των ἔχει ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὴν γῆν — οἱ ὁποῖοι μένουν εἰς μίαν κοινωνίαν διὰ νὰ τῆς ἐνθυμίζουν ὅτι

---

* *Τὸ πρῶτον ἄρθρον ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Παναθήναια» τῆς 15-30 Ἰουνίου*

ὑπῆρξε κάποτε μειδίαμα. Ὁ Γαϊτάνος ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Βυθισμένος εἰς τὴν ἀγρίαν αὐτὴν ἀσχολίαν, ὅπου τὸ συμβόλαιον διατάσσει ὡργισμένον καὶ ἄκαμπτον, ἁρπάζει περιουσίας, ξερριζώνει δένδρα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ μεταφέρει σπίτια ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον, χωμένος εἰς ἕνα συμβολαιογραφεῖον εἰς τοῦ ὁποίου τὰ πεζά, κρύα, καὶ φλυαρὰ χαρτόσημα γράφονται τραγῳδίαι ποῦ κρύβουν τοὺς πλέον ἐντόνους χτύπους τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο ἕνας μέγας γλυκύς. Εἰς ὅλην ἐκείνην τὴν σκληρότητα, εἰς ἕνα συμβολαιογραφεῖον γεμάτον τοκογλύφους καὶ μαυροματηλοῦσες γυναῖκες, ἐχύνετο τὸ χαμόγελον τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Ἦτο εὔμορφος, μαλακός, γλυκύτατος, τόσον, ποῦ ἔμενεν ἱστορικὸν εἰς ὅλας τὰς Ἀθήνας ἐκεῖνο τὸ μελίρρυτον. Καὶ δὲν ἦτο καθὼς τὸ μέλι τοκογλύφου ἢ δημίου Ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀγαθὸς ἀπὸ ψυχῆς. Ἐλεοῦσε. Βοηθοῦσεν. Ἔσωζε. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀρνηθῇ. Ἦτον ἁπλούστατα Ἀδύνατος. Ὁ Νίτσε ἢ ὁ Γκομπινώ — ὁ πρὸ τοῦ Νίτσε νιτσιστής — θὰ τὸν ἐκρεμοῦσαν ἀνάποδα.

Ἦλθε λοιπὸν καὶ ἡ ὥρα ὅπου ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ, ὅπως γίνεται διὰ κάθε ἀγαθὸν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἡ κακὴ αὐτὴ ὥρα ἤρχισεν ἀπὸ τὴν στιγμήν, ὅπου ἐσκέφθη νὰ γίνῃ ἐπιχειρηματίας. Ὑπολογίζεται ὅτι ἐκέρδιζεν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του 3,000 δραχμὰς τὸν μῆνα. Δὲν τοῦ ἐφθαναν. Τοῦ κατέβη νὰ κάμῃ ἐπιχειρήσεις. Τότε ἔκρουσε τὴν θύραν του ὁ ἑλληνικὸς χιμαιρισμὸς καὶ εἰσῆλθε. Γνωρίζετε ὅτι ὅπως καταντήσαμεν, μὲ ἕνα ταλαίπωρον δημόσιον προϋπολογισμὸν τὸν ὁποῖον κόβουν καθημερινῶς, μὲ ἕνα Πανεπιστήμιον ποῦ δίδει διπλώματα δυστυχίας, μὲ τὴν ἀγριωτέραν θεσιθηρίαν τοῦ κόσμου, μὲ γυμνάσια ποῦ κοπανίζουν τὸν Ὅμηρον, χωρὶς σχολὰς ποῦ νὰ βγάζουν σκαφτιάδες, κρασάδες, γαλατάδες, ζευγάδες· ὅπως γυρίζομεν τέλος πάντων μὲ ἕνα σάλι εἰς τὸν ὦμον, μίαν ἐφημερίδα ὑπὸ μάλης, ἕνα σφαιρίδιον τῆς κάλπης εἰς τὸ χέρι, καὶ μὲ μίαν τρύπαν εἰς τὸ μέρος ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνήθως τὴν συνείδησιν, ἐπήδησεν εἰς τὴν κίτρινην καὶ ἀναιμικὴν αὐτὴν Ἑλλάδα ὁ χιμαιρισμὸς τοῦ χρυσοῦ. Πρᾶγμα φυσικόν. Ἀλφοῦ μᾶς λείπει ἡ γνῶσις τοῦ πράγματος, τοῦ χρυσοῦ, καὶ τὸ τσαπὶ μὲ τὸ ὁποῖον τὴν τραβοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, μᾶς ἔμεινε τὸ ὄνειρον τοῦ χρυσοῦ, δηλαδὴ μία γνωστὴ ἀσθένεια τῶν δυστυχῶν. Χιλιάδες λοιπὸν χιμαιριζομένων ἀνθρώπων, ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ μὲ μίαν ρουφηξιὰ τσιγάρου κάνουν σπίτια, ἐργοστάσια, πόλεις, ἀμπέλια καὶ μποστάνια, ὅπως εἴμεθα ὅλοι μας, ἐπήγαιναν εἰς τὸν Γαϊτάνον. Ἐκεῖ τοῦ ἀνέπτυσσον σχέδια, λουόμενα ἀπὸ ἄφθονον ἀνταύγειαν χρυσοῦ. Ἕνας ἔβγαζεν ἀπὸ τὴν τσέπην του καὶ τοῦ ἔδειχνε μίαν πέτρα, ἡ ὁποία ἐφαίνετο ἔχουσα κάποιο μέταλλον. Τὸν ἐκάλει νὰ πάρουν τὸ μεταλλεῖον. Ἄλλος ἕνα χάρτην καὶ τὸν Παυσανίαν. Τὸν ἐκάλει νὰ βουτηξουν εἰς τὸν βυθὸν τῶν Ἀντικυθήρων. Ἄλλος ἕνα φυτόν. Ἄλλως ἕνα βῶλον χῶμα. Ὀλίγη σκόνη. Ἕνα μέταλλον. Ἕνα ἔντομον. Ἕνα κόκκαλο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ αὐστηρὸν συμβολαιογραφεῖον ἄνοιξε τὰ παράθυρά του πρὸς ἕνα κατάχρυσον Ἀμερικανικὸν ἥλιον. Τὰ ὄνειρα ἐχόρευαν γύρω εἰς τὸν γλυκὺν ἄνθρωπον. Ὅλα ἔλαμψαν γύρω του. Παρεσύρθη, ἐξόδευεν, ἀπέτυχεν, ἀπέθανε....

Τί ἐνδιαφέρουσα μικρὰ τραγῳδία! Τὴν ἐγέννησαν οἱ δύσκολοι αὐτοὶ καιροί. Τὴν ἔγραψε τὸ κράτος, τὴν ἐσκηνοποίησεν ἡ κοινωνία, καὶ τὴν ἐξετέλεσεν ἕνα ἄτομον. Νὰ φοβῆσθε, ἀγαπητοί μου τὴν χρυσόμυιγαν: Βουΐζει γύρω μας μὲ τὰ κατάχρυσα εἰς τὸν ἥλιον πτερά. Καὶ ἐφόσον τὴν κυνηγοῦν τὰ μικρὰ παιδιά, εἶνε ἀθῶον τὸ πρᾶγμα· ἀλλὰ ὅταν τὴν κυνηγοῦν οἱ μεγάλοι, φθάνει ἐκεῖ ποῦ εἴδατε. Βύσατε τὰ ὦτα καὶ κλείσατε τὰ μάτια εἰς τὸ ὡραῖον αὐτὸ ἔντομον.

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἡ «Κατοχὴ» συνεπλήρωσε τὴν 30ὴν θριαμβευτικὴν ἑσπέραν της καὶ βαίνει ὁλοταχῶς πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὁ θίασος ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν τύχην του μὲ τὸ ὡραῖον αὐτὸ δρᾶμα, σκοπεύει νὰ δώσῃ ἀργότερα δύο-τρεῖς παραστάσεις εἰς τὸ Δημοτικὸν διὰ τοὺς φοιτητάς, καὶ ἔπειτα θἀρχίσῃ τὴν περιοδείαν του εἰς τὰς Ἐπαρχίας: Πειραιᾶ, Πάτρας, Ζάκυνθον, Κέρκυραν, Σῦρον κτλ. Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ τραβήξῃ διὰ τὴν Αἴγυπτον.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς «Κατοχῆς» εἶνε μοναδικὴ εἰς τὰ θεατρικὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀποδεικνύει δὲ ὅτι διὰ νὰ σταθῇ καλὰ ἕνα ἔργον ἑλληνικόν, πρέπει νὰ συνδυάζῃ τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον μὲ τὴν σκηνικὴν τέχνην καὶ μὲ τὴν φιλολογικὴν ἀξίαν Ἡ «Κατοχὴ» τοῦ κ. Βώκου κρατεῖ ἐνθουσιασμένους καὶ τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς πολλούς. Καὶ αὐτὸ εἶνε τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας της.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΞΕΔΟΘΗ ὁ δεύτερος τόμος τῆς *Φυσιολογίας τοῦ ἀνθρώπου* τοῦ Bunge μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν κ. Θ. Χ. Φλωρᾶν. Ὁ κ. Φλωρᾶς ἠθέλησε πρὸ παντὸς νὰ δώσῃ μίαν μετάφρασιν ἁπλῆν, εἰς ὕφος ἁπλοῦν καὶ ἀνεπιτήδευτον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν κουράζῃ. Δι' ἕνα βιβλίον ἐπιστημονικὸν τὸ ζήτημα εἶνε σοβαρόν. Ὁ κ. Φλωρᾶς λέγει εἰς τὸν ἐπίλογόν του ὅτι «τὰ περισσότερα τῶν δημοσιευομένων συγγραμμάτων ἀπὸ ἕλληνας λογίους καὶ ἐπιστήμονας, δὲν ἀναγινώσκονται. Δὲν ἀναγινώσκονται δὲ διότι εἶναι ἀχώνευτα καὶ καταπονοῦν τὸν νοῦν χωρὶς νὰ τὸν ἱκανοποιοῦν καὶ τοῦτο φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὸ ἄμεσον ὄφελος τοῦ ἀναγνώστου, ἀλλ' ἐγράφησαν ἐπιδεικτικῶς εἰς ὕφος ἀρχαϊκὸν καὶ στρυφνόν, τὸ ὁποῖον γρήγορα μᾶς κουράζει καὶ μᾶς ἀηδιάζει». Μὴ νομίσετε ὅτι ὁ κ. Φλωρᾶς ἔγραψε τὴν μετάφρασίν του εἰς τὸν δημοτικήν Ὄχι. Ἀλλ' ἁπλοποίησε μόνον τὸ ὕφος τὸ «στρυφνόν», εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι γράφονται ὅλα τὰ ἐπιστημονικά μας βιβλία. Ἂν ἐπέτυχε ὁ κ. Φλωρᾶς εἰς τὴν μετάφρασίν του ἐν γένει, ἴσως τὸ ἐξετάσῃ εἰδικὸς συνεργάτης μας. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ Φυσιολογία τοῦ Bunge εἶνε προσιτὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας μὲ μίαν μετάφρασιν ἁπλῆν, αὐτὸ ἀποτελεῖ κάτι τι.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΣΒΥΝΟΥΝ ἕνας ἕνας οἱ ὀλίγοι ποῦ χύνουν τὸ ὡραῖον των φῶς εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα. Ὁ Ἀποστόλου ἦτο ἕνας ἐξ αὐτῶν. Τὸ πένθος τοῦ θανάτου του, ἄμοιρον πένθος ποῦ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὰ ξένα, λαμπρύνει καὶ αὐτό, μαζὶ μὲ τόσα ἄλλα, τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Τί συγκίνησις τότε μὲ τὴν σύστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος! Ἔπειτα τί σιωπή. Ὀλίγη διακοπὴ καὶ ἔξαφνα ὁ Ἀποστόλου δοξασμένος εἰς τὰ μεγαλείτερα θέατρα τῆς Ἰταλίας. Σεῖς, ἄψυχοι τόνοι, ποῦ σᾶς ἐχάρισε τὴν θερμὴν του ζωήν, θρηνήσετε τὸν γλυκὸν τραγουδιστὴν σας. Γιατὶ τὰ λόγια αὐτὰ χωρὶς φωνήν, ποιὸς ξεύρει ἂν ἠμποροῦν νὰ φθάσουν εἰς τὴν τωρινὴν του κατοικίαν. Ἐσεῖς ποῦ ἐγνωρίσατε τόσον σιμὰ τοὺς παλμούς του, ἴσως ἠμπορεῖτε καὶ τώρα νὰ ἐγγίσετε μίαν χορδὴν τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ τοῦ δώσετε ἀκόμη τὴν συγκίνησιν τῆς τέχνης.

Ὅλοι τὸν ἐνθυμοῦνται τὸν Ἀποστόλου, τὸν τραγουδιστὴν τῆς συνοικίας Νεαπόλεως. Ὀλίγας σημειώσεις βιογραφικὰς δίδομεν ἀπὸ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ν. Ἰ. Λάσκαρη, τὸ ὁποῖον ἔγραψε εἰς τὰς «Ἀθήνας».

Τὰς πρώτας μουσικὰς γνώσεις ἔλαβε ἀπὸ τὸν μακαρίτην Κατακουζηνόν, ὁ ὁποῖος ἔλεγε ὅτι «τὸ λαρύγγι τοῦ παιδιοῦ ἐκόστιζε πολλὲς χιλιάδες δραχμές». Τὸ 1887 ἐμφανίζεται εἰς τὸ θέατρον Μπούκουρα ὡς ὑψίφωνος τοῦ τότε συσταθέντος πρώτου ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Ἐπὶ 25 φορὰς κατὰ συνέχειαν ἐδόθη ὁ «Ὑποψήφιος» τοῦ Ξούδα. Ὁ Ἀποστόλου ἐμάγευσε ὅλον τὸν κόσμον Ἀλλ' ὁ μελοδραματικὸς θίασος διαλύεται, καὶ ὁ Ἀποστόλου μετὰ πολλοὺς ἐνδυσιασμούς, φύσει ἄτολμος, πηγαίνει τὸ 1900 εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ σπουδάζει.

«Ἡ κ Σαμάρα συνέστησε τὸν Ἀποστόλου εἰς τὸν μουσικοδιδάσκαλον Pozzi ὅστις ἀνέλαβε νὰ τὸν ἐκπαιδεύσῃ καὶ τὸν τελειοποιήσῃ εἰς τὴν μουσικήν

«Ἐντὸς ἓξ μηνῶν ὁ Ἀποστόλου ἔμαθε τὴν ἰταλικήν, ἐδυνάμωσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν μουσικὴν καὶ ἐξέμαθε τὸ πρῶτον ἰταλικὸν μελόδραμα, τὸ Forza del destino, τελείως. Εἰς τὴν Βενετίαν πρωτοπαρέστησε τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ..ἐν μέσῳ συριγμῶν! Ὁ δυστυχὴς Ἀποστόλου τὰ ἔχασε κυριολεκτικῶς καὶ ἠρνεῖτο νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν δευτέραν πρᾶξιν Μόλις καὶ μετὰ βίας τὸν ἔπεισαν ἡ σύζυγός του καὶ ὁ διδάσκαλός του, ὅστις καὶ ἐγνώριζε τὴν αἰτίαν τῶν συριγμῶν. Ὁ Ἀποστόλου τέλος ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν, νέοι συριγμοὶ ἠκούσθησαν ἀλλ' ὀλιγώτεροι τῶν πρώτων, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κατὰ τὴν τρίτην πρᾶξιν, ὁ Ἕλλην τενόρος ἐχειροκροτήθη ἐνθουσιωδῶς

«Μετὰ τὸ τέλος τῆς φοβερᾶς αὐτῆς παραστάσεως μόνον, ἔμαθεν ὁ ταλαίπωρος ἠθοποιὸς ὅτι οἱ συριγμοὶ ἀπηυθύνοντο κατὰ τοῦ θεατρώνου καθ' οὗ ἡ κοινωνία τῆς Βενετίας κατεφέρετο διότι εἶχεν ὑψώσει ὑπερμέτρως τὰς τιμὰς τῶν εἰσιτηρίων κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων! Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀποστόλου ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του ἐν μέσῳ συριγμῶν!

«Μετὰ τὴν Βενετίαν μετέβη εἰς διάφορα ἄλλα θέατρα τῆς Ἰταλίας καὶ ἔπαιξε μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν τὸν Rigoletto καὶ τὴν Gioconda.

«Ὁ Σοντζόνιο ἐπρότεινε εἰς τὸν Ἀποστόλου νἀναλάβῃ τὸ μέρος τοῦ Ταμάνιο εἰς τοὺς Medici τοῦ Λεογκαβάλλο Ο Ἕλλην καλλιτέχνης φοβούμενος τὴν σύγκρισιν, ἠρνήθη κατ ἀρχάς, ἀλλὰ κατόπιν πολλῶν προτροπῶν πεισθεὶς ἐδέχθη, καὶ μετὰ 10 ἡμέρας ἔπαιξε λίαν ἐπιτυχῶς τοὺς Medici. Αἱ ἐφημερίδες πᾶσαι ἔγραψαν τότε ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ Tamagno δὲν εἶνε πολὺ ἐπαισθητή».

«Ἔκτοτε ἔπαιξεν εἰς διάφορα θέατρα τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν Ρωσσίαν, εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον».

Ὁ ὑψίφωνος κ. Γ. Ζ. Χατζηλουκᾶς παραβάλλει εἰς τὴν «Ἑστίαν» τὸν Ἀποστόλου μὲ τὸν Ταμάνιο. Καὶ λέγει:

«Θὰ ἀρκεσθῶ νὰ ἐπιχειρήσω μόνον μίαν σύγκρισιν τῶν δύο ἀοιδῶν καὶ ἃς μὴ θεωρηθῇ τολμηρά, διότι ὅσον μέγας καὶ ἂν ἦτο ὁ Ταμάνιο εἰς τὸν λάρυγγα, ὁ Ἀποστόλου δὲν ἦτο μικρότερος εἰς τὴν δραματικὴν τέχνην.

Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ πρῶτος ὑστέρει εἰς τὸ δραματικὸν μέρος ἢ ὁ δεύτερος εἰς τὴν φωνήν· ἀλλ' ἐὰν ὁ Ἀποστόλου εἶχε τὴν φωνὴν τοῦ Ταμάνιο, τὸ ἀπολύτως τέλειον τοῦ ὀξυφώνου θὰ εἶχεν εὑρεθῇ ἐν τῷ Ἕλληνι καλλιτέχνῃ. Ὁ Ταμάνιο ἦτο μέγας, καὶ ἡ φήμη του ἔφθασεν εἰς τὸ ξενίῳ, διότι εἶχε τέλειον τὸ σπουδαιότερον τῶν προσόντων τοῦ καλλιτέχνου, τὴν φωνήν.

«Ἡ στιγμὴ νὰ συγκριθῇ ὁ Ἀποστόλου μὲ τὸν Ταμάνιο παρ' ὅλου τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου ἔφθασεν ὅταν ὁ Ἕλλην καλλιτέχνης ἐκλήθη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Ἰταλὸν καλλιτέχνην εἰς τοὺς «Μεδίκους» τοῦ Λεονκαβάλλο, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ τελευταῖος οὗτος, ὄχι ἀπέτυχεν, ἀλλὰ δὲν ἤρεσεν. Ὅλοι μὲ ἀγωνίαν ἐπερίμεναν τὴν παράστασιν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Γκρέκος θὰ εἶχε τὴν τόλμην νὰ παίξῃ τοὺς «Μεδίκους» μετὰ τὸν Ταμάνιο. Καὶ ὅμως ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν οὗτος, τὸ κατώρθωσεν ὁ Ἀποστόλου.

«Τὸ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄγριον καὶ προκατειλημμένον κοινὸν μετεβλήθη ἀμέσως κατὰ τοὺς πρώτους τόνους εἰς κοινὸν χειροκροτοῦν, φωνασκοῦν, παταγωδῶς ἐπευφημοῦν.

«Αἱ φωναὶ καὶ τῶν δύο καλλιτεχνῶν ἦσαν ἄξιαι τοῦ μεγαλειτέρου θαυμασμοῦ· ἡ μὲν τοῦ Ταμάνιο μεγαλοπρεπής, θορυβώδης, ἀνατριχιαστική, ἀγρίως ὡραία — ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις — ἡ δὲ τοῦ Ἀποστόλου ἐξ ἴσου ἠχηρὰ ἀλλ' ἁπαλή, γλυκεῖα, εὐχαριστοῦσα τὴν ψυχήν, ἠρέμως πλήττουσα τὰς χορδὰς αὐτῆς.

«Ἡ φωνὴ τοῦ Ταμάνιο ἐκάρφωνε κυριολεκτικῶς τοὺς ἀκροατάς του εἰς τὰς θέσεις των μᾶλλον ἀπὸ ἐκπληξιν καὶ... τρόμον, ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανείς, ἢ ἀπὸ ὑπερβολικὴν εὐχαρίστησιν. Τὸ «fazzoletto» εἰς τὸν «Ὀθέλλον», προφερόμενον ἀπὸ τὸν Ταμάνιο, ἠνώρθωνε τὰς τρίχας καὶ τῶν ἀναισθητοτέρων ἀκροατῶν.

«Ἀπ' ἐναντίας ὁ Ἀποστόλου εἰς τὸν «Βέρθερον» ἐκάρφωνε καὶ αὐτὸς τοὺς ἀκροατάς του εἰς τὰς θέσεις των ὄχι ὅμως ἀπὸ... τρόμον, ἀλλὰ ἀπὸ εὐχαρίστησιν, ὄχι ἀπὸ ἔκπληξιν διὰ τὸ πρωτοφανές, ἀλλὰ ἀπὸ ἡδονήν, διὰ τὸ περιπαθές, διὰ τὸ γλυκύ, διὰ τὸ συγκινοῦν.

«Βεβαίως ὁ Ἀποστόλου οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ παίξῃ «Ὀθέλλον» σὰν τὸν Ταμάνιο, ἀλλὰ καὶ ὁ Ταμάνιο οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ παίξῃ «Βέρθερον» σὰν τὸν Ἀποστόλου.

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ

«Ἡ παιδεία μας δὲν ἔχει κανένα σκοπὸν νὰ μᾶς κάμῃ ἀνθρώπους ζωντανοὺς καὶ σκεπτομένους, ἀλλὰ νὰ μᾶς παραφορτώσῃ μὲ γνώσεις τὸ κάτω-κάτω περιττάς, ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦν νὰ μᾶς κάμουν λογικούς».

«Εὐτυχῶς σήμερον μία γενικὴ κατακραυγὴ ἐναντίον τῆς *σχολειοκρατίας*, — ἂς εἴπωμεν ἔτσι τὸν κλασικισμόν, — μᾶς ἔρχεται ὡς ὁ ἀντίλαλος μιᾶς εὐρωστοτέρας, πλέον πλουσίας εἰς χυμοὺς ζωῆς... Σήμερον ἡ φωνὴ τῆς σκέψεως καὶ ἡ φωνὴ τοῦ αἰσθήματος... ἀρχίζει νὰ γλυκολαλῇ πάλιν μέσα στὰ βαθειὰ μεσάνυκτα ποῦ μᾶς κυκλόνουν, ὡς ὁ παιὰν μιᾶς Βαγνερείου χαραυγῆς καὶ μιᾶς φιλολογικῆς ἀναγεννήσεως».

Ἐὰν σᾶς ἔλεγε κανεὶς ὅτι τἀποσπάσματα αὐτὰ εἶνε ἀπὸ λόγον διδασκαλίσσης, — θὰ τὸ ἐπιστεύατε; Καὶ ὅμως! Ἡ δεσποινὶς Εὐανθία Δ. Χαντζῆ, διευθύντρια Παρθεναγωγείου εἰς Κόνιτσαν τῆς Ἠπείρου, ἔγραψε καὶ ἀπήγγειλε τὸν λόγον αὐτόν, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, γερὸν κτύπημα κατὰ τοῦ δασκαλισμοῦ, ὡς εἰμπορεῖτε νὰ κρίνετε καὶ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἀποσπάσματα. Δὲν εἶνε θαῦμα;

Μὴ φοβηθῆτε ὅμως ὅτι ἡ τολμηρὰ διδασκάλισσα θὰ παυθῇ .. Ὄχι, ὁ λόγος της ἦτο ἀποχαιρετισμός. Ὑπανδρεύεται, ἐγκαταλείπει τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἀποχαιρετᾷ τὰς προσφιλεῖς της μαθητρίας. Ἡ τόλμη τῆς Δδος Χαντζῆ εἶνε ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς.

Τί κρῖμα! Μία εὑρέθη μὲ νέας καὶ ὑγιεῖς ἰδέας, ποῦ ἂν ἔμενε ἠμποροῦσε νὰ ὠφελήσῃ ἀληθινά, καὶ αὐτὴ φεύγει διὰ νὰ ὑπανδρευθῇ.

Ἀλλ' ὁ καλὸς σπόρος φυτρόνει. Σήμερον μία, αὔριον πολλαί. Καὶ εὐτυχῶς, ὅλαι δὲν ὑπανδρεύονται.

ΑΝΕΓΝΩΣΑΜΕΝ εἰς δύο φύλλα τοῦ «Νέου Ἄστεως» τὴν διάλεξιν τὴν ὁποίαν ὁ κ. Πιζόρνο ἔκαμεν εἰς τὸ Ὠδεῖον Λόττνερ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος.

Ὁ Ἰταλὸς — ἢ Ἐλβετὸς; — καθηγητὴς γνωρίζει τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὴν ἐντέλειαν, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ γνωρίζῃ ἐπίσης καὶ τὸ ζήτημα, διὰ τὸ ὁποῖον ἠθέλησε νὰ μᾶς διαφωτίσῃ. Εἶνε φανερὸν ὅτι δὲν

παρηκολούθησε ὅλην τὴν κίνησιν. δὲν ἐμελέτησε ὅλα τὰ γραφέντα ἀπὸ ἰδικούς μας καὶ ξένους περὶ τοῦ ζητήματος, καὶ ὅτι κατὰ σύνολον ἀγνοεῖ τὰς παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας καὶ οἱ θερμότεροι ὑπέρμαχοι τῆς καθαρευούσης ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν ὄχι ἀπὸ τὰς συζητήσεις, ἀλλ' ἀπὸ τὰ *πράγματα*.

Διὰ τοῦτο τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ σοφοῦ ξένου ἦσαν παλαιά, πολὺ παλαιά, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν τολμοῦν πλέον νὰ προβάλλουν ἐδῶ, παρὰ μόνον ἴσως ὁ κ. Μιστριώτης ἢ ὁ κ. Βάλβης.

Καὶ ἡ διάλεξις τοῦ κ. Πιζόρνο ἐπῆλθε χωρὶς νὰ συγκινήσῃ καὶ χωρὶς νὰ βλάψῃ κανένα.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἡ νῆσος Σαχαλίν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ῥωσσοϊαπωνικῆς εἰρήνης, ἦτο κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα κτῆσις κινεζική. Τότε οἱ Ἰάπωνες κατέλαβον τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου Οἱ Ῥῶσσοι ἦλθον κατόπιν καὶ κατέλαβον τὸ βόρειον μέρος διὰ συνθήκης πρὸς τοὺς Ἰάπωνας τὸ 1856. Ἤδη 1875 ἡ νῆσος ὁλόκληρος ἔγεινε διὰ συνθήκης ῥωσσική. Ἡ Ἰαπωνία ὡς ἀντάλλαγμα ἔλαβε τὰς νήσους Κουρίλ, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν τῆς ἀποφέρουν τίποτε. Πολλὰ μέρη τῆς Σαχαλίν εἶνε τόσον πλούσια εἰς βλάστησιν ὥστε ἡ χλόη φθάνει ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ χρησιμεύει ὡς καταφύγιον τῶν ζώων. Τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς νήσου ἀποτελοῦν τὰ ἀνθρακωρυχεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐργάζονται Ῥῶσσοι ἐξόριστοι, καὶ προπάντων ἡ ἁλιεία. Ἡ κυρία τροφὴ τῶν κατοίκων εἶναι τὰ ψάρια, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν καὶ ὡς λίπασμα. Πλῆθος ἀέγκες ἔρχοντοι δύο φορὰς τὸ ἔτος εἰς τὰ παράλια τῆς νήσου καὶ τόσον πλησιάζουν τὴν ξηράν, ὥστε ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ἄμπωτις, ἡ παραλία μένει ἔξαφνα πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀέγκες εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου. Οἱ καλλίτεροι ἁλιεῖς τῆς νήσου εἶναι οἱ Ἰάπωνες

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἐφημερίδες:

Ὁ κ. Σ. Ξενόπουλος περιγράφει εἰς τὴν «**Ἑστίαν**» τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παρηγορητρίας εἰς τὴν Ἄρταν, ἡ ὁποία ἐκηρύχθη τελευταίως ἐθνικὸν μνημεῖον ὅπως σωθῇ ἀπὸ τὴν καταστροφήν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ «Παρηγορίτσα» εἶχε 365 παράθυρα καὶ ἄλλους τόσους κίονας. Ὁ ναὸς εἶχε, λέγει ὁ συγγραφεύς, πολὺ περισσότερα παράθυρα ἢ σήμερον, καὶ περισσότεροι κίονες μαρμάρινοι μεταφερθέντες ἐκ Νικοπόλεως ἐστήριζον τόξα καὶ ἀψίδας καὶ δίδυμα παράθυρα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ὑπῆρχον εἰς τὸν ἐξωνάρθηκα, τὸν περιβάλλοντα εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν τὸν ναὸν μετὰ τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν παραθύρων. Ἁπλῆ δὲ παρατήρησις τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ναοῦ μᾶς δίδει ἀποδείξεις τούτου.

Ἡ Παρηγορήτρια ἐκτίσθη τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, ἀκολουθοῦσα δὲ τὴν τύχην τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, μετεβλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς χάνι καὶ κατόπιν ἀπεδόθη πάλιν εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Κάτω Παναγίας ὑπὸ Τούρκου, εὐγνωμονοῦντος διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ξενίαν ὑπὸ τῶν μοναχῶν.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἐσώζετο δίσκος χάλκινος τοῦ 16ου αἰῶνος, παριστῶν τὸν Εὐαγγελισμὸν καὶ ἔχων τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον, ὅτι ὁ ἄγγελος ἐκράτει σταυρόν, τὸ δὲ κρῖνον εὑρίσκετο πλησίον τῆς Παρθένου θάλλον εἰς γλάστεραν.

Τὰ μωσαϊκὰ τοῦ ναοῦ καὶ ὁ γλυπτικὸς διάκοσμος ἐξέλιπον τελείως καὶ μόνον σώζεται μικρὸν μέρος μωσαϊκοῦ κατὰ τὸν θόλον, μαρτύριον τῆς ἄλλοτε λαμπρότητος τοῦ ναοῦ.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ κ Ἀναστάσιος Μάλτος, ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ, ἑόρτασε χθὲς τὴν 25ετηρίδα τῆς διδασκαλικῆς καὶ φιλολογικῆς του δράσεως. Ἡ Διεύθυνσις τῶν «Παναθηναίων» συγχαίρει θερμῶς τὸν φίλον καὶ ἀνταποκριτήν της.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ τάφου τοῦ Καπακλῆ ἀνευρέθησαν θαυμάσιοι δακτύλιοι καὶ χρυσῆ πλάξ μὲ πρόσοψιν ναΐσκου ἀρίστης τέχνης. Ἐπίσης εὑρέθησαν δέκα ἀνθρώπινοι σκελετοί.

Ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ροῦζβελτ ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἀμερικανικῶν ἀθλητικῶν σωματείων εἰς τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας.

Τὸ προχειρότερον ἀπολυμαντικὸν μέσον τοῦ δωματίου ὅπου θὰ κοιμηθῆτε ὅταν ταξιδεύετε, εἶναι νὰ κάψετε ὀλίγην ζάχαριν. Ἡ ζάχαρις καιομένη ἀποδίδει διάφορα στοιχεῖα ἀντισηπτικά

Ἡ Δοῦζε θὰ κάμῃ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον καλλιτεχνικὴν περιοδείαν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ Στεφάνου Δραγούμη: Περὶ τοῦ Πολιτικοῦ Ζητήματος. — Περὶ τῆς Καταστάσεως τοῦ Ναυτικοῦ. — Περὶ τῆς Σταφιδικῆς Συμβάσεως. Ἀθῆναι 1905. Τυπογραφεῖον Π. Λεώνη.

ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ Στεφάνου Δραγούμη, ἐπὶ τῆς ἀπειληθείσης διακοπῆς σχέσεων Τουρκίας καὶ Ρουμανίας καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ἀνωμάλου καταστάσεως.

Η ΕΥΤΥΧΙΑ ὑπὸ Ἀντιγόνου Π. Πολυμέρη, ἰατροῦ.— Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1905 σελ. 73, δρ. 0,40.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ G. νοη Bunge μεταφραθεῖσα ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρᾶ. τόμος δεύτερος μετὰ 4 εἰκόνων. 1905 Ἀθῆναι. Τυπογραφεῖον Παρ. Λεώνη σχ. 16ον σελ. 578 δρ. 10.

Η ΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ Sir Francis Bacon. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Β. Δ. Θεοφανείδου, Σαμίου, ἐν Ἀθήναις. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ ὑπὸ G. Schlumberger. Κατὰ μετάφρασιν, Ἰ. Λαμπρίδου. Μέρος Α'. τεῦχος Α'. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ).

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ ὑπὸ G. Schlumberger. Κατὰ μετάφρασιν Ἰ. Λαμπρίδου. Μέρος Α'. τεῦχος Β'. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ).

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΕΙΡΑ πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων ὑπὸ Κ. Δ. Παπαϊωαννίδου Τεῦχος Α'. Ἔκδοσις τρίτη βελτιωμένη. Ἐν Ἀθήναις 1905 τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

EIN VULGÄRGRIECHISCHER VEIBERSPIEGEL von Karl Krumbacher. – München 1905 Verlag der K. K. Akademie der Wissenschaften.

ΥΔΩΡ «ΣΑΡΙΖΑ» ΑΝΔΡΟΥ

ΚΑΪΡΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΠΙΣΤΗ Ν. ΚΑΛΙΒΙΝΟΥ ΚΑΙ Λ. ΜΕΝΑΡΙΝΟΥ

ΣΗΜΑ ΥΔΩΡ ΣΑΡΙΖΑ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΑΝΔΡΟ ΚΑΤΑΤΕΘΕΝ

Δηλοῦν, ὅτι τὸ θαυμάσιον καὶ παγκοσμίου φήμης ἰαματικὸν ὕδωρ «**Σάριζα**» *Ἄνδρου ἠγγυημένον, ὡς δὶς τῆς ἑβδομάδος κομιζόμενον, πωλεῖται παρὰ τῶν ἰδιοκτητῶν* **Ἀδελφῶν Μπίστη**, *Σταδίου 33, καὶ διασταύρωσις ὁδοῦ Παρθεναγωγείου,* **Ν. Καλιβίνου**, *Ζωοδόχου Πηγῆς 17 καὶ* **Λεωνίδα Μενάρινου**, *Ὀφθαλμιατρείου 2.*
Παράρτημα *ἐν Πειραιεῖ ἐδωδιμοπωλεῖον ΣΩΤ. ΒΟΡΡΙΑ — Κεντρικὴ Ἄγορα.*
Οἱ θέλοντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προμηθεύωνται ὕδωρ χρωματικῶς δύνανται ν' ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἰδιοκτήτας κ. κ. **Ἀδελφοὺς Μπίστη** *καὶ* **Ν. Καλιβίνου**. *Αἱ αἰτήσεις των θὰ ἐκτελῶνται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἐν Ἄνδρῳ πηγῆς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀκριβείας καὶ ταχύτητος.*

— 1831 —

"ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ" ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ

(SSICURAZIONI GENERALI)

ἑταιρικὸν κεφάλαιον καὶ ἀποθεματικὰ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1904
Κορῶναι 247,497,914.42

ΠΥΡΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΘΑΛΑΣΣΑΣΦΑΛΕΙΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΖΩΗΣ

ἐπὶ διαφόρων συνδυασμῶν.

Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΥΝΑΠΤΕΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΖΩΗΣ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

Διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γεν. Πρακτορείου
Δ. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς διὰ τὴν Ἑλλάδα
καὶ Διευθυντὴς τοῦ Εἰδικοῦ Γραφείου Κλάδου Ζωῆς
Ι. ΚΟΥΖΙΝ

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος καὶ Τραπεζίτης ὁ Οἶκος **Γ. Π ΣΚΟΥΖΕ**

Γραφεῖα: Ἀθῆναι, Ὁδὸς Σταδίου καὶ Ὀφθαλμιατρείου ἀριθμὸς 10.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΙΣ

MAISON DE SANTÉ

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἰατροῦ Νευρολόγου καὶ Φρενολόγου.

Ἵδρυται εἰς μαγευτικὴν θέσιν τῶν ὁλοδρόσων Πατησίων, τοῦ ὡραιοτάτου τούτου καὶ ὑγιεινοτάτου προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, ἓν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν καὶ συγκοινωνοῦντος δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀπείρων μυροβόλων κήπων καὶ ἴδιον κέκτηται κῆπον, ὡς καὶ ἄφθονον καὶ διαυγέστατον ὕδωρ.

Ἐν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται δξέα καὶ χρόνια νοσήματα Νευρικὰ καὶ Ἐγκεφαλικά. Μολυσματικὰ δὲ καὶ ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικὰ δὲν εἰσὶ δεκτά.

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ἐφαρμόζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Ψυχοθεραπεία*, ἡ *Ἠλεκτροθεραπεία*, ἡ *Ὑδροθεραπεία*, ἡ *Ἀνατριψιθεραπεία (Massage)*, ἡ *Μουσικοθεραπεία*, ἡ *Ἰατρικὴ Γυμναστική*, ἡ *διὰ κατακλίσεως (alitement) καὶ ἀπομονώσεως (isolement)* θεραπεία, ἡ *δι' Ὑπνωτισμοῦ καὶ ὑποβολῆς ἐν ἐγρηγόρσει (suggestion à l'état de vielle)*, αἱ *ἐνέσεις ὀρρῶν (ὀρροθεραπεία)* καὶ λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὗται αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος καὶ τῶν ἐνδείξεων.

Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης· οἱ νοσοκόμοι ἐκ τῶν εἰδικὴν μόρφωσιν λαβόντων καὶ πεπειραμένοι περὶ τὴν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλῖναι ἀπὸ δέκα δραχμῶν καὶ ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἀπασχολεῖται, τῆς θεραπείας, τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἰατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου μὲ τὴν οἰκίαν καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ. Ἀρ. τηλφ 314.

Οἱ βουλόμενοι νὰ εἰσέλθωμεν ἢ νὰ εἰσαγάγωσι τοὺς ἀρρώστους των δέον ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἰατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του **16 — Ὁδὸς Ζήνωνος — 16.**
ἔνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἑκάστην 8-10 π. μ. καὶ 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1905

		31 Αὐγούστου 1905	31 Ἰουλίου 1905
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ			
Ταμεῖον: εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,941,014.73	2,965,973.44
Ταμεῖον: τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	156,110.—	115,505.—
Ταμεῖον: χαρτονόμισμα » δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,138,485.—	1,126,692.—
Ἐξωτερικοὶ λ/σμοί: Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν	»	26,513,503.77	27,346,985.47
» » Πρωτόν ἐκδοθ. Ἐθν. Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλλην. Σιδηροδρ. 4 % 1902	»	17,396,336.83	17,804,425.53
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκ. κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων	»	68,278,575.42	68,278,575.42
» » » » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	10,875,000.—	10,875,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν Δανείων: Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,768,607.75; » τραπεζ. γραμμάτια » 28,998,525.—	»	52,667,132.75	52,702,232.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»		3,267,500.—
Προεξοφλήσεις	»	20,157,072.79	19,325,165.32
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,866,812.91	2,828,863.91
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	11,033,150.56	11,023,809.53
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	498,119.05	329,854.90
Δάνειον πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»		2,039,186.18
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,855,314.99	55,730,326.10
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας, καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	43,004,301.44	42,811,885.93
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	11,459,621.94	11,759,003.14
Καθυστερ. χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ ἐκ γραμμ. Πρανομ. Τραπ. Ἠπειροθεσσαλίας	»	4,954,468.67	4,871,560.07
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους Ἑταιρίας	»	4,159,445.70	4,047,533.20
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δανείου Ἐθν. Τραπ. τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,835,200.—	1,835,200.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	100,507.87	285,771.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστικῶν ἐκποιήσεων	»	8,328,231.16	8,372,825.46
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,513,412.87	2,459,189.73
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων)	»	1,614,237.64	1,610,485.29
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,329,676.87	2,354,126.43
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	5,042,609.44	2,738,951.02
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ (λ/σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.	»	18,640.60	
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων	»	1,648,640.—	1,648,640.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,200,000.—	1,200,000.—
Προμήθεια τραπῆς λαχειοφόρου δανείου (εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια)	»	450,000.	450,000.—
Διάφορα	»	427,138.99	39,078.11
	Δρ.	360,962,961.99	363,994,336.80
ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ			
Μετοχικὸν Κεφάλαιον	»	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ Κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ: Ι. διὰ λ/σμὸν τῆς Κυβερνήσεως Δρ. 68,278,575.42; ΙΙ. » » » Τραπέζης » 50,033,751.77	»	118,312,327.19	112,429,455.07
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10,875,000.—	10,875,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	5,406,301.61	5,860,012.71
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	13,178,624.41	16,763,688.30
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	1,031,995.71	741,192.74
Μερίσματα πληρωτέα	»	509,690.—	738,255.—
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπή. Λ/σμὸς καταθ. ἐκ Δημοσ. ὑπεγγύων προσόδων: Εἰς χρυσὸν Δρ. 509,412.34; » τραπεζ. γραμμ. » 2,548,983.73	»	3,058,396.07	2,162,481.13
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν	»		36,941.10
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	384,258.40	1,810,990.35
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσὸν	»	1,242,524.43	525,089.53
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	510,701.48	6,510,701.48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κάτασκ. Σιδ. Πειραιῶς - Δεμερλῆ - Συνόρων	»	17,396,336.83	17,804,425.53
» » » » τραπ. γραμμ. » » » »	»	19,689.21	174,600.31
Καταθέσεις ἐπὶ τόκῳ	»	80,108,680.77	79,549,755.02
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	45,459,810	45,459,810.—
2 1/3 % εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	20,492,000.—	20,492,000.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1,608,392.—	1,932,286.—
2 1/2 % εἰς τραπ. γραμμάτια	»	15,000.—	18,000.—
Καταθέσεις Ταμευτηρίου	»	4,691,180.61	4,582,574.04
Συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάν. Σταφ. Τραπέζης	»		937,949.77
Διάφορα	»	2,872,306.34	805,378.78
	Δρ.	360,962,961.99	363,994,336.80

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10 Αὐγούστου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Η. Δ. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ